

T.C.

**HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**TÜRK KIZILAYI'NIN
YUNANİSTAN'A YAPTIĞI YARDIMLAR
(1939-1945)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Suat SERTEL

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Haydar ÇORUH

Hatay-2019

T.C.

**HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**TÜRK KIZILAYI'NIN
YUNANİSTAN'A YAPTIĞI YARDIMLAR
(1939-1945)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Suat SERTEL

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Haydar ÇORUH

Hatay-2019

ONAY

Suat SERTEL tarafından hazırlanan “**TÜRK KIZILAY’ININ YUNANİSTAN’A YAPTIĞI YARDIMLAR (1939-1945)**” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği/oyçokluğu ile **TARİH ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

...../.../2019

Jüri Üyeleri	İmza
Dr. Öğrt. Üyesi Haydar ÇORUH (Başkan)	
Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ (Üye)	
Dr. Öğrt. Üyesi Süleyman HATİPOĞLU (Üye)	

Suat SERTEL Tarafından Hazırlanan “**TÜRK KIZILAY’ININ YUNANİSTAN’A YAPTIĞI YARDIMLAR (1939-1945)**” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunana jüri üyelerince kabul edildiğini **onaylarım.**

Doç. Dr. Mustafa ONURKAN
Enstitü Müdürü

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belgeyle bu tez içerisinde yer alan bilgilerin tümünün akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

...../.../2019

İmzası

Suat SERTEL

ÖNSÖZ

Savaş meydanlarında hastalanan ve yaralanan askerlere müdahale eden sağlık çalışanları da savaşlarda hedef alınarak öldürülmekteydi. Savaşta esir düşen, yaralanan askerlerin kaderi karşı tarafın inisiyatifine bağlı haldeydi. Bir gün ticari meseleler için savaş meydanlarında kralı ararken gördüğü dehşet dolu sahneden etkilenen Jean Henry Dunant adlı İsviçreli tüccarın başlattığı çalışmalar neticesinde 1864 yılında Cenevre Sözleşmesi imzalanmıştır. Kızılhaç (Salib-i Ahmer) İsviçre’de kurularak diğer devletlerin katılımıyla uluslararası cemiyet halini almıştır. Osmanlı Devleti de Cenevre kararlarını kabul etmiş ve 1868 yılında Hilal-i Ahmer Cemiyetini (Kızılay Derneği) kurmuştur.

Hilal-i Ahmer Cemiyeti zamanla kendini geliştirerek sadece hasta veya yaralı askerlere yardımla sınırlı kalmayıp, kendi vatandaşı ya da başka milletlerin vatandaşı olsun, sivil veya asker gibi hiçbir ayırım gözetmeksizin insanların yardımına koşan bir örgüt halini almıştır. Kızılay II. Dünya Savaşında Yunanistan’ın işgal edilerek açlık, susuzluk ve sağlık sorunlarıyla mücadele edemez hale gelmesi üzerine tüm dünya devletlerinden yardım talep etmiştir. Türkiye de Kızılay vasıtasıyla Yunanistan’ın yardımına koşmuştur. Bu çalışmanın amacı 11 Haziran 1868 tarihinde kurulan Hilal-i Ahmer Cemiyetinin (Hasta ve Yaralı Askerlere Yardım Cemiyeti) zamanla gelişerek Kızılay adını alması ve Kızılay’ın 1939-1945 yılları arasında Yunanistan’a yaptığı yardımların nasıl ve ne amaçla yapıldığını irdelemektir.

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde şahsıma desteğini esirgemeyen Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Tarih Bölümü hocalarıma, Tez Danışmanım Dr. Haydar Çoruh’a, bünyesinde çalıştığım Türk Kızılay’ı Yönetim Kurulu’na ve tüm çalışanlarına, yöneticilerim Alpaslan Şafak Lostar ve Oğuzhan Bostancı’ya, değerli iş arkadaşlarım Arif Muştı, Mehmet Kılıç, Alihan Taşkın, Hüseyin Açar, Emin Culfa, Nurullah Demir, Simay Abay, Mehmet Edip Bozoğlan, Abdullah Doğukan Dönmez, Hasan İri, Gamze Düzler ve Yüksek Lisans arkadaşlarım Reçep Çelik, Hüseyin Uçar, babam Abid Sertel ve aileme teşekkürü bir borç bilirim.

TÜRK KIZILAYI'NIN
YUNANİSTAN'A YAPTIĞI YARDIMLAR (1939-1945)

Suat SERTEL

Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Haydar ÇORUH

ÖZET

XIX. yüzyıla kadar savaş meydanlarında yaralanan, hastalanan veya esir düşen askerleri koruyacak uluslararası bir kurum, kuruluş veya bir antlaşma mevcut değildi. Hasta ve yaralı askerleri tedavi eden sağlık çalışanları da savaş meydanlarında öldürülüyordu. Sağlık çalışanını normal askerden ayırt edecek herhangi bir işaret veya sembol kullanılmıyordu. Bundan dolayı yaralılar ve sağlık çalışanlarına savaş meydanında yapılan muamele içler acısıydı. Jean Henry Dunant 1859 yılında ticari bir mesele için Napolyon'la görüşmek istemiştir. Dunant, Napolyon'u savaş meydanında ararken gördüğü hasta, yaralı, aç, susuz askerlerle karşılaşınca oldukça şaşırmıştır. Dehşet verici olan bu manzara günlerce savaştan ve o halde ölüme terk edilen askerlere kimsenin yardım etmemesiydi. Bunun üzerine hasta ve yaralı askerlere yardım edecek tarafsız bir kuruluşun olması gerektiğini düşünmüş, gördüklerini "Bir Solferino Hatırası" adlı eserinde toplamıştır. 1863 yılında bir grup arkadaşıyla beraber "Beşler Komitesi'ni" toplamış, akabinde 1864'te Cenevre Konferansını toplamayı başarmıştır. Hasta ve yaralı askerlere yardım edecek haç sembolünü kıyafetlerinde, araç-gereç ve hastanelerinde kullanacak olan tarafsız olan Kızılhaç (Salib-i Ahmer) kurulmuştur. Osmanlı Devleti de Cenevre kararlarını imzalayarak 1868 yılında Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyetini kurmuştur. Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Kızılhaç gibi faaliyet alanlarını arttırmış ve zamanla Kızılay adını almıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşında cephedeki hasta ve yaralı askerlere yardım etmekle kalmamış; sivillerin de gıda, barınma ve korunma gibi ihtiyaçlarını karşılamıştır. II. Dünya Savaşı'nda işgal edilen Yunanistan diğer ülkelerden yardım talep etmiştir. Yardım talebi üzerine Türkiye, Kızılay vasıtasıyla açlık ve hastalıkla mücadele eden Yunanistan'a dostluk ve yardım elini uzatmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kızılhaç, Kızılay, Yunanistan, Savaş, Yardım

AIDS FROM TURKISH RED CRESCENT TO GREECE (1939-1945)

Suat SERTEL

Department of History, Master's Thesis, 2019

Assistant Professor.: Dr. Haydar ÇORUH

ABSTRACT

Until the 19th century, there was no international institution, organization or treaty to protect soldiers wounded, ill, or captured on the battlefield. Health care providers who treated sick and wounded soldiers were also killed on battlefields. Things like sign or symbol were not used that will distinguish the health care providers from the normal soldier. Therefore, the treatment of the wounded and health care providers on the battlefield was painful. In 1859, Jean Henry Dunant requested to meet Napoleon to discuss a commercial affair. When Dunant was searching for Napoleon, he was surprised to the sick, wounded, hungry and thirsty soldiers which he saw on the battlefield. What was appalling was that no one helped the soldiers who fought for days and were then left to die. Thereupon, he thought that there should be a neutral organization to help the sick and wounded soldiers and he gathered what he saw in his work "Memory of Solferino". In 1863, he convened the Committee of Fives with a group of friends and subsequently succeeded to convene the Geneva Conference in 1864. The impartial Red Cross (Salib-i Ahmer), which uses the cross, symbol in their clothes, equipment and hospitals was established to assist the sick and wounded soldiers and In 1868, the Ottoman Empire signed the Geneva resolutions and established the Hilal-i Ahmer (Red Crescent) Society. The Hilal-i Ahmer increased its activities like the Red Cross and in time became Kızılay. In The 93 War, Turco-Italian War, Balkan Wars, World War I and the War of Independence, Kızılay not only helped the sick and wounded soldiers; but also helped the civilians in terms of needs of food, shelter and protection. Greece, which was occupied during World War II, requested assistance from other countries. Thereupon Turkey through the Turkish Red Crescent has extended a hand of friendship and assistance to Greece which fight hunger and disease.

Keywords: Red Cross, Red Crescent, Greece, War, Aid

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER	III
TABLolar	V
EKLER.....	VI
RESİMLER	VII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VIII

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

KIZILHAÇ'IN (SALİB-İ AHMER) KURULUŞU

1.1	Jean Henry Dunant ve Kızılhaç'ın (Salib-i Ahmer) Kuruluşu	7
1.2	Uluslararası Hukuk'un Ortaya Çıkışı	8
1.3	Cenevre Sözleşmesi (22 Ağustos 1864)	9
1.4	Lahey Sözleşmeleri (1906-1907).....	10
1.5	1949 Cenevre Sözleşmeleri ve İdeal Hukuk	12

İKİNCİ BÖLÜM

HİLAL-İ AHMERİN KURULUŞU 11 HAZİRAN 1868

2.1	Hilal-i Ahmer'in Kuruluş Fikri.....	14
2.2	Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Kurucuları	15
2.2.1	Marko Paşa (1824-1888).....	15
2.2.2	Doktor Abdullah Bey (1799-1874).....	16
2.2.3	Kırımlı Öğretmen Aziz Bey (1840-1878).....	17
2.2.4	Serdarı- Ekrem Ömer Paşa (1806-1871).....	18
2.3	Kızılay-Kızılhaç Sembollerinin Kabulü	19

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

II. DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA TÜRKİYE VE YUNANİSTAN'IN DURUMLARI

3.1	Yunanistan'da Siyasi ve Ekonomik Durum.....	23
3.3	Türkiye'de Siyasi ve Ekonomik Durum	28

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK KIZILAYI'NIN YUNANİSTAN'A YARDIMLARI

4.1	Yunanistan'a Yapılan Yardımlar	42
4.2	Kızılay'ın Kurtuluş Gemisiyle Yunanistan'a Yaptığı Yardımlar	45
4.8	Kızılay'ın Diğer Gemilerle Yardım Seferleri ve Diğer Faaliyetler	53
4.9	Dumlupınar Gemisi'nin Yaptığı Seferler	54
4.10	Esir Değişimleri	56
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME		58
KAYNAKÇA		60
EKLER.....		68

TABLÖLAR

Tablo-1: II. Dünya Savaşı Yıllarında Toptan Eşya Fiyatları Endeksi.....	37
Tablo-2: II. Dünya Savaşı Yıllarında Genel Gıda Maddeleri Artış Oranı.....	38
Tablo-3: Yunanistan ve Türkiye'nin 1939-1945 Arası GSMH'leri	40
Tablo-4: Kurtuluş Gemisi 1. Seferinde Taşıdığı Yükler.....	46
Tablo-5: Kurtuluş Gemisi 2. Seferinde Taşıdığı Yükler.....	48
Tablo-6: Kurtuluş Gemisi 3. Seferinde Taşıdığı Yükler.....	49
Tablo-7: Kurtuluş Gemisi 4. Seferinde Taşıdığı Yükler.....	50
Tablo-8: Kurtuluş Gemisi 5. Seferinde Taşıdığı Yükler.....	51
Tablo-9: Kurtuluş Gemisi 6. Seferinde Taşıdığı Yükler.....	52

EKLER

EK-1: Yunanistan Pire Limanı.....	68
EK-2: Atatürk Derne'nde Hilal-i Ahmer Çadırı Önünde- Trablusgarp Savaşı-1911...	69
EK-3: Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezi Heyeti-1912.....	70
EK-4: Hilal-i Ahmer Sanat Evi- 1912.....	71
EK-5: Hilal-i Ahmer Yararına Rozet Satışı-1912.....	72
EK-6: Hilal-i Ahmer Yararına Bağış Toplayan Çocuklar.....	73
EK-7: Çanakkale'de Hilal-i Ahmer.....	74
EK-8: Hilal-i Ahmer Hastanesi- 1915.....	75
EK-9: 1920'li Yıllara Ait Malzemeler, Kızılay Müzesi.....	76
EK-10: Kıbrıs Depremi İçin Toplanan Yardıma Ait Belge-1940.....	77
EK-11: Tetanos ve Kangren Aşılarına Dair Yazı-1940.....	78
EK-12: Yunanistan'a Gönderilen Serum Sandıklarına Ait Rapor-1940.....	79
EK-13: Kızılay Yardım Elini Uzatıyor-1941.....	80
EK-14: Basında Yunanistan'ın İşgali- Akşam Gazetesi-1940.....	81
EK-15: Hariciye Vekâletine Gönderilen Yazı, Ella-Türk-1941.....	82
EK-16: Dumlupınar Gemisi ile Taşınan Malzemeler-1942.....	83
EK-17: Kurtuluş Gemisi Karaya Oturmuş Halde Yardım Bekliyor-1942.....	84
EK-18: Esir Değişimlerinde Kızılay-1943.....	85
EK-19: Kızılay Reklam Filmine Ait Belge-1943.....	86
EK-20: Türk Kızılay'ının 151. Yıl Reklam Filmi-5 Şubat 2019.....	87
EK-21: Türk Kızılay'ın 151. Yıl Reklam Filmi-5 Şubat 2019.....	88

RESİMLER

Resim-1 Kızılhaç Kurucusu Jean Henry Dunant	8
Resim-2... Kızılhaç Sembolü	9
Resim-3 İsviçre Bayrağı	9
Resim-4 İlk Yardım Çantası ve Üzerinde Bulunan Kızılhaç Sembolü	10
Resim-5 Marko Paşa	16
Resim-6 Dr. Abdullah Bey.....	17
Resim-7 Kırımlı Öğretmen Aziz Bey	18
Resim-8 Kırımlı Öğretmen Aziz Bey.....	19
Resim-9 Kızılay Sembolü.....	20
Resim-10 Kızılhaç Sembolü.....	20
Resim-11 Kahire Konferansında Churchill, İnönü ve Roosevelt.....	32
Resim-12 II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye ve Çevre Ülkelerin Durumu.....	33
Resim-13 II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin Politik Tutumunu Anlatan Bir Karikatür	34
Resim-14 Kurtuluş Gemisi'nin Bir Görüntüsü.....	46
Resim-15 Kurtuluş Gemisi Karikatürü.....	53

KISALTMALAR LİSTESİ

BCA: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Bk.: Bakanız

C: Cilt

Çev.: Çeviren

DİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

Ed.: Editör

ICRC: International Committee of the Red Cross (Uluslararası Kızıllaç Komitesi)

KGMA: Kızıllaç Genel Müdürlük Arşivi

MÖ: Milattan önce

MS: Milattan Sonra

S: Sayı

s: Sayfa

TTK: Türk Tarih Kurumu

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

Vd.: Ve diğeri

GİRİŞ

Avcılık ve toplayıcılık yaparak hayatta kalma mücadelesi veren insanoğlun tarıma geçmesiyle Fırat ve Dicle gibi nehir ve dere kenarlarında yaşamaya başlamıştır. Önceleri küçük çekirdek aileler halindeyken daha sonra toplu yerleşmeler olan köyler kurmaya başlanmıştır. Bu köylerden kentlere geçmiş zaman içerisinde değişime uğrayarak bir arada yaşamaya başlamıştır (Şenel, 1982:207-208). Birlikte yaşama arzusu beraberinde birtakım ihtiyaçları da getirmiştir. Barınma, beslenme gibi hayatta kalmaya yarayacak temel ihtiyaçlar sürekli artmıştır. Bu ihtiyaçlar nüfusun çoğalmasıyla karşılanamaz hale gelmiş, insanlar sürekli birbirleriyle mücadele etmiştir. Bu mücadeleler zaman zaman savaflara neden olmuştur. Savaflar beraberinde antlaşmaları getirmiştir. Bunun ilk örneği Mısır ve Hititler arasında MÖ. 1296 yılında yapılan Kadeş Savaşı ilk yazılı antlaşma olsa da sonraki savaflan devletler için örnek teşkil etmiştir.¹

Tarihsel süreçte insanlar sürekli keşifler, icatlar yaparak doğaya daha çok hâkim olma çabası içerisinde girmişlerdir. Su kanalları açmış, hayvanları evcilleştirip arazileri ekip biçerek tarım ve ticaret yapmaya başlamıştır. Barınma ve beslenme ihtiyacını karşılayan insanoğlu elde ettiği imkânları kaybetmemek, farklı topluluklara üstün gelebilmek için korunaklı şehirler inşa etmiştir (Okan, 2011: 314). Güçlü kaleleri ve silahları olan şehirlerin alınmasının zor olmasından dolayı savafları uzayıp gitmiştir. Savafların uzun sürmesi ülkeleri siyasi, askeri ve ekonomik anlamda oldukça yıpratmıştır. XIX. yüzyıla kadar belirli bir savaş hukukunun olmayışı nedeniyle askerler savaş meydanlarında hayli zor anlar yaşamıştır. Savaş esnasında kişinin kaderi daima rakibinin mızrağının ucuna terk edilmiştir. Aşağıda da birkaç örnekle savaş esnasında esir düşenlerin durumu izah edilmeye çalışılacaktır.

---

¹ <https://docplayer.biz.tr/5751769-Kades-savasi-ve-kades-antlasmasi-eski-misir-gizli-ilimler-itesi.html>, (13:08, 31.05.2019).

Eski çağlarda her ülkenin kendi hukuk sistemi mevcuttu. Hamurabi kanunları, Sümer kanunları gibi yazılı veya sözlü kanunlar uygulanırdı.² Bu kanunlar milletlerarası bir hukuk sistemi oluşturmuyordu. Savaşı kazanan taraf kendi hukuk sistemini uygulamayı tercih edebiliyor veya hukuk dışı davranıyordu. Mesela keyfi olarak düşman esir alınabilir, satılabilir veya öldürebilirdi.

“Örneğin Asurlular gaddarca düşmanın derisini yüzer ve ele geçirdikleri şehrin kapısına asmayı, şehirde buldukları herkesi öldürmeyi dini bir görev olarak görmekteydi. Farslılar da esirleri benzer muamelelere tabi tutuyor, kendilerine hayat hakkı tanımıyorlardı. Farslıların esirleri fillere çığnetme adetleri de bilinmektedir.”

Cahiliye döneminde Araplar da esirleri köle yapabiliyor veya isterse esiri yakıyorlardı (Özel, 2003: 106). Semavi dinler her ne kadar insan öldürmeyi yasaklasa da esirler hapse atılarak kötü muameleler görüyor, öldürülüyor veya fidye karşılığı serbest bırakabiliyordu. Hz. Muhammed döneminde ise artan zulümler sebebiyle Müslümanlar 622 yılında Medine’ye hicret etmişlerdir. Medine halkının da katılımıyla kısa sürede Medine’de Hz. Muhammed’in yönetiminde devlet kurulmuştur. Devlet kısa sürede kendine bir anayasa yaparak gaza ve cihat politikası belirlenmiştir. Hz. Muhammed savaşlarda düşmanı eziyet etmeden öldürmeyi, esirlere iyi muamele etmeyi emretmiştir. Okuma yazmayı bilen esirlerin okuma yazmayı bilmeyen Müslümanlara okuma yazmayı öğretmesi karşılığı esirler serbest bırakılması emredilmiştir. (Arslan, 2018: 1042-1043).

Selçuklu hükümdarı Sultan Alparslan 26 Ağustos 1071 yılında Anadolu’da Bizans ordusuyla karşılaşmıştır. Bizans ordusunu İmparator Romanos Diogenes yönetmekteydi. Selçuklu ordusunun galip geldiği savaşta Bizans imparatoru esir alınmıştır. Sultan Alparslan, Roma imparatoruna bir savaş esiri gibi değil tam tersine bir hükümdar gibi davranmış, esir askerlere de iyi davranılmasını emretmiştir (Sevim, 2003: 481). Bu anlayışın bir devamı olarak Selçuklu Devleti seyyar sahra hastanelerinde Gevher Nesibe Sultan gibi hemşireler halka ve askerlere hizmet verip

---

² <https://www.dicle.edu.tr/Contents/a6d7bb1c-bd16-4287-a7b9-ee020edbc718.pdf>, (14:12, 31.05.2019)

yaralarını sarmıştır. Bazen de düşman askerleri tedavi edilerek yaraları sarılmıştır (Bebiş, 2013: 58).

XI. yüzyılda Avrupa'da topraksız köylüler ve asi şövalyelerin artmasıyla siyasi otoritelerini kaybetmekten korkan kralların isteği doğrultusunda Papa II. Urban'ın 1095'te etkili konuşmasıyla Haçlı Seferleri başlamıştır (Bebiş, 2013: 58). 1096 yılından itibaren Anadolu'ya gelmeye başlayan Haçlılar genç, yaşlı, sivil veya asker demeden önüne geleni öldürüyor, mallarını yağmalıyor, köyleri yakıp yıkıyordu (Demirkent,1996: 525-546). Savaş esnasında esir alınan Haçlı askerlerine Türkler iyi muamelede bulunurken Haçlılar aynı hassasiyeti göstermemiştir. Haçlıların eline geçen Urfa, Halep ve Şam gibi yerleri Zengiler'in tekrar Haçlılardan geri alması üzerine II. Haçlı ordusu gelmiş fakat başarılı olamamıştır. Selahaddin Eyyubi'nin Kudüs'ü Haçlılardan geri alması üzerine yeni bir Haçlı ordusu Kudüs'ü geri almak için yola çıkmış ve (Çay, 2009: 3) Eyyubi ordusuyla şiddetli bir savaşa girmiştir. Bu savaşta Selahaddin Eyyubi, yaralı ve esir Haçlı askerlerini ve özellikle tedavi eden doktorları savaş dışı unsur saymıştır. III. Haçlı Seferinde yaralı Haçlı askerleri tedavi edilmiş, karınları doyurulmuş ve esirlere iyi davranılmıştır (Uluğtekin ve Seçil, 2002: 6). Selahaddin Eyyubi'nin savaş esirlerine bu şekilde davranması diğer ülkelere örnek teşkil etmiştir. Dünya tarihinde birçok savaş yaşanmıştır. Birçok savaşta yaralılara ve tedavi edenlere tarafsızmış gibi davranıp ateş edilmemiştir (Uluğtekin ve Seçil, 2002: 5). Fakat uluslararası bir antlaşmaya dayanan savaş hukukunun olmayışı savaş esirlerinin akıbetini tamamen karşı tarafın inisiyatifine bırakılmıştır. Bir başka örnekte de Osmanlı Devleti'nin savaş yaralılarına nasıl davrandığını görmekteyiz. Rusya XVII. yüzyıldan itibaren sıcak denizlere inme politikasını yürürlüğe koyarak Osmanlı devletiyle mücadele etmiştir. 1841 Londra Boğazlar Sözleşmesinin ardından Fransa ve Rusya arasında Kudüs'te bulunan kutsal yerlerin bakım ve onarımı meselesi sorun haline gelmiş ve bu sorun giderek büyümüştür. İngiltere ve Osmanlı Devleti'nin de müdahil olmasıyla 1853-1856 yılları arasında Kırım Savaşı yaşanmıştır (Uluğtekin ve Seçil, 2002: 6). Savaş esnasında bıçak, kılıç, mızrak gibi kesici ve delici silahların yanı sıra tabanca, tüfek, top, havan, bomba vb. ateşli silahlar da kullanılmıştır. Bundan dolayı oldukça fazla yaralı ve ölü askerler savaş meydanlarını doldurmuştur. Osmanlı devleti yaralıların tedavisi için doktorlar ve hasta bakıcıları cephe gerisinde bırakmıştır. Hastabakıcılar

ve doktorlar yaralıların imdadına koşmuş, hasta ve yaralıları seyyar hastanelerde tedavi etmişlerdir (Torun, 2008:63).

Savaş esnasında bazı devletlerin hastane ihtiyacını karşılamak için gemilerini hastaneye çevirmiştir. Özellikle top, tüfek gibi patlayıcı silahlardan yaralananlar ile coğrafyanın ve iklimin elverişsiz olmasından kaynaklanan tifo, kolera ve tifüs gibi bulaşıcı hastalıklardan da birçok asker savaşamaz hale gelmiştir. Yaralı askerler cephe gerisinde kurulan hastanelere nakledilerek tedavi edilmiştir. Ağır yaralı olan Osmanlı askeri ve müttefik askerler de gemilerden yapılan gezici hastaneler vasıtasıyla İstanbul'a nakledilmiştir. Savaş esnasında doktorların yanı sıra hemşirelik ve hasta bakıcılık da önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır (Torun, 2008:72).

Kırım Savaşı esnasında Osmanlı Devleti kendi yaralı ve hasta askerlerinin tedavisini yaptığı gibi karşı tarafın da askerlerini tedavi etmiştir. Ancak bu zorunluluktan kaynaklanan bir davranış veya anlaşmaya dayanan bir tutum değil, merhamet duygusundan kaynaklanan bir yardım etme isteğiyle olmuştur. Diğer devletler de yaralı ve hasta Osmanlı askerlerinin tedavisini yapmıştır. Bu yardımları da yaparken merhamet duygusu veya savaş sonrası esir mübadelesi olabileceğini düşündüğü için yardım yapmış olması kuvvetle muhtemeldir.

Jean- Jacques Rousseau'nun temel prensipleri arasında hümanizm önemli bir yere sahiptir. Rousseau'ya göre insanın doğarken aslında iyi bir birey olarak doğduğunu, kötülük ve bozukluk olmadığını savunmaktadır (Badamçlı Kabasakal, 2017: 112). Rousseau, savaşlarda galip gelen tarafın mağlup olan tarafın askerlerini esir alıp köleleştirme veya onu öldürmesinin bir hak olamayacağını aktarmıştır (Günyol, 2006: 31). Hümanizm savaşlarda çokta etkili olamamış, savaş meydanlarında silahsız askerler ya esir alınmış ya işkenceye maruz kalmış ya da öldürülmüştür. Savaşların uzun sürmesi beraberinde birçok sorunu getirmiştir. Temel ihtiyaçları karşılamada güçlük çekme, barınma ihtiyacı, beslenme ve sağlık gibi ihtiyaçları karşılamada sıkıntı çekilmiştir. Bunlardan en önemlileri arasında sağlık sorunu yer almıştır. Bulaşıcı hastalıklar temiz olmayan ortamlarda hızla yayılarak

etki alanları artmıştır. Ateşli silah yaralanmaları da yeterli bakım ve hijyenik olmayan ortamlarda yapılan acil tıbbi müdahale iyileşmeleri geciktirmiştir. Özellikle savaş esnasında yaralanan askerlerin akıbeti oldukça kötü olmuştur.³ Savaş öncesi kazananın kim olacağı bilinmemesi savaş sonrası da durumun ne olacağı bilinmediğinden savaş esnasında esirler ve yaralılara yardım yapılmadığı gibi bu kişiler kendi kaderlerine terk edilmiştir. Zira 1864 yılında Kızılhaç'ın kuruluşuna kadar olan süreçte zorunluluktan kaynaklanan bir yardım yapılmasını gerektirecek uluslararası bir antlaşma kurum veya kuruluş mevcut değildir. Jean Henry Dunant'ın Solferino Savaşında tanık olduğu savaş manzarası onu etkilemiş, girişimi sonucu da Kızılhaç kurulmuştur. Daha sonra savaş esnasında ve sonrasında savaşan askerlerin ve onlara yardım eden ve onları tedavi edenlerin durumunu ele alan uluslararası antlaşmalar imzalanmıştır.

22 Ağustos 1864 yılında 16 devlet temsilcisinin katıldığı ve uluslararası bir toplantı halini alan Cenevre Sözleşmesi imzalanarak savaş esnasında hasta ve yaralı askerlerin savaş dışı unsur sayılmasına ve uluslararası bir kuruluş olan Salib-i Ahmer (Kızılhaç) Cemiyeti kuruldu (Ada, 2011:4). Osmanlı Devleti 1868 yılında Hilal-i Ahmer Cemiyetini kurarak Cenevre Sözleşmesine dahil olmuş ancak tam anlamıyla faaliyetlerine 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşında duyduğu ihtiyaç doğrultusunda aktif olarak harekete geçirmiştir (Ada, 2011:4).1910'da ise Hilal-i Ahmer Encümen-i Nisvan (Hilal-i Ahmer Kadınlar Cemiyeti) kurulmuştur. Rıfat Paşa ve Mithat Paşa'nın eşlerinin ön ayak olduğu sergiler düzenlenmiş, el işleri ürünler, rozet, pul gibi küçük satışlar yapılmış buradan elde edilen gelire kadınlar cemiyeti güçlendirilmiştir. Kadınlar cemiyeti cephedeki askerlerin ailelerine, savaştan kaçıp Osmanlıya sığınan ihtiyaç sahiplerine yiyecek içecek gibi temel ihtiyaçların karşılanmasına destek olmuştur (Uluğtekin ve Seçil, 2002: 145-151; Bk. Ekler-3,6,8). Osmanlı ve İtalya arasında 1911-1912 yılları arasında gerçekleşen Trablusgarp Savaşında, Homs Kazasında hasta ve yaralıların tedavi edilmesi için Hilal-i Ahmer Hastanesi kurulmuştur. İstanbul'dan giden doktorlar ve hastabakıcı heyeti Mısır Hilal-i Ahmer'i ile iş birliği yaparak hastalara müdahale etmiştir (Özaydın,1987: 69-72). 93 harbinden sonra hasta ve yaralılara müdahale edip savaş

³https://www.google.com/search?q=sava%C5%9Flarda+sa%C4%9Fl%C4%B1k+sorunu+pdf&rlz=1C1SQJL_trTR787TR787&oq=sava%C5%9Flarda+sa%C4%9Fl%C4%B1k+sorunu+pdf&aqs=chrome.69i57.7817j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8 (00:49, 01.06.2019).

dışı unsur sayılan Hilal-i Ahmer çalışanlarını görmekteyiz. Buna müteakip Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin; Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı'nda özellikle Çanakkale Cephesinde ve Kurtuluş Savaşı gibi savaşlarda hasta ve yaralı olan askerleri hastanelere taşımış, tedavi etmiş ve sivil hastalara müdahale etmiştir. Gerek gördüğü takdirde başka ülkelerin Salib-i Ahmer ve Hilal-i Ahmerleri ile iş birliği yapmıştır (Bk. Ek-7).

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'nda Almanya ile ittifak kurmuş ve savaşı kaybeden devletlerarasında yer almıştır. Sevr Antlaşması gibi ağır antlaşma imzalayarak işgal edilmiştir. İşgalleri kabul etmeyen Anadolu insanı Kuvayı Milliyeler oluşturup işgallere karşı direnmiştir. Türkiye milli mücadelede en çok mücadele ettiği ülkeler arasında Yunanistan yer almıştır. Ancak Mustafa Kemal Atatürk'ün başlattığı Kurtuluş Savaşı kazanılmış ve işgaller son bulmuştur (Armaoğlu, 1999: 161). 1923'te Türkiye Cumhuriyeti kurulmuş ve Atatürk'ün "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" politikasını benimsemesi üzerine Balkan ülkeleriyle; İran, Irak ve Afganistan gibi ülkelerle dostluk, saldırmazlık, sınır güvenliği gibi antlaşmalar imzalamıştır.

I. Dünya Savaşının kazanan ülkeleri, kaybeden ülkelere ağır antlaşmalar imzalatmaları sonucu kalıcı bir dünya barışının önüne geçilmiştir. I. Dünya Savaşı'nda ağır yenilgiye uğrayan ve ağır antlaşma altında ezilen Almanya'nın yayılmacı politika benimsemesi, kutuplaşmalar II. Dünya Savaşı'na neden olan faktörler arasında yer almaktadır. Almanya, İtalya ve Japonya'nın da yer aldığı Mihver grubu İngiltere, Fransa ve Balkanların yer aldığı ülkeleri işgal etmişlerdir (Seydi, 2016: 632-635). İşgal altında en ağır imtihanı veren ülkeler arasında yer alan Yunanistan açlık ve ölümlerle burun buruna kalmıştır. Kurtuluş Savaşında en azılı düşman olduğu ve topraklarını işgal ettiği Türkiye ise Yunanistan'ın yardım çağrılarına kayıtsız kalmamış, geçmiş unutulmuş ve uluslararası antlaşmalar çerçevesinde Türkiye Kızılay vasıtasıyla yardım yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KIZILHAÇ'IN (SALİB-İ AHMER) KURULUŞU

1.1 Jean Henry Dunant ve Kızılhaç'ın (Salib-i Ahmer) Kuruluşu

XIX. yüzyıla gelinceye kadar dünyanın birçok yerinde yaşanan savaşlarda milyonlarca insan yaralanmış ve hayatını kaybetmiştir. Savaşları bitiren antlaşmalar ağır olduğundan savaş sonrası yaşanan ekonomik sorunlara; açlık, yoksulluk, hastalık ve ülkelerin parçalanması ile sonuçlanmıştır. Savaş sonrası durumun ne olacağını belirten uluslararası antlaşmalar mevcut değildi. Nihayet böyle bir boşluğun olduğunu anlayan biri ortaya çıkmıştı. Çiftçi bir ailenin çocuğu olan Jean Henry Dunant 1828'de Cenevre'de doğdu. Henry Dunant ailesi gibi önce çiftçilikle, değirmen işiyle ve ticaretle uğraşıyordu. Dunant, Fransız kolonisi olan Cezayir'deki işleriyle ilgili bir mesele için Kral III. Napolyon'la görüşmek istemiş ve bu nedenle 24 Haziran 1859 yılında kralın karargâhına gitmişti. Napolyon, o esnada Kuzey İtalya'da bulunuyordu. Dunant, Napolyon'u bulmak isterken Haziran 1859'da Fransız ve İtalyan ittifak ordusuyla Avusturya arasındaki farklı bölgelerde gerçekleşen şiddetli çarpışmalara tanık olmuştu (Dunant, 1964: 12-13). Dunant bu süreçte, birbirleriyle daha önce hiç karşılaşmayan ve neden savaştıklarını bilmeyen kırk binden fazla insanın acımasızca birbirlerine saldırdığını görmüştü. Kurşunları biten askerler süngüler, bıçaklar, sopalar ve taşlarla savaşmaya devam ediyordu. Parçalanmış cesetler, ağır yaralılar etrafa dağılmıştı. Askerlere yapılan tıbbi müdahale yetersiz kalmıştı (Uluğtekin ve Akgün, 2002: 7). Sıcak yaz gününde susuzluk ve açlıkla mücadele eden askerlerin durumu içler acısıydı. Yaralıların tedavisi için yüksek tepelere sahra hastaneleri kurulmuştu. Usulen kırmızı bayrakların dikildiği bu noktalara ateş edilmezdi. Ancak zaman zaman bayraklı bölgelere bomba düşebiliyordu. Ayrıca yemek, su ve hasta taşıyan askerler de vurulmaktaydı (Dunant, 1964: 26).

Dunant, Solferino bölgesinde gördüğü askerlerden oldukça etkilenmiştir. On binlerce insanın sıcak bir havada savaştıklarına ve bu askerlerin birbirini acımasızca öldürdüğüne tanık olmuştur. Savaş esnasındaki yaralılara müdahale edenlere saldırılmasını engelleyecek bir yapının olması gerektiğini hatıratına yazmıştır. Dunant, Napolyon ile görüşükten sonra İsviçre'ye geri dönmüştür. Döndükten sonra gördüklerini ve aldığı notları 1862 yılında kitap haline getirmiştir. İsviçre'de "Bir Solferino Hatırası" adında yayımlanmıştır. Gittiği her toplantıda gördüklerini dile getirip kitabı üzerine söyleşiler yapmıştır (Dunant, 1964: 25-27).

Resim-1: Kızılhaç Kurucusu Jean Henry Dunant

Kaynak: <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/misc/57jnvq.htm>.(22:38, 22.06.2019).

1.2 Uluslararası Hukuk'un Ortaya Çıkışı

Jean Henry Dunant'ın kitabı ve söyleşileri İsviçre'den sonra diğer Avrupa ülkelerine yayılmış ve geniş yankı uyandırmıştır. Bu da Cenevre Sözleşmesinin imzalanmasına ilham kaynağı olmuştur. Dunant, savaş zamanında yaralılara yardım eden tarafsız bir kuruluşun gerekliliğinden bahsetmiştir.⁴ Dunant'ın kitabı diğer Avrupa dillerine de çevrilince etkisi tüm Avrupa'yı sarmıştır. Dunant, fikirlerini hayata geçirmek istemiş, bundan dolayı 1863 yılında beş kişilik bir komite kurmuştur. 17 Şubat 1863 yılındaki bu ilk toplantıya "Uluslararası Kızılhaç Komitesi" adı verilmiştir. Komite 26-29 Ekim 1863 tarihlerinde Cenevre'de

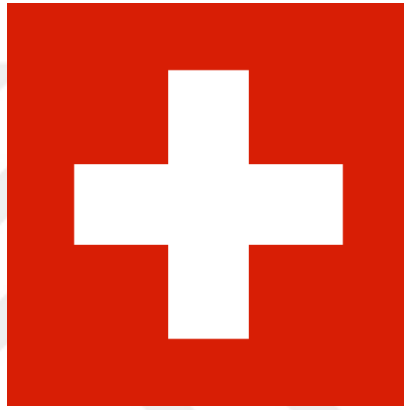
⁴ <http://www.ifrc.org/en/who-we-are/history/> (21:47, 30.07.2018).

uluslararası konferans düzenlenmesine katkı sağlamıştır. Katılan devletler olası bir savaş esnasında yaralı ve hasta askerlere yardım edecekler. Bu devletler tarafsız olan, uluslararası yardım kuruluşu niteliği taşıyan dernek kurulmasına karar vermiştir. 1864 yılında yardım kuruluşunun savaş esnasında savaş dışı unsur sayılması ve özel bir amblemi olması gerektiği teklif edilmiştir. Bunun üzerine beyaz zemin üzerine İsviçre bayrağının tam tersi olan renkler tercih edilerek, kırmızı renkli bir haç amblem olarak kabul edilmiştir.⁵

Resim-2: Kırmızıhaç Sembolü

Resim-3: İsviçre Bayrağı

Kaynak: www.redcross.org.

1.3 Cenevre Sözleşmesi (22 Ağustos 1864)

Yukarıda bahsedildiği üzere uluslararası insan hukukunun veya antlaşmanın mevcut olmayışından kaynaklanan hukuk boşluğundan dolayı devletler kendi hukuk sistemine göre savaşta yaralananlara istediği gibi davranabiliyordu. Özellikle ilk çağlarda savaşta yaralanan veya hasta olan, esir düşen askerlere inanılmaz işkenceler yapılmaktaydı. Jean Henry Dunant, Guillaume Henri Dufouour, Gustave Moynier, Theodore Maunoir ve Louis Appia'nın girişimleriyle Cenevre toplantısı yapılmış ve kurdukları Beşler Komitesi (26-29 Ekim 1863) 16 devlet ve 4 yardım kuruluşunun katılımıyla uluslararası bir konferans toplamayı başarmışlardır (Sav, 2015:48).

⁵http://www.wikiwand.com/tr/Uluslararası%C4%B1_K%C4%B1z%C4%B1ha%C3%A7_ve_K%C4%B1z%C4%B1lay_Hareketi (10:00, 01.09.2018).

Herhangi bir savaş esnasında müttefik olsun veya olmasın hiçbir ayırım gözetmeksizin hasta ve yaralı askerlerin savaş dışı unsur sayılması ve insani şartlarda tedavi edilmesine yönelik kararlar kabul edilmiştir. Ayrıca ilkyardım ekibinin savaşan askerlerden ayırt edilmesi için kullandıkları, ilk yardım malzemesi veya medikal cihazlara ve tüm araç ve gereçlere özel bir sembol koyulması teklif edilmiştir. Hollanda'nın teklifiyle tarafsızlığıyla bilinen İsviçre Devleti'nin bayrağının tam tersi renklerden olan bir sembol kabul edilmiştir.⁶ Beşler Komitesi'nin 1863 yılında aldığı kararlar ve 1864 Cenevre Konferansının kararları kabul edilerek imzalanmıştır. Konferansta alınan kararlar ihtiyaçlar doğrultusunda yeni sözleşmeler, ek protokollerle sürekli güncellenerek günümüze kadar gelmiştir.⁷

Resim-4: İlk Yardım Çantası ve Üzerinde Bulunan Kızılhaç Sembolü

Kaynak: www.kizilay.org.tr.

1.4 Lahey Sözleşmeleri (1906-1907)

1899 yılında düzenlenen konferansta kara savaşlarına ilişkin hukuk kuralları görüşülmüş ve I. Cenevre Sözleşmesine sadık kalınmıştır. Buna göre en önemli karar hasta ve yaralı askerlere yardım eden sağlık çalışanları savaş dışı unsur sayılmıştır. 1906 yılına gelindiğinde ise Lahey Sözleşmesinde denizdeki silahlı askerlerin yaralı ve hasta olanlarına müdahaleyi içeren maddeler yer almıştır. Uluslararası insancıl hukukun temelini oluşturan Lahey Sözleşmelerine göre uluslararası insancıl hukuka

⁶http://www.wikiwand.com/tr/Uluslararası%C4%B1_K%C4%B1z%C4%B1ha%C3%A7_ve_K%C4%B1z%C4%B1lay_Hareketi (22:27, 30.07.2018).

⁷<https://www.cnnturk.com/2009/tarihte.bugun/08/22/tarihte.bugun.22.agustos/540227.0/index.html> (21:03,01.09.2018).

göre hukukta açıkça belirtilmeyen durumları Fyodor Martens şu şekilde tanımlamıştır: “...askerler ve siviller insanlık ilkeleri ve kamu vicdanı koruması altındadır.” Günümüzde buna “Martens Koşulu” denilmektedir. Genel olarak antlaşma kara ve deniz savaşlarında hasta ve yaralı askerlerin tedavisini yapacak insani yardım kuruluşlarının savaş dışı unsur sayılacağını içermektedir (Sav, 2015:56). Lahey Sözleşmeleri daha sonra 1949 yılında Cenevre Sözleşmesinde ve ek protokollerle genişletilerek kabul edilecektir. Böylece savaş esnasında hasta ve yaralıların durumu giderek netlik kazanmıştır. Hukukun yetersiz olduğu ülkelerde uluslararası hukuk devreye girerek hasta ve yaralı askerleri tedavi eden sağlık çalışanları savaş dışı unsur sayılıp koruma altına almıştır (Sav, 2015:56).

Lahey görüşmelerine Osmanlı Devleti’ni temsilen Besim Ömer Paşa katılmıştır. Ömer Paşa konuşmasında şu ifadeler yer vermiştir:

“...1864 yılında katıldığımız Cenevre Sözleşmesine ait kâffe-i hususta riayet ve bu muahedeye hürmet eylediğimiz gibi heyet-i muhteremenin malumu olduğu vecihle otuz sene mukaddem tesisi zamanında muvakkaten tanınmış olan hilâl-i ahmer işaretinin bundan böyle düvel-i âkidece tamamen ve müebbeden kabul edileceğinden şüphelenmiyorum. Ananat-ı tarihiye, hissiyat-ı diniyye adedi üç yüz milyona varan Müslümanların kendi dinlerinden gayrsininin timsal-i mücessemi olan bir alameti kabulüne manidir.”

Bu konuşmanın ardından Kızılhaç komite başkanı Gustave Ador söz almıştır. Ador, Besim Ömer Paşa’nın sözlerini oldukça samimi bulduğunu ancak Hilal sembolünün kabulü için tartışma yapılmasının yersiz olduğunu ve Osmanlı Devleti’nin Kızılhaç’ın kuruluşunu kabul edip Cenevre Sözleşmesini buna göre imzaladığını belirterek konuşmasını sonlandırmıştır. Birkaç ülke temsilcisi de haç sembolünün dini bir simge olmadığını belirtmiştir (Ada, 2011: 242). Bu tartışmalar Trablusgarp ve Balkan Savaşlarında da sürmüştür. Osmanlı Devleti Kızılhaç’a bağlılığını yinelemiş ama dini bir sembol olduğu gerekçesi ile Haç sembolü yerine hilal sembolünü Trablusgarp Savaşında kullanmıştır. Osmanlı Devleti ile birlikte Mısır da hilal sembolünü, İran ise kırmızı aslan sembolünü komiteye kabul ettirmeyi başarmıştır. 1929 yılında Türkiye Cumhuriyeti Kızılhaç Sembolü’nün yanında Kızılay sembolünün kullanımını resmi olarak kabul ettirmiş, 2005 yılında da İsrail Kızıl kristal sembolünü kabul ettirmiştir. Sembollerin ticari, siyasi veya dini bir

sembol olarak kullanımı yasaklanmış sadece insani yardım kuruluşlarının kullanımına izin verilmiştir (Ada, 2011: 243).

1.5 1949 Cenevre Sözleşmeleri ve İdeal Hukuk

XIX. yüzyıla kadar küresel anlamda herhangi bir kurum veya kuruluş hastalıklarla mücadele etmemekteydi. 1831 yılında İngiltere’de başlayıp diğer Avrupa ülkelerine sıçrayan kolera salgını yüzbinlerce insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. 1851 yılında Paris’te doktorlar ve diplomatların da katıldığı uluslararası bir sağlık konferansı toplanmıştır. Toplantıya Osmanlı, Fransa, İngiltere ve Rusya gibi büyük devletlerin katılımı olmuştur. Toplantıda karantina, kolera, halk sağlığının korunması, hastalıkla mücadele gibi konular görüşülmüştür (Ada, 2011: 242.) Öte yandan savaş meydanlarında yaralanan ve hastalanan asker ve sivillerin tedavisi kendi kaderlerine terk edilmiş durumdaydı. Jean Henry Dunant’ın girişimiyle Kızılhaç kurulmuş, savaş alanında yaralı ve hastalara müdahale eden sağlık çalışanlarının ve kullandıkları araç-gereç, bina ile tıbbi müdahale ekipmanlarına Kızılhaç sembolü kullanması ve savaş dışı unsur sayılıp onlara ateş edilmemesi 1864 Birinci Cenevre Sözleşmesinde kabul edilmiştir (Işık, 2017: 162).

I. Dünya Savaşında askeri kayıpların yanında büyük çaplı sivil kayıplar da olmuştur. Ayrıca dünya mirası sayılabilecek tarihi yapılar da zarar görmüştür. Bunun önüne geçmek için 1935 yılında Washington’da bir konferans toplanmıştır. Ancak sadece Amerika Birleşik Devletleri’nin kabul etmesiyle sınırlı kalmasından dolayı başarılı olduğu söylenemez (Kuran ve Türkay, 2017:112). I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı gibi geniş coğrafyalara yayılan ve etki alanları fazla olan savaşların olması Cenevre ve Lahey Sözleşmelerinin güncellenmesini zaruri hale getirmiştir.⁸

1864 yılında kabul edilen ilk Cenevre Sözleşmesi kararlarından başlanarak Lahey Sözleşmesi kararları düzenlemeler ve ek protokollerle desteklenerek imzalanmıştır. Savaş esnasındaki sivillerin korunmasını içeren sözleşmelere büyük önem verilmiştir. 12 Ağustos 1949 yılında Cenevre Sözleşmesi son haliyle kabul edilmiştir. Cenevre Sözleşmeleri ek protokollerle daha detaylı hale getirilerek günümüze ulaştırılmıştır (Kuran ve Türkay, 2017:112-113). Cenevre Sözleşmesini

⁸ <http://blog.milliyet.com.tr/stk-larin-tarihi/Blog/?BlogNo=195433>, (20:50, 30.10.2018).

imzalayan devletler Kızılhaç ve Kızılay gibi insani yardım kuruluşlarının işine müdahale etmemeyi ve yaptıkları yardımları reddetmemeyi taahhüt edip çalışanları da çatışma ve savaş ortamlarında savaş dışı unsur kabul etmiştir. Hasta ve yaralılara para yardımı dışında yapılacak olan acil müdahale, korunma, beslenme ve güvenli bir yere taşınma gibi yardımların yapılması uygun görülmüştür.

1.6 Osmanlı Devleti'nin Kızılhaç'a Davet Edilmesi

Osmanlı Devleti XIX. yüzyıla kadar geniş coğrafyaya hâkim olup kalabalık bir nüfusu vardı. 1863 yılında Jean Henry Dunant önderliğinde toplanan Beşler Komitesi hasta ve yaralı askerlere yardım konusunu ele almıştır. Komite, Kızılhaç'ın (Salib-i Ahmer) kuruluş amacını kararlaştırdıktan sonra İsviçre Devleti vasıtasıyla İsveç, Norveç, İspanya, İtalya gibi ülkelere davetiye gönderilerek temsilci göndermeleri istenmiş ve uluslararası bir konferansın toplanacağını dünyaya ilan etmiştir (Özaydın, 1987:22-23). Bu maksatla Kızılhaç kurucuları tarafından uluslararası anlamda faaliyet gösteren, ticari ve ekonomik bir çıkar gütmeyen tarafsız, eşit ve insan haklarına saygı duyulacak kararların alındığı hasta ve yaralı askerlere yardım edecek uluslararası bir insani yardım kuruluşu olarak tanımlanmıştır (Özaydın, 1987:22-23). Konferansa katılmayan ve imzalamak isteyen devletlere bir yıl mühlet verilmiştir. Osmanlı Devleti ancak 5 Temmuz 1865 yılında sözleşmeyi imzalayıp Cenevre kararlarını kabul etmiştir. 1867 yılında Paris'te ilk Kızılhaç Konferansı ve sergisi toplanmıştır. Genelde sağlık çalışanlarının katıldığı konferansa Osmanlı Devleti adına Doktor Abdullah Bey katılmıştır (Düzcü ve Cemal, 2016: 10). Doktor Abdullah Bey konferans dönüşü Hilal-i Ahmer Cemiyetini kurma çabasına girmiş ancak istediği desteği ilk önce bulamamıştır. Kızılhaç sembolünün dini veya siyasi bir simge olduğu tartışmaları önyargılı davranan asker kökenli diplomatların engelleriyle karşılaşmıştır. Tüm engellemelere rağmen 1868 yılında Hilal-i Ahmer kurulacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

HİLAL-İ AHMERİN KURULUŞU 11 HAZİRAN 1868

2.1 Hilal-i Ahmer'in Kuruluş Fikri

Türkler bağımsızlıklarına düşkün oldukları için hiçbir ülkenin sömürgesi olmayı kabul etmemiş, yeri geldiğinde savaşmış ve savaşı kaybettiğinde boyunduruk altında yaşamaktansa göç etmiştir. Orta Asya'da kurulan Türk devletleri Çin ile veya kendi aralarında sürekli savaş halinde olmuştur. Hun İmparatoru Metehan döneminde düzenli ordular kurulmuş ve ordu sistemi dünyaya örnek teşkil etmiştir. Çok iyi savaşabilen Türkler, Orta Asya'dan Anadolu'ya gelene kadar savaşlarda töreye uymuş, İslamiyet'in kabulüyle birlikte Türk İslam senteziyle hazırlanan hukuk sistemi savaşlarda da tatbik edilmiştir. 1071 Malazgirt Savaşı'nda Büyük Selçuklu Devleti hükümdarı Alparslan, Bizans Devletini ağır mağlubiyete uğratmıştır. Esir aldığı Bizans İmparatoru Romen Diyojen'e bir esir gibi değil de İmparator gibi muamelede bulunmuş ve misafir gibi ağırlamıştır. Savaş sonrasında imzalanan antlaşmayı imzalamasına müteakip serbest bırakmıştır. XIII. yüzyılda Selçuklu Devletinin zayıflamasıyla Anadolu Beylikler dönemi başlamıştır. Beyliklerden biri olan Kayılar, Osman Bey liderliğinde Söğüt, Domaniç havalisinde kurulmuş daha sonra fetihler yaparak büyük bir devlet haline gelmiştir (Köprülü, 1991. 68-69).

Osmanlı Devleti fethettiği topraklarda hoşgörü ve iskân politikası uygulamıştır. Farklı dinlere, inançlara sahip insanları yönetmiş, inançlarını rahatça yaşamalarını sağlayıp hoşgörülü olmuştur. Ancak 1789 Fransız İhtilali ve Aydınlanma Çağı Avrupa'dan tüm dünyaya sıçramıştır. Bundan dolayı Osmanlı Devleti ıslahatlar yapmak durumunda kalmıştır. En köklü ıslahatlar 1839 Tanzimat Fermanı'yla başlamıştır. Avrupa'dan bilim ve teknoloji alanında da biraz geride kalan Osmanlı Devleti ıslahatlara hız vermiştir. Osmanlı 1853 Kırım Savaşında kendi topraklarını tek başına savunamayacak duruma gelmiştir. Avrupalı devletlerin desteğine başvurmak zorunda kalmıştır. Bundan dolayı uluslararası anlamda yalnız kalmak istemeyen Osmanlı Devleti denge politikasını benimseyerek Avrupa'da

ortaya çıkan iyi niyetli kurum ve kuruluşlara katılmayı bir politika haline getirmiştir. 1864'te imzalanan Cenevre Sözleşmesi kararlarını da bu politikanın bir gereği olarak kabul edip imzalamıştır. Osmanlı Devleti Kızılhaç'a ait Haç sembolünü kullanmayı kabul etmeyerek hilal sembolü kullanma koşulunu ileri sürmüştür.

2.2 Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Kurucuları

Sultan Abdülaziz döneminde, Dr. Abdullah Bey, Dr. Marko Paşa, Kıbrımlı Aziz Bey ile Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'nın girişimleriyle 11 Haziran 1868 tarihinde "Mecruhin ve Marda-yı Osmaniye-i Askeriye' ye İmdat ve Muavenet Cemiyeti" yani "Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti" kurulmuştur. Sürekli savaş halinde olan Osmanlı Devleti savaşlarda yaralanan askerlere yardım etmek için savaş dışı unsur sayılacak olan bir yapının varlığına ihtiyaç duymuştur. Zarurettten dolayı kuruluşuna karar verilen Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Kızılhaç'tan esinlenerek Marko Paşa önderliğinde kurulmuştur (İzğöer ve Tuğ, 2013: 24-26). Kelime olarak, Hilal= Ay, Ahmer= Kırmızı, Cemiyet= Dernek, topluluk, grup anlamına gelmektedir. Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin ismi zamanla değişikliğe uğrayarak Kızılay Derneği, Türkiye Kızılay Derneği, Türk Kızılay'ı şeklinde kullanılmıştır.

2.2.1 Marko Paşa (1824-1888)

Rum asıllı olan Marko Apostolidis 1824'te Siros Adasında doğmuştur. II. Mahmud tarafından açılan Mekteb-i Tıbbiye-i Şahaneyi Tabip Miralay Rütbesiyle bitirmiştir. Marko, başarılı bir tabip olmasından dolayı Mirlivalığa terfi etmiştir. İyi bir hekim olan Marko Paşa 1861 yılında Sultan Abdülaziz'in hekimbaşı yapılmıştır.⁹ 1867 yılında Paris'te yapılan Kızılhaç konferansına Abdullah Bey gönderilmiş ve dönüşünde Hilal-i Ahmer Cemiyetini kurmak istemiştir. Ancak engellerle karşılaşınca Tıbbiye Nazırı olan Marko Paşa'nın desteğini almıştır (Düzcü ve Sezer, 2016: 10). İsviçre bayrağının tersi olan renklerden oluşan Kızılhaç sembolünün kullanımına itiraz eden bir grup paşanın muhalefetine rağmen cemiyetin kurulmasında gayret sarf etmiş ve bu maksatla toplanan komisyona başkanlık

⁹ <http://www.gazetevatan.com/marko-pasa-efsanesi-coktu--335425-gundem/>, (13:39,17.06.2019).

etmiştir. Kırımlı Aziz Bey'in de Hilal Sembolü üzerine çalışması neticesiyle amblem sorunu çözülmüştür (Polat, 2007: 21). Başarılı bir asker ve hekim olan Marko Paşa padişahın da isteğiyle Hilal-i Ahmer Cemiyetinin kuruluşuna öncülük etmiştir (Polat, 2007: 21). Marko Paşa kendini insanların derdine çare olmaya adanmış biriymiş. Çözüm bulamasa da öğrencilerini sabırla dinler, konuşmanın sonunda konuyu başka yere bağlayarak görüşmeyi bitirirdi. Bundan dolayı "Derdini Marko Paşaya Anlat" deyimini ortaya çıktığı rivayet edilir. Ancak torunu Despina Anats'a sorulduğunda bunun tam olarak öyle olmadığını Marko Paşanın iyi Osmanlıca bilmediği için "Anlaşıldı, ama ne istiyorsun" gibi sürekli tekrar eden konuşmasından dolayı bu deyim kullanıldığını ifade etmiştir.¹⁰

Resim-5: Marko Paşa

Kaynak: www.kizilay.org.tr.

2.2.2 Doktor Abdullah Bey (1799-1874)

Karl Edward Hammerschmidt, 1799'da Viyana'da doğdu. Viyana Akademisinde okuyan Karl Edward; jeoloji, tıp, doğa, ziraat bilimleri üzerine çalışmalar yapmış, 1837 yılında ise tıp doktoru olmuştur. 1848'de Macaristan'da arkadaşlarıyla birlikte katıldığı ulusçu eylemler nedeniyle Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır. Şam'da İslamiyet'i kabul ederek Abdullah adını almıştır. Osmanlı

¹⁰ <https://hakkindabilgial.com/marko-pasa/>, (11:06, 28.05.2019).

Devleti'nde kaymakamlık ve albaylığa terfi etmiştir. Türkiye'de ilk doğa bilimleri müzesinin kuruluşunda etkili olmuştur. Osmanlı Devleti (5 Temmuz 1865) Cenevre Sözleşmesini imzalayan devletler arasında yer almıştır. 1867 yılında Fransa Paris'te Kızılhaç Konferansı ve sağlıkla ilgili bir sergi düzenlenmiştir (İzğöer ve Tuğ: 2013: 25). Bu toplantıya Osmanlıyı temsilen Abdullah Bey katılmıştır. Milletlerarası yardım cemiyeti komitesi Cenevre Sözleşmesinin uygulanması için yardım kuruluşlarının kurulması için devletleri teşvik ediyordu. Osmanlı Devleti de Abdullah Bey'e görev vererek ulusal bir dernek kurması için 19 Eylül 1867'de yetkilendirmiştir. Abdullah Bey Kızılay'ın kuruluşunda önemli bir rol oynamıştır (Çapa,2002: 544). Abdullah Bey bütün engellemelere rağmen çabasından vazgeçmemiştir. Cenevre Sözleşmesinin imzalanmasından sonra ilk desteği Sultan Abdülaziz'den görmüştür (Polat, 2007:10). Ayrıca Tıbbiye Nazırı olan Marko Paşa, Kırımlı öğretmen Aziz Bey, Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa ve Abdullah Bey'in çabaları işe yaramış ve Hilal-i Ahmer Cemiyeti kurulmuştur. Abdullah Bey 1874 yılında vefat etmiş, Osmanlı Devleti de eşine emekli maaşı bağlamıştır (Saygılı, 2010: 9).

Resim-6: Dr. Abdullah Bey

Kaynak: www.kizilay.org.tr.

2.2.3 Kırımlı Öğretmen Aziz Bey (1840-1878)

Kırımlı Aziz Bey, 1840 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1865 yılında Mekteb-i Tıbbiye-i Şahanedan Kolağası olmuştur. İç hastalıkları doktoru olarak bir süre çalışmış ve Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiyenin müdürü olarak atanmıştır. Osmanlı Devleti'nde tıp fakülteleri 1827 yılında açılmış olup eğitim dili Fransızca olmasından

dolayı mezun olmak çok zordu. Aziz Bey eğitim dilinin Türkçe olması için çabalamış ve dersler 1866 yılında Türkçe verilmeye başlanmıştır (Saygılı, 2010: 9). Aziz Bey çoğu aydın kişiden oluşacak altmış altı üyeyi Hilal-i Ahmer'e kaydetmeyi başarmıştır. Aziz Bey Kızılay'ın kuruluşunda yer almış ve girişimleriyle 12 Ağustos 1876 yılında Kızılhaç karşılığında beyaz zemin üzerine kırmızı Hilal'in (Ay) sembol olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Cemiyet kuruluş yıllarında pek aktif olamamış, kuruculardan Abdullah Bey'in bireysel faaliyetleriyle 93 Harbine kadar ayakta kalmıştır. Aziz Bey, Hilal-i Ahmer'in kuruluşunda emek harcamış ve 1878 yılında vefat etmiştir (Bal, 2018:31).

Resim-7: Kırmızı Öğretmen Aziz Bey

Kaynak: www.kizilay.org.tr.

2.2.4 Serdarı- Ekrem Ömer Paşa (1806-1871)

Gerçek ismi Michel Lattas olup daha sonra Müslüman olarak Ömer Paşa adını almıştır. Ömer Paşa 1806 yılında Hırvatistan Plaski'de doğmuştur. Avusturya'da harp okulu okurken 1827 yılında Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır. Kısa bir süre seraskerlik mütercimliği yapmış daha sonra yüzbaşılığa terfi ederek Osmanlı ordusunda göreve başlamıştır. Başarılarından dolayı miralaylığa yükseltilmiş, 1841 yılında Lübnan'daki Dürzi-Maruni ayaklanmalarının bastırılmasında görev almıştır. Eflak ve Boğdan ayaklanmalarının bastırılmasında da görev alıp başarılı olunca generalliğe terfi etmiştir.¹¹ 1848 yılında mareşal olan Ömer Paşa, Edirne'ye saldıran Rus ordusunu mağlup ederek geri püskürtmüştür. Ömer Paşa, Edirne'de Osmanlı

¹¹ <http://kizilaytarih.org/kurucular.html> (13:53, 16.03.2019).

topraklarını Rus işgalinden kurtardığı ve bölge hâkimiyetini sağladığı için Padişah II. Abdülhamid tarafından Serdar-ı Ekremlige yükseltilmiştir. Ömer Paşa, Hilal-i Ahmer'in kuruluşunda Abdullah Bey'e destek vermiştir. Ayrıca Hilal-i Ahmer'in bir parçası olan hastabakıcı okulunun açılmasında büyük katkısı olmuştur. Ömer Paşa 1871 yılında vefat etmiştir (Uluğtekin ve Gül, 2013:31).

Resim-8: Kırmılı Öğretmen Aziz Bey

Kaynak: www.kizilay.org.tr.

2.3 Kızılay-Kızılhaç Sembollerinin Kabulü

Henry Dunant tarafından 1863 yılında temelleri atılan Kızılhaç (Salib-i Ahmer) bayrağı ve sembolü beyaz bir zemin üzerine kırmızı bir haç sembolünden oluşmaktadır. Bu sembolü belirlerken İsviçre bayrağının ters renklerini amblem olarak kullanmayı uygun görülmüştür. Resmi olarak olmasa da uluslararası bir toplantıyla kurulan ve Cenevre Sözleşmesi kararlarını imzalayan devletler aslında uluslararası bir sivil toplum kuruluşunun kurulmasını da onaylamıştı. Bunlara istinaden 1876 yılında Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC-International Committee of the Red Cross) resmen kurulabilmişti. Komite, Kızılhaç amblemi yerine Kızılay ambleminin yanı sıra diğer uluslar için belirlenen amblemlerin de kullanılmasını kabul etmiş ve diğer Kızılhaç Cemiyetlerine de bunu bildirmiştir (Uluğtekin ve Gül, 2013:31). Federasyon ayrıca 2007 yılında Kızıl Kristal (İsrail Devletinin ve ulusal derneğinin kullandığı sembolü) ve Kızıl Aslan (İran Devletinin

ve ulusal derneğinin 1980 yılına kadar kullandığı sembol) sembollerinin kullanımına da izin verilmiştir.

Resim-9: Kızılay Sembolü

Kaynak: www.kizilay.org.tr.

Resim-10: Kızıllaç Sembolü

Kaynak: www.redcross.org.

2.4. Hilal-i Ahmer'in Gelişim Süreci ve Faaliyetleri

Sultan Abdülaziz döneminde Avrupa ile ilişkiler iyi durumdaydı. Uluslararası bir antlaşma imzalanmış ve savaş meydanında hasta ve yaralı askerlerin durumu görüşülmüştür (Küçük, 1988:179). Bunun akabinde Osmanlı Devleti Cenevre Sözleşmesini imzalamış ve ardından 11 Haziran 1868 yılında Hilal-i Ahmer Cemiyetini kurmuştur. Hilal-i Ahmer, hasta ve yaralı askerlere yardım maksadıyla kurulan Kızıllaç (Salib-i Ahmer) örnek alınarak kurulmuştur. 1876 yılında Rüştü Paşa'nın çabaları ve Kırımlı Aziz Bey'in çalışmaları neticesinde Hilal amblemi resmen kullanılmıştır. Hüsnü Paşa da cemiyetin adını "Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti" şeklinde değiştirmiştir. Cemiyet 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşında önemli faaliyetleri olmuştur (Amini, 2017:118). Hilal-i Ahmer genel merkezi İstanbul'da açarak faaliyetlerine başlamıştır. 1925 yılında genel merkezi Ankara'ya taşınmıştır. 1929 yılında Hilal sembolü resmi olarak kullanılmıştır.¹² 19 Şubat 2009 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan Kızılay tüzüğüne göre Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarihsel süreçte faaliyet alanlarını ihtiyaçlara göre şekillendirmiştir. Cemiyet ismini

¹² <https://www.turkcebilgi.com/k%C4%B1z%C4%B1lay>, (16.03.2019, 15.58).

şu şekilde değişmiştir: 11 Haziran 1868 yılında “Mecruhin ve Mardayı Askeriyeye Muavenet Cemiyeti” adıyla kurulmuş, 14 Nisan 1877’de “Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti”, 1923’de Cumhuriyetin ilanıyla da “Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti”, “1935’te “Türkiye Kızılay Cemiyeti” en son 1947 yılında “Türkiye Kızılay Derneği” adını almıştır (Resmî Gazete, 2009: 27146). 1911’de toparlanmaya başlayan cemiyet faaliyetlerine Trablusgarp ve Balkan savaşlarında devam ettirmiştir. Savaş esnasında yaralanan askerlerin tedavisi için sahra hastaneleri kurulmuş hasta askerler de ilk müdahalenin ardından hastanelere sevk edilmiştir. Savaştan zarar gören sivillerin yaraları sarılmış, aç susuz kalan esirler ve göçmenlere Hilal-i Ahmer yardım elini uzatmıştır (Çapa, 2010:15; Bk. Ek-2).

XX. yüzyılda Sanayileşme ve Sömürgecilik yarışının, siyasi kutuplaşmaların neden olduğu I. Dünya Savaşına Osmanlı Devleti de dahil olmuştur (Çapa, 2010:15). Çanakkale Savaşında şiddetli çatışmalar yaşanmış ve Hilal-i Ahmer gönüllü kadınları askerlere çorap örmüş, askere kumanya ve gaz maskesi hazırlamış ayrıca askerlerin cephe gerisinde bıraktığı ailelerine de yardım etmiştir. Savaşta yaralanan askerlerin uyuğuna bakılmaksızın yaraları sarılmış, durumu ağır olanlar da Hilal-i Ahmer vasıtasıyla tedavi edilmek üzere İstanbul’a gemilerle sevk edilmiştir (Uluğtekin, Gül, 2013:23). Kızıllaç ve Kızılay iş birliğiyle kurulan hastanelere taşınan hastalar tedavi edilmiştir. Esirlerin de insani şartlarda yaşamaları sağlanmıştır (Akor, 2013:111; Bk. Ekler- 3,4,5).

Kızılay’ın faaliyetleri 7 temel ilkeye dayanır: İnsanlık, ayırım gözetmemek, tarafsızlık, bağımsızlık, hayır kurumu niteliği, birlik ve evrenselliştir. Bu ilkeler doğrultusunda yurt içi ve yurt dışında faaliyetlerini sürdürmektedir. Günümüzde tam adı Türkiye Kızılay Derneği olup Türk Kızılay’ı veya Kızılay adlarıyla kullanılabileceği tüzüğün 2. maddesinde belirtilmiştir (Resmî Gazete, 2009: 27146). Dernekler kanununa tabi olmasına rağmen Cumhurbaşkanının yüksek himayesi altındadır. Ayrıca Kızılay Tüzüğünü bakanlar kurulu hazırlayıp Cumhurbaşkanı onayına sunmaktadır. Kızılay diğer derneklerden farklı bir statüye sahiptir. Ulusal bazlı bir dernek olan Kızılay Türkiye Cumhuriyeti’ni temsil eder. Bir başkan ve

yönetim kurulu tarafından yönetilir. Fahri başkanı cumhurbaşkanıdır (Resmî Gazete, 2009: 27146).

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'nı kaybetmesi üzerine Sevr Antlaşması'nı imzalamış ardından İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan, Rusya gibi ülkeler tarafından Anadolu işgal edilmeye başlanmıştır. Türk ulusu işgallere kayıtsız kalmayarak küçük gruplar halinde yazılı, sözlü ve silahlı direnişler başlatmıştır (Resmî Gazete, 2009: 27146). Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Kurtuluş Savaşını başlatmış ve düzenli orduya gidilmiştir. Düzenli ordu özellikle Yunanistan'ın Trakya ve İzmir'i işgaline karşılık vermiş ve milli mücadele zaferle sonuçlanmıştır. Millî Mücadele döneminde Hilal-i Ahmer, hasta ve yaralı askere, sivil halka inanılmaz derecede yardım etmiştir. Hindistan, Güney Amerika, Arjantin ve Uzak Doğuda bulunan Müslümanların Hilal-i Ahmer'e yaptıkları bağışlar üzerinden askerlere yardımlar yapılmış bu da Millî Mücadeleye katkı sağlanmıştır (Hacifettahoğlu, 2009:21).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

II. DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA TÜRKİYE VE YUNANİSTAN'IN DURUMLARI

3.1 Yunanistan'da Siyasi ve Ekonomik Durum

1) Yunanistan'da Siyasi Durum: II. Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ın durumuna bakıldığında 28 Ekim 1940'da İtalya'nın diktatör lideri Mussolini Yunanistan'a küçük düşürücü bir ulti matom vermişti. Bu ulti matomla Yunanistan'dan ülke içindeki stratejik noktaları işgal etmesi için İtalyan birliklerine izin vermesini talep etmişti. Yunanistan'ın başındaki diktatör Metaxas ise Yunanistan halkının ezici çoğunluğunun fikrini ifade edecek şekilde tereddütsüz şekilde Mussolini'nin bu talebini geri çevirdi. Bunun üzerine Yunanistan'ın işgaline başlandı. Tüm olanaksızlıklara rağmen, Yunan ordusu İtalyan işgalcileri geri püskürtüp önemli bir Rum etnik nüfusa sahip olan Güney Arnavutluk'un geniş bir bölgesini de ele geçirdi. Kötü hava koşulları ve zayıf iletişim şartları, İtalyanları büsbütün bir bozgun dan kurtardı. Almanya, müttefiklerinin isteği üzerine ana odak noktası olan Barbarossa Operasyonu'na ara vermek zorunda kaldı. Bunu müteakiben Nisan 1941'de Güney Balkanlar'a Alman yıldırım harekâtı başladı. Mayıs ortalarında Yunanistan üç mihver devleti olan İtalya, Almanya ve Bulgaristan askerleri tarafından işgal edildi (Bk. Ek-14). Atina'ya girilmeden hemen önce işbirlikçi bir kukla hükümet kuruldu. Ancak bu hükümet meşruiyetten yoksundu. Çünkü tamamen İtalyan ve Alman işgal kuvvetlerine bağımlıydı. Ayrıca Yunanistan Makedonyası'nın ve Batı Trakya'nın Bulgaristan'a bırakılmasını önleyemediğinden gözden düşmüş ve itibarı sarsılmıştı. Az sayıda Yunanlı, Nazilerle iş birliği içindeydi ve büyük çoğunluğu ya aktif ya da pasif direniş içerisindeydi. Bu Yunan direnişi, işgal Avrupa'sında bizdeki Kurtuluş Savaşı sırasındaki Kuvay-ı Milliye'ye benzer en etkili direniş hareketlerinden birini teşkil etmişti. Bu silahlı hareketin ilk işaretleri Bulgar ilhakına olan öfkenin zirveye ulaştığı 1941 sonbaharında Kuzey Yunanistan'da görülmeye başlandı. Almanlar buna hızla yanıt verdi. Bazı köyleri yaktı ve 488 sivil idam etti. İşgal güçlerinin

vahşi karşılıkları aslında başlangıçtaki bu gerilla hareketini çökertmiş ve başarısızlığa uğratmıştı. Ancak 1942’de bu hareket çok daha geniş çaplı olarak tekrar ortaya çıktı. Bu kurtuluş faaliyetlerinin en büyük kaynağı ise Komünist destekli gerillalardı. Bunlar Ulusal Özgürlük Cephesi (EAM) ve onun Alman ordusuna karşı başarılı gerilla operasyonları ve sabotajlar gerçekleştiren askeri kanadı Ulusal Halk Özgürlük Ordusu (ELAS) idi. Diğer direniş grupları ise eski bir ordu mensubu ve tanınmış bir cumhuriyetçi olarak bilinen Colonel Napoleon Zervas önderliğindeki Ulusal Cumhuriyetçi Yunan Cemiyeti (EDES) ve kraliyet taraftarı Colonel Dimitrios Psarros liderliğindeki Ulusal ve Sosyal Özgürlük (EKKA) komitesiydi. Bu gruplar Yunan Ordusu’ndan ve Yunan toplumunun muhafazakâr hiziplerinden geriye kalanlardan oluşturulmuştu. Bu bakımdan Yunanistan’ın II. Dünya Savaşı’ndaki durumu Kuvay-ı Milliye hareketiyle benzerlikler taşımaktadır. Ancak hikâyenin bundan sonraki kısmı Türk Kurtuluş Savaşı’ndan ayrılmaktadır. Çünkü 1943’lerde daha işgal devam ederken bazı durumlarda birbirlerine karşı savaşmışlardır. Bu da 1944’te Alman kuvvetlerinin çekilmesinden sonra başlayan iç savaşın öncü haberi idi. Yunan İç Savaşı 1946-1949 arasında Batı yanlısı hükümet ordusu ve Yunanistan Komünist Demokrat Ordusu arasında devam etti. Bunun nedeni de 1943’de başlayan sağcı ve solcular arasındaki büyük kutuplaşmaydı. Taraflar savaş aşırısında Alman-İtalyan işgalinin sona ermesi sonucu oluşan güç boşluğunu doldurmak istemişlerdir. İç savaş 1946’da tam olarak patlak vermiş, 1948 başlarında Batı yanlılarının üstünlüğüyle sona ermiştir. II. Dünya Savaşından sonraki süreç bu tezin konusu olmadığından bu noktada iç savaştan bahsedilmeyecektir (Bourke, 2001:22).

2) Ekonomik Durum: II. Dünya Savaşı’nın savaşa katılan ülke olsun ya da katılmamış olsun tüm dünya ekonomilerini etkilediği tartışmasızdır. Tabii ki savaşa katılan ülkeler her açıdan sermaye ve kaynak kaybına uğramıştır. Ülkelerdeki altyapı, üretim sermayesi kaybının yanı sıra birçok insan (asker ve siviller) hayatını kaybetmiş veya sakat kalmış ve bu da ayrıca beşerî sermaye kaybını yanında getirmiştir. Yunanistan, Polonya ve Yugoslavya gibi ülkelerde yaşayanlar ise bunu belki de daha kötü tecrübe etmiştir. Naziler buradaki yerleşik halkı alt ırk gibi görüyorlardı. Bu da insanların hayat standardını oldukça düşürmüş hatta asgari geçim düzeyinin altına çekmiş ve kötü beslenmeden dolayı birçok insan ölmüştür. Ancak

özellikle Yunanistan; Rusya, Yugoslavya ve Polonya'da ölüm oranları daha yüksektir. Tsoucalas'ın belirttiği rakamlara göre (Thermos, 1968: 114-122) savaş, toplam nüfusun %8'i (550 000 kişi) ve milli gelirin %34'üne mal olmuştur. 402 000 ev ve 1 770 köy harap edilmiş ve 1,2 milyon insan evsiz kalmıştır. Bunun yanı sıra yolların %56'sı, özel araçların %65'i, kamyonların %60'ı ve otobüslerin de %85'i kullanılamaz hale gelmiştir. Bu rakamlar farklı kaynaklarda farklı şekillerde belirtilmiştir. Yunanistan'da en ağır insani koşullar ise Türk Kızılay'ının da yardıma koştuğu bir dönem olan ve 1941-1942 yıllarında yaşanan Büyük Kıtık dönemi idi. EAM (Komünist Vatansever Cephe) sözcüsü özellikle Atina'yı vuran ve 250 000 kişinin kurban olduğu bu kıtlık hakkında "Birçok kişi adeta iskelete dönmüştü, yaşlanmıştı ve içlerindeki kara endişe ve ölümcül ıstırap gözlerinden okunuyordu." şeklinde konuşmuştu (Glinos, 1975: 43-67).

Yunanistan'ın Mihver devletlerince, yani Alman, İtalyan ve Bulgar kuvvetlerince işgalinden hemen sonra bu işgal kuvvetleri, ülkeyi 13 bölgeye ayırdı ve bu bölgeler arası mal ve insan hareketine ağır kısıtlamalar getirildi. Ayrıca bu bölgeler içinde yakıtların müsaderesi, balıkçı botları ve yük hayvanları da dâhil tüm taşıma araçlarının hareketliliği minimuma indirildi. İşgal güçleri tüm stratejik sektörler el koyarak kendilerine tahsil ettiler ve tütün, zeytinyağı, pamuk ve deri gibi maddeleri kendi ülkelerine gönderdiler. İşgal güçleri Yunan sivil halkına yiyecek tedariki için kurduğu merkezi bir kukla hükümeti yetkilendirdi. Çiftçiler ürettikleri ürünlerin %10'u için aynı vergi ve asgari düzeyin üstündeki her üretim seviyesindeki ürünü hükümete sabit bir fiyatla satmaya mecbur edilmişti. Bunun da ötesinde daha Yunanistan işgal edilmeden önce başlayan yiyecek fiyat kontrolleri ve karneyle dağıtım sistemi şimdi daha da sıkılaştırılmıştı. Bu yeni gelen vergilerle ve düşük hükümet fiyatlarıyla, çiftçiler ürettikleri ürünleri yetkililerden saklamak için her yola başvurdular ve tüccarlar da ürünlerini raflardan çekmeye başladı. Çevre ülkelerdeki savaş durumu ve deniz ablukası da Yunanistan'ın geleneksel olarak bağımlı olduğu yiyecek ithalatı üzerindeki dış ticareti de daha da kötüleştirdi. 1941 yazında bu beslenme sorunu kritik bir eşiğe geldi ve sonbaharda da tam bir kıtlığa dönüştü. (Neelsen ve Stratmann, 2011).

Violetta Hionidou bu büyük kıtlık hakkındaki en kapsamlı araştırmalardan birisini yapmıştır. Yunanistan'daki büyük kıtlık d6nemi 6c b6l6me ayrılır. Mayıs 1941'den Mart 1942 yılına kadar olan kısımda ki bu d6nemi kıtlığın ağır olarak yaşandığı d6nemdir. En fazla etkilenen Atina, Pire ve Selanik'in Şehir merkezleri olmuştur. En 6ok etkilenen toplumsal sınıflar ise işçi ve zanaatkârlar olmuştur. Nisan 1942'den Nisan 1943'e kadar olan ikinci d6nemde ise yardım ve iyileştirme 6abalarına bağlı olarak 6l6m oranları aşağıya 6ekilmiş fakat gıda krizi farklı Şekillerde olmasına rağmen hala devam etmekteydi (Hionidou, 2006:99). Atina ve Pire'de artan gıda fiyatları ve y6ksek enflasyon fakir ve orta sınıfların 6st6ndeki baskıyı artırırken Yunanistan'ın diğer b6lgelerinde ise y6ksek 6l6m oranları farklı sebeplerle devam ediyordu. 6rneğin Pire'de sıtma salgını vardı. Mayıs 1943'ten işgalin sonuna kadar gıda krizi o kadar ağır değildi fakat hızla artan enflasyon ve yardım faaliyetlerinin azalmasının birleşmesiyle sorunlar oluşmuştu (Hionidou, 2006:99). Yine Hionidou'ya g6re bu kıtlığın sebeplerinden birincisi Yunan h6k6metinin beceriksizliği ve Yunan y6netimi ile işgalci yetkililer arasında karar almadaki ikilemin oluşturduğu karmaşaydı. Tabii ki halka yiyecek temin etmenin birincil sorumluluğu işgal kuvvetlerindeydi ama bunu sağlamada başarısız oldular. İkincisi ise gıda maddelerinin işgal kuvvetlerince el konulmasından daha ziyade askerler tarafından yağmalanmasıydı. Bu da 6ift6ileri 6rettikleri malları stok yapmaya yani stok6uluğa itti ki bu da kıtlıkta 6nemli rol oynamıştır. Yazarın iddiasına g6re aslında işgal sırasında kara borsanın ortaya 6ıkması bir sebepten daha ziyade bir semptomdur; yani sonu6tur (Hionidou, 2006:181). Ona g6re işgal kuvvetlerinin 6lkeyi farklı b6lgelere ayırıp bu b6lgeler arasında insan ve mal hareketliliğinin sınırlandırması kıtlığın belki de en b6y6k sebebidir. 1942 yılında ABD ve İngiltere'deki Yunan diasporasının gayretleriyle Yunan sivil halkının durumu M6ttefik 6lkelerdeki kamuoyu g6ndemine getirilmişti. Artan kamuoyu baskısıyla birlikte Şubat 1942'de deniz ablukası kaldırıldı ve baharla birlikte artan sıcaklıkların etkisi ve yardım gemilerinin gelmesiyle birlikte 6l6m oranları d6ř6ř g6stermeye başladı. Mart 1942'de hem işgal kuvvetleri hem de M6ttefik kuvvetler halka gıda tedarik sistemini tekrar organize etmesi i6in İsve6 tarafından y6netilen Birleşik Yardım Komisyonu (JRC) kurulması konusunda anlaştılar. İşgal kuvvetleri ayrıca m6sadere edilen t6m tarım 6r6nlerini ithal ederek tekrar yerine koymayı ve 6lke i6erisinde hareketlilik sınırlamalarını ve fiyat d6zenlemelerini gevşetmeyi taahh6t etti. Sonu6ta da haziran ayı hasatı ve stoktaki 6r6nler pazarlara akmaya

başladı. Yiyecek getiren gemi sayısında da artış olduğundan 1942 yılı sonuna doğru ülke genelindeki beslenme durumu kabul edilebilir seviyelere gelmeye başlamıştı. Hionidou'nun önemli çıkarımlardan bazıları da şunlardır (Hionidou, 2006:220):

- Şehirde yaşayan kişiler kıtlığın etkisini kırsalda yaşayanlardan daha fazla hissettiler çünkü tarımsal üretime erişim şehirde kırsaldakine göre daha azdı.
- Ölüm oranları 1942 yazından sonra Selanik dışında düşmeye başladı. Bunun nedeni de sıtma salgınıydı. Yüksek ölüm oranları Selanik için 1943 ilkbaharına değin sürdü.
- Kıtlığa bağlı ölümler en çok yetişkin erkek nüfusu etkilemişti.
- Kıtlık süresince doğurganlık azalmıştır.
- Yunan kıtlığı sırasında ölümlerin ana nedeni bulaşıcı hastalıklar değil açlıktı.
- Bu kıtlıktan en çok etkilenen sosyal sınıf ise işçiler, zanaatkârlar ya da dilenciler gibi sürekli işi veya geliri olmayanlardı.

Bunların Yunan ekonomisine olan etkisi sayısal olarak da gözlemlenebiliyordu. Zaten bir ekonomide karaborsanın oluşması demek ekonomik işleyişin en temel enstrümanı olan fiyat mekanizmasının artık işlemiyor olduğuna işaret etmektedir. Savaş sırasında işgal edilmiş ve egemenliği elinden alınan bir devletin de bu koşullar altında istikrarlı bir ekonomi işletmesi de pek olası değildir. İşte bu koşullar altında Yunanistan ekonomisi de hiperenflasyonu da tecrübe etmiştir. Yani para arzı piyasada o kadar bollaşır ki fiyat seviyeleri hızlı bir şekilde artış gösterir. Bu durumda para tamamen işlevini yerine getiremez hale gelir. Bunun yerine ya takas ekonomisine geçilir ya da değiş tokuş yani piyasa temel işlemleri dolaşımdaki para yerine daha güvenilir bir ödeme aracılığıyla yapılır.¹³ Yunanistan'da da bu kural bozulmamıştır. Savaş zamanı işgal kuvvetlerinin ülkenin kaynaklarını sadece kendi güçleri lehine kullanması ve hatta kendi ülkelerine göndermeleri ve kurulan kukla hükümete bağlı merkez bankasının da işgal kuvvetleri güdümüne çalışacağı düşünüldüğünde sonucun kaçınılmaz olduğu görülecektir. Tüm bu gelişmeler ışığında Yunan para birimi drahminin alım gücünü tamamen yitirmesi ve bunun devamı sonucunda ekonomide mübadele aracı olarak altın kullanılmaya başlanmıştı (Kondonassis, 1977:41-49). Nisan 1941'den Ekim 1944 yılına kadar fiyat seviyeleri

¹³ Bu mekanizma ekonomide Gresham yasası olarak geçer. Yani piyasadaki iyi para kötü parayı kovar.

1.6 – 2.9 x 10⁹ (yani 1.5 ila 3 milyar arası) ortalamada da 2 milyar seviyelerine çıktı. Yani sadece 3 sene içinde 1944 yılında 1 drahmi ile alınabilecek bir mal 3 sene sonra 2 milyar drahmi verilerek alınabilecek bir hale gelmişti (Anderson, William ve Makinen, 1988: 653-672).

Ekonomideki çöküş ve büyük kıtlığın sosyal yansımaları bazı çalışmalarda şöyle ifade edilmiştir:

- “21 Aralık 1942: Charokopou Caddesi'ne taşınırken, bir tabure üzerinde genç bir adam oturuyordu. Yanında bir teneke kutu vardı ve aşevine gidiyordu. Kaldırımın hemen yan tarafında ise büyük kırmızı bir leke vardı: kan tükürüğüydü. Elli adım sonrasında ise yere yüzüstü kapaklanmış bir adamla karşılaştık. (Christidis, 1971:23)”
- 6 Mayıs 1942: “Açlıktan ölen insanları besleyen bahar otları bitti. Geçen yılki mahsuller tüketilip yendi ve yeni mahsuller daha henüz yetişmekte. Yeni bir vahşi kıtlık dalgası geliyor. Çalışan personelin büyük bir yüzdesi yorgunluktan dolayı yatalaktır. Devlet okulları hala kapalı kalmaktadır. (...) “Çöp” artık mevcut değil. Her bir çöp yığını, beklenmeyen bir mutluluk denizi, bitmez tükenmez besin maddeleri kaynağıdır: marul yaprağı, ıspanak yaprağı, balık kılçıkları gibi. Dün bir çocuk kemik topladı. Hala bir çöp yığını içindeki suda bekletiliyordu. Ona neden kirli çöpleri topladığını sorarak aptallık ettim. Bana adeta zafer kazanmışçasına bir cevap verdi: Bu kemikleri kaynatıyoruz ve lezzetli bir çorba yapıyoruz!” (Dounias, 1987: 41) Bir gün, Alman askerlerinin kaldığı Büyük Britanya otelinin önünde bir Alman kamyonu, Alman subaylar ve askerler için yiyecek boşaltıyordu. Aracın şoförü bu yarı çıplak, aç ve kemikli çocuklardan birini yakalamış ve çocuğun kolunu eşi benzeri görülmemiş bir acımasızlıkla kırmıştı.” (Zeannas, 1964:26).

Sonuç olarak denebilir ki dünyadaki en acımasız ve kanlı savaş olan 2. Dünya Savaşı'nın da her ülkede olduğu gibi Yunanistan'da da kaçınılmaz kötü sonuçları olmuştur. Sadece ekonominin bozulmasıyla kalmamış ayrıca ‘Büyük Kıtlık’ (Great Famine) dönemi dedikleri insanların açlıktan ve yetersiz beslenme ve buna bağlı sorunlardan dolayı hayatını kaybettiği büyük acılar yaşadığı dönemi tecrübe etmiştir.

3.3 Türkiye’de Siyasi ve Ekonomik Durum

1) Siyasi Durum: 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti dış politikada Mustafa Kemal Atatürk’ün önemle üzerinde durduğu “Yurtta barış, dünyada barış!” ilkesine göre hareket edilmiştir. Yeni ve bağımsız bir devlet olarak cumhuriyetin ana

hedefi Batı tarafından tanınmak ve muasır medeniyetler seviyesine çıkmaktı. Cumhuriyet sonrası dönemde Osmanlı İmparatorluğu döneminden ve Lozan Anlaşması'ndan kalan çözüme kavuşmamış problemler çözülmeye çalışılmıştı. Bu sorunlar Suriye ile Hatay üzerinden olan sınır anlaşmazlığı, İngiltere ile Musul bölgesi sorunu, Fransa ile misyoner okulları sorunu ve Boğazlar sorunu idi. Hatay 1939'da Fransa ile uzun süren müzakereler sonucu Türkiye sınırlarına katıldı fakat İngiltere ile yapılan müzakereler sonucu Musul Türkiye sınırı dışında kaldı. Boğazlar sorunu ise 1936'da Montrö Sözleşmesi ile sonuçlandırıldı ve boğazlardaki egemenlik ve kontrol hakkı Türkiye'ye verildi.

Bütün bu sorunların çözülmesine ek olarak uluslararası arenada da bu barış politikasına bağlı olarak çeşitli anlaşmalar yapılmıştır. Yine bu dönemde (cumhuriyet sonrası dönem, 1923-1939) 1932 yılında Türkiye, Milletler Cemiyeti'ne üye olmuştur. Bu dönemde Avrupa'da iki büyük fraksiyon ortaya çıkmıştı: Revizyonistler (Almanya ve İtalya) ve Anti-Revizyonistler (Fransa ve İngiltere) (Aslan ve Buğra, 2014: 138-151). 1934 yılında Türkiye, Yunanistan, Romanya ile Yugoslavya arasında Balkan Antantı imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre ülkeler karşılıklı olarak sınır güvenliklerini birbirlerine garanti ediyor ve birbirlerine danışmadan başka bir Balkan devleti ile siyasi anlaşma yapmamayı kabul ediyorlardı (Aslan ve Buğra, 2014: 143).

II. Dünya Savaşı öncesi dış politika alanında yapılan anlaşmalardan bir tanesi de Sadabad Paktı idi. Türkiye, İran, Irak ve Afganistan devletleri arasında 8 Temmuz 1937'de İran'ın Tahran kentindeki Sadabad Sarayı'nda yapılan bu anlaşma esasında Türkiye'nin doğu ve batı ülkeleri arasında ilişkiler kurma isteğinden kaynaklanıyordu.¹⁴ Balkan Antantı ve Sadabad Paktı birlikte ele alındığında aslında Türkiye hem doğu hem batı blokları arasında sınırlarını koruma konusunda esasında mümkün olan en geniş fırsatı elde etmiş oldu.

---

¹⁴ Foreign Office Files, The Public Record Office, London, No. 371/E5 i66/188/44, www.nationalarchives.gov.uk/records. (23:52, 22.06.2019).

1939 yılının 19 Ekim'inde ise Ankara'da İngiltere, Fransa ve Türkiye arasında karşılıklı olarak yardım antlaşması imzalandı. Buna göre bir Avrupa devleti tarafından Fransa ve Britanya'yı da dâhil edecek şekilde Türkiye'ye saldırı durumunda Türkiye'ye yardımı öngörüyordu. Büyük Britanya ve Fransa'nın savaşa dâhil olması halinde bu ülkelerin Yunanistan ve Romanya'ya garantileri sebebiyle bu iki ülkeye Türk yardımını da belirtiyordu.¹⁵

Türkiye II. Dünya Savaşı sırasında tarafsızlığını korumuştur. Hem Mihver Devletleri (Axis Powers) hem de Müttefik Devletler (Allied Powers) ile denge politikasını başarıyla uygulamıştır. Ayrıca taraflar savaş süresince de Türkiye'yi saflarına çekmeye çalışmış, savaş stratejileri içerisine katmaya çalışmışlardır. Savaş sırasında gerçekleşen bazı önemli siyasi olaylar aşağıdaki gibi listelenmiştir: "1939 yılının Nisan ayında Türkiye, ABD ile ticaret anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma gereğince, ABD ithalat ve ihracatta en ayrıcalıklı ülkelere biri olmuştur. ABD'den alınan mallara getirilen gümrük vergisi %12'den %28'e varan oranlarda düşürülmüştür. Ayrıca yine bu yılın Mayıs ayında daha önce yukarıda belirtildiği gibi Fransa, İngiltere ve Türkiye arasında üçlü karşılıklı yardım anlaşması imzalandı. 24 Ağustos'ta Rusya ve Almanya arasında saldırmazlık anlaşması imzalandı (Altınörs, 2017:1).

18 Ocak 1940'ta TBMM tarafından Milli Korunma Kanunu çıkarılmıştır. Bu yasa gerekli olduğunda silahlı kuvvetlerin tam ya da kısmi mobilizasyonunu ve savaş ilanı da dahil hükümete olağanüstü yeni yetki ve yükümlülükler veriyordu. Bu yasa, aslında bazı düzenlemelerle birlikte Haziran 1960 yılına kadar yürürlükte kaldı. 2 Aralık'ta şehirlerde karartmalar (elektrik kesintileri) başlamıştı.

1941'de İngiltere başbakanı W. Churchill, İsmet İnönü'ye bir mektup gönderdi. Almanların ilerlemesini durdurmak için Türkiye'ye İngiliz uçak ve uçaksavar gönderme teklifinde bulundu. İnönü teklifi reddetti. 26 Şubat'ta İngiliz Dışişleri Sekreteri Eden, Türkiye'ye geldi ve eğer Almanlar tarafından Yunanlılara

¹⁵<https://encyclopedia2.thefreedictionary.com/Anglo-French-Turkish+Treaty+of+1939>. (10:50, 01.04.2019)

bir saldırı olursa Almanya'ya savaş ilan etme talebinde bulundu. Bu da Türk yetkililerce reddedildi. 1 Mart 1941'de Adolf Hitler, İnönü'ye bir mektup yolladı. Mektubun içeriğinde Almanlarca yapılan uygulama ve politikaların Türkiye'nin toprak bütünlüğüne ve siyasi yapısına tehlike doğurmadığından bahsedildi. Hitler ayrıca Türkiye ve Almanya arasında gelecekteki yapılacak iş birliğine arzu duyulduğunu da ifade etti. Hitler Türkiye ve Almanya arasında zıtlaşmayı gerektirecek bir sebep olmadığını da vurguladı. (Altınörs, 2017:1). Bunun sonrasında Dışişleri bakanı Şükrü Saraçoğlu ve büyükelçi Von Papen 18 Temmuz'da dostluk ve saldırmazlık anlaşması imzaladı. Mayıs ayından itibaren tüm okullar tatil edildi ve 20-40 yaş arası tüm erkekler orduya çağrıldı. Sivil savunma önlemleri artırıldı. Fakat askeri eğitim yerine daha çok tabur desteğinde yol çalışmalarında kullanıldılar. Yine aynı yılın haziran ayında Almanya, Romanya ile birlikte Rusya'ya saldırdı. Almanya'nın amacı burada Kırım yarımadasını ilhak ederek Hazar Denizi'ndeki petrol yataklarına ulaşmaktı. Bu da Türkiye için rahatlatıcı bir gelişmeydi çünkü eskiye oranla artık Rusya ve Almanya'nın kendine saldırı olasılığını azaltmıştı. Aralık ayında ABD Başkanı Roosevelt, Türkiye'nin savunmasının ABD savunması için faydalı olacağını belirtti. Ayrıca Türkiye'ye kiralama ve ödünç verme aracılığıyla yardım edileceğine dair söz verdi.1942 yılında İsmet İnönü "Savaşın dışında kalmaya gayret edeceğiz. Savaşmamız için hiçbir nedeni yok. Fakat askeri hareketlilik değişmeyecek ve değişen koşullar altında hazır olabilmek için her türlü tedbiri alacağız." dedi. 1943 yılında beş tane önemli konferans düzenlendi. Bunlar Kazablanka Toplantısı, Adana Toplantısı, Moskova Konferansı, Tahran Konferansı ve Kahire Konferansı idi. Yine bu konferanslarda Türkiye'nin ne tür bir fonksiyon üstlenmesi gerektiğine ve savaşta yer alması konusunda çeşitli baskılar da yapıldı. Ancak sonuç yine de değişmedi. (Yalçın, 2011: 704-725).

4 aralık 1943. Roosevelt, İnönü ve Churchill. Kahire'deki toplantı sırasında Churchill, Müttefikler için bir hava üssü sağlaması konusunda İnönü'ye sürekli baskı yapmıştır. Eğer Nazi Almanyası'nı yenmede yardım etmezse savaştan sonra Türkiye'nin siyasi olarak izole ve yalnız bırakılacağı konusunda uyarmıştır.

Kaynak: Vanderlippe, J. M. (2001). A Cautious Balance: The Question of Turkey in World War II. The Historian, 64(1), 63-80.

1944 yılı Türkiye ve Anglo-Amerikan ilişkilerinin bozulmaya başladığı bir yıldır. Bu yılın ilk aylarında Türkiye'nin izlediği denge politikası yavaş yavaş İttifak Devletleri lehine kaymaya başlamıştı. Çünkü uluslararası arenada daha fazla izole edilmek ve yalnız kalmak istemiyordu. Tabii bunun içerisinde savaş sonrası dönem de düşünülmüştü. Bu politikalardan bazıları Almanya'ya olan krom ihracatının durdurulması, boğazların Mihver Devletleri'ne kapatılması, Almanya ile ekonomik ve diplomatik ilişkilerin yavaşlatılması ve Almanya yanlısı olarak bilinen Dışişleri Bakanı Menemencioğlu'nun istifası sayılabilir. 1945 yılında ABD ve Türkiye arasında kiralama ve ödünç verme anlaşmaları imzalandı. 23 Şubat'ta Türkiye resmi olarak Japonya'ya ve Almanya'ya savaş ilan etti. Savaşın bitişinden sonra İsmet İnönü Türkiye'nin savaşın ilk yıllarında savaş dışında kalmasını yansıtan politikasıyla ilgili şunları söylemiştir:

“Bunu neden yaptık, kimin için yaptık? Türk topraklarını (20 sene önce Kurtuluş savaşı sonrası), harabeler içerisinde alarak tekrar inşa etmenin maliyeti ne olacaktı? Ve daha sonra bin bir alın teri ve gözyaşı ile kurduğumuz tüm ülkeden tutun İstanbul, Ankara ve İzmir gibi sanayi merkezlerine kadar bir yirmi yıl içinde

tekrar savaşa girip tekrar yıkım getirmenin maliyeti ne olacaktı? En sonda, eğer Türkiye işgal edilseydi, kim kurtaracaktı? Churchill'in dediği Birleşmiş Milletler mi? Ya da Doğu Avrupa'yı ve Balkanlar'ı Almanya'dan kurtaran Sovyetler Birliği mi?" (Vanderlippe, 2001: 63-80). Selim Deringil, kitaplaştırdığı çalışmasında Türkiye'nin bu dönemdeki denge politikasını 'aktif tarafsızlık' olarak kavramsallaştırmıştır.

Resim-12: II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye ve Çevre Ülkelerin Durumu

Deringil, S. (2004). *Turkish foreign policy during the Second World War: An active neutrality*. Cambridge University Press.

Deringil'e göre yukarıdaki haritada görüldüğü gibi, Türkiye, Nazi hâkimiyetindeki Avrupa'ya doğru bir çıkıntı yapan, az gelişmiş bir alan içerisindeki dikdörtgen bir çevrede Mihver devletleri ya da Mihver devleti yanlısı güçler arasında kalmış bir ülkedir ve kendisini çevreleyen bu harabeden çıkmak olan birincil hedefini başarıyla gerçekleştirmiştir (Deringil,2004:1).

En son tahlilde görülmektedir ki Türkiye, II. Dünya savaşı sırasındaki tarafsız kalma ve denge politikasını başarıyla sürdürmüştür. Karşıt stratejik gruplardan gelen (hem Mihver hem de İttifak güçlerinden) savaşa dâhil olma veya olmama baskısından çıkmayı günün şartları değerlendirildiğinde kurtulmayı başarmıştır. Savaşın sonlarında yapılan savaş ilanı ise bir formaliteden fazla bir şey değildir. Yine bu da stratejik olarak zaten savaşın nerdeyse sonucunun belirlendiği bir döneme denk gelmektedir ve savaş sonrası olası durumlar için verilmiş stratejik bir karardır. Tabii

bu güdülen denge politikası zamanın güçlerini kısmen rahatsız etmiş ve Türkiye'nin politikalarına endişeyle bakılmıştır. Hatta güdülen bu denge politikası iç basında dahi karikatürize edilmiştir. En nihayetinde I. Dünya Savaşı'ndan yorgun çıkmış olan bir ülke için atılacak en uygun stratejik adım olarak kendisi açısından en uygun politikaya yönelmiştir.

Resim-13: II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin Politik Tutumunu Anlatan Bir Karikatür

Deringil, S. (2004). *Turkish foreign policy during the Second World War: An active neutrality*. Cambridge University Press.

2) Ekonomik Durum: Yukarıda belirttiğimiz gibi II. Dünya Savaşı sırasında tamamen tarafsız bir denge politikası yürütmeye çalışan Türkiye savaşın etkilerini bünyesinde hissetmiştir. Her ne kadar savaşın dışında kalmaya çalışsa da aktif bir tarafsızlık hareketi için savaş ekonomisinin etkisini hissetmiştir. Her an teyakkuzda bulunacak şekilde bir politika yönetmek aynı zamanda birtakım maliyetler gerektiriyordu. Tabii ki bunun için temel işgücünün belki de omurgasını oluşturan yetişkin erkek nüfusun silah altına alınması, hükümet harcamalarının her an bir düşman saldırısına cevap verebilmek adına savaş ekonomisi şartları altında yönlendirilmesi genel ekonomiyi olumsuz biçimde etkilemiştir. Bu sebeple bir zarar kontrol mekanizması olarak 1939 ve 1945 arasındaki temel gayretler savaşın etkilerini mümkün olduğu kadar düşük seviyede tutmak olmuştur. Savaşın

kaçınmak için yapıcı olmak ve kaynakların doğru kullanımının yanı sıra aynı zamanda ülke sermayesinin büyük bir kısmını savunmaya ayrılması gerekliydi. Ne yazık ki o tarihlerde cumhuriyet tarihinin en büyük depremi yaşanmıştır. 26-27 Aralık 1939 yılında yaşanan Erzincan depremi ekonomik kayıpların yanında can kaybına da neden olmuştur. Bu depremde yaklaşık otuz iki bin insan hayatını kaybetmiş ve yüz binden fazla yaralı olmuştur. Kızılay hemen afetzedelerin imdadına koşmuştur. Çadır, battaniye, yiyecek yardımı yapılmıştır. Hemen akabinde 1940 yılında Kıbrıs'ta deprem meydana gelmiş ve Kızılay Kıbrıs'a da yardım götürmüştür. II. Dünya Savaşı'nın başladığı yıllarda ekonomik olarak bütün ülkeler yıpranmış durumdaydı. Hal böyleyken Türkiye kendi yaralarını kendisi sarmak zorunda kalmıştır (Haçın, 2014: 39-40; Bk. Ek-10)

Savaş yılları esnasında (1939-1942 yılları) Refik Saydam başbakanlığındaki hükümet görev yapmıştır. Refik Saydam hükümeti savaş ekonomisi sorunlarıyla mücadele etmek için uygulanan aşırı fiyat kontrolleri ve tarım ürünlerine düşük fiyatlarla el koyma gibi yolları deneyerek çare bulmaya çalışmıştır. Bu uygulamanın o dönemde askere çağırılan kişi sayısı ile birlikte ordu personelinin sayısı arttığından buna karşı bir önlem alınmış olarak tahmin edilebileceği açıktır. Refik Saydam hükümetinin aldığı diğer önlemler şöyle özetlenebilir: (Boratav, 1988: 65)

- Ocak 1940 yılında çıkartılan Milli Korunma Kanunu ki bu kanuna göre ücretli iş yapma yükümlülüğü ve zorunlu çalışma süresinin uzatılması ve maaş sınırlaması gibi işgücü piyasasını düzenlemeye yönelik hükümlere ilave olarak; sermaye kesimine karşı da özel işletmelere el koyma, ithalatta ve iç ticarete maksimum, ihracatta ise minimum fiyatları belirleme, temel maddelerin buna eklemek dahil, karneyle dağıtılması gibi hükümete geniş yetkiler veren bir kanundu.
- Devletin iç ve dış ticaret üzerindeki denetimini artırabilmek için Ticaret Ofisiyle İlaş Müsteşarlığı gibi yeni örgütlenmelere önem verildi. Buna göre buğday, pamuk, şeker pancarı gibi maddeler piyasadaki fiyatları daha düşük fiyattan alınıp pamuk ve şeker ise yüksek kar getirecek fiyatlarla şehirli kesime satılıyordu. Ekmek ve kömür gibi beslenme ve ısınmanın en temel maddesi olan ürünler ise ucuz fiyatlarla yine şehirli yerleşiklere satılıyordu.

Tabii ki Yunanistan'daki ekonomik durumda örneği verildiği gibi piyasa işleyişine yapılan bu müdahale sonucu da yine stokçuluk ve karaborsanın ortaya çıkmaması imkânsızdı.

Refik Saydam hükümetinin ardından göreve Şükrü Saraçoğlu hükümeti gelmiştir. Bu hükümet önceki hükümetin uyguladığı politikaların aksine piyasa üstündeki sıkı kontrol düzenlemelerinin gevşetilmesi yoluna gitmiştir. Bu düzenlemelerden bazıları şöyledir (Boratav, 1988: 67):

- Tahıl ürünleri alım fiyatları yükseltildi ve ürünlerin dörtte birinden fazlası için piyasa fiyatlarından satımında çiftçiler özgür bırakıldı.
- İaşe Müsteşarlığı lağvedilişi ile birlikte gıda maddeleri üzerinde fiyat kontrolleri sıkılaştırılır veya gevşetilirdi.
- Bu dönemde iki önemli vergi kalemi oluşturulmuştu: Bunlardan ilki Varlık Vergisi ve ikincisi de Toprak Mahsulleri Vergisi'dir.

Yani bütün bu ortaya konan durumlarla birlikte ekonomide daralmanın oluşmasına neden olan sebep ve mekanizmalar kısaca şöyle özetlenebilir: İlk olarak üretimde ana omurgayı oluşturan genç yetişkin erkekler silahaltına alınmış ve bu da iş gücünü ve verimliliği düşürmüştür. Buna ek olarak bu büyük askeri personelin ihtiyaçlarını karşılamak için ve savunma bütçesini artırabilmek adına serbest piyasa mekanizmasına yani fiyatlara ve üretime müdahale edilmiş; bu müdahaleler de ekonomiyi olumsuz olarak etkilemiştir. Bir başka olumsuz faktör de tüm dünya savaş halinde olduğu için tüm ülkeler kaynaklarını kendi veya müttefikleri için kullanıma ayırdığından dışarıya mal satma yani Türkiye özelinde ithalat azalmış bu da dışarıdan alınan yani ithal edilen kritik bazı malların alınmasına engel olmuştur.

Bu dönemde alınan önlemlerden bazılarına değinilmesi gerekmektedir. Değinilecek savaş dönemi ekonomisi enstrümanlarından ilki Milli Korunma Kanunu'dur. Bu kanunun önemli maddelerinden bazıları şöyledir (Resmî Gazete, 1940: 155):

- “Hükümet gerek gördüğü yerlerde yapılacak ziraatın nevi ve çeşitlerini tayin ve tespit edebilir.
- Ekilen her dört hektar arazi için bir çift öküz milli müdafaa yükümlülüğünden muaf tutulur.
- Üzerinde tarım yapılamayan beş yüz hektardan fazla araziye hükümet bir bedel karşılığı işletebilir.
- Sekiz hektardan fazla arazisi olanlara bu toprağın yarısını hububat ekimine tahsis etmesi istenebilecektir.

Görüldüğü üzere Milli Koruma Kanunu’ndaki ağır maddeler vatandaşların özellikle çiftçi, işçi ve orta düzey çalışanlar üzerine büyük yükümlülükler getirmiştir. Devletin ekonomiye doğrudan müdahalesi piyasadaki arz talep dengesini ve dolayısıyla fiyat mekanizmasını alt üst etmiştir. Bu da karaborsacılığa ve nihai tüketim maddelerinin fiyatının aşırı derecede yükselmesine sebep olmuştur. Yani en nihayetinde bu kanun stokçuluğu, karaborsayı ve piyasadaki mal eksikliğini giderememiş ve üretimi canlandırmaktan uzak kalmıştır.

O yıllara ait verileri bulmak zor olsa da genel tablonun ne şekilde olduğu çeşitli kaynaklarda farklı figürlerde yer alsa da benzer eğilimler içermektedir. Toptan eşya fiyatlarıyla ilgili aşağıdaki rakamlara dikkat etmek gerekmektedir. (Bülbül, 2006: 1-51).

Tablo-1

II. Dünya Savaşı Yıllarında Toptan Eşya Fiyatları Endeksi

Yıllar	-----	İSTANBUL	ANKARA
1941	175.3	132.5	-
1942	339.6	232.5	220.9
1943	590.1	347.3	322.0
1944	458.9	339.0	330.1
1945	444.3	354.4	333.1

Kaynak: Bülbül, İrfan (2006). İkinci Dünya Savaşı’nın Türkiye’de Sosyal Hayata Olumsuz Yansımaları.

Bu tabloda değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşırız: Toptan eşya fiyatları 1941-1942 arası (%93,7), 1942-1943 arası (%73,7) artmış; 1943-1944 arası (%22,3) ve 1944-1945 arası da (%3,1) azalmıştır. Yani ilk iki yıl çok büyük oranlarda bir enflasyon yaşamış; sonraki iki yıl ise önceki yıllar

artan oranlarda olmasa da fiyat seviyesinde bir azalış yaşanmıştır. Yine aynı kaynaktan yararlanarak genel gıda tüketim fiyatlarındaki artışlar şu şekildedir:

Tablo-2

II. Dünya Savaşı Yıllarında Genel Gıda Maddeleri Artış Oranı

Maddenin Adı	1938	1941	1943	Artış Oranı (%)	1945	Artış Oranı (%)
Ekmek (Kilo)	10.04	13.25	39.38	298.2	33.00	228.6
Pirinç "	27.78	46.76	170.12	512.3	150.54	441.9
Bulgur "	15.23	26.45	119.46	684.3	56.52	271.1
Makarna "	28.62	43.61	-	-	49.57	73.2
Patates "	8.49	13.20	38.79	356.8	26.41	211.5
K. Fasulye "	18.98	29.27	82.70	335.7	71.96	368.7
Nohut "	18.54	30.98	90.53	388.2	70.60	280.7
K. Soğan "	6.94	7.76	26.50	281.8	32.15	363.2
K. Şeker "	30.01	47.50	343.25	1043.7	209.33	597.5
Sığır Eti "	35.46	46.27	172.81	387.3	163.95	362.3
Canlı Tavuk(Tane)	63.22	82.11	279.11	341.4	339.17	436.4
Yumurta "	1.74	2.66	8.06	363.2	7.97	358
Zeytin (Kilo)	44.33	37.35	77.41	74.6	146.56	230.6
Zeytinyağı "	49.25	81.51	208.55	323.4	180.59	266.6
Beyaz Peynir "	49.60	65.07	155.18	212.8	216.05	335.5
Çay Harman "	425.28	-	623.56	46.6	1600.00	276.2
B. Sabun	35.54	53.19	139.60	292.7	164.97	364.1

Kaynak: Bülbül, İ. (2006). İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye'de Sosyal Hayata Olumsuz Yansımaları, Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Fiyat İstatistikleri (1936-1947)'Den İktibasla.

Buna göre gıda fiyatlarının 7 sene içerisinde dramatik şekilde arttığı görülmektedir. En az artış gösteren gıda maddesi makarna %70 artmış, kesme şekerin fiyatı ise %97 yani neredeyse 6 katına kadar çıkmıştır. Yine bunlara paralel olarak Merkez Bankası borçlanması 1938 yılında 84 milyonken, bu tutar 1942'de 605 milyon liraya; dolaşımdaki banknot değeri ise 1938'de 282 milyonken 1942 yılında 734 milyon liraya kadar çıkmıştır. Bu parasal genişlemeye ek olarak ithalatın savaş nedeniyle kısılması, halkın panik içerisinde talebi artırması ve stokçuluk da

eklenince fiyatlar tavan yapmıştır (Yenal, 2010: 90). Örneğin 1941 yılında artık iyice ayyuka çıkan un ve şeker yetersizliğinden dolayı pasta ve benzer unlu mamullerin üretilmesi yasaklanmış: bir ay sonra da ekmek karneyle dağıtılır olmuştur (Yenal, 2010: 91). Mili Koruma Kanunu ile ilişkili olarak Refik Saydam hükümeti dönemini kısaca özetleyecek olursak bu dönemde ağır bir devletçilik politikası hâkim olmuştur. Görülmektedir ki Milli Koruma Kanunu ile beraber hükümete piyasaya müdahale anlamında çok geniş yetkiler verilmiştir. Ancak görünen o ki bu müdahaleci politika fiyat yükselmelerine ve stokçuluğa engel olamamış ve ekonomide gözle görünür sorunlar belirmiştir.

Temmuz 1942’de Refik Saydam’ın vefatından sonra yerine Şükrü Saraçoğlu hükümeti göreve gelmiştir. Refik Saydam hükümetinin aksine Saraçoğlu hükümeti devletçi yani müdahaleci bir politika yerine daha piyasa yanlısı bir politika gütmeye çalışmıştır (Boratav, 1988:66). Tabii bu politikanın da bir kaynağı olması gerekliydi. Önceki hükümet döneminde doğrudan devlet müdahalesiyle üreticilerin malına el koyarak elde edilen kaynağın ikame edilmesi gerekiyordu. Şükrü Saraçoğlu hükümeti ise bu kaynak tazmini zamanında hem yurtiçinde hem de yurtdışında çok tartışma getiren Varlık Vergisi’ni çıkararak sağlamaya çalıştı. Varlık Vergisi Resmî Gazete ’de şöyle tanımlanmıştır (Resmî Gazete, 1942: 3965): “*Servet ve kazanç sahiplerinin servetleri ve fevkalâde kazançları üzerinden alınmak ve bir defaya mahsus olmak üzere Varlık Vergisi adıyla bir mükellefiyet tesis edilmiştir.*” Bu vergi birincil olarak ticaret burjuvazisini, ikincil olarak ise ücretli çalışanlar, çiftçiler ve esnaf sınıfını kapsayan ve belli servet tespit komisyonlarınca toplanarak bir kereye mahsus olmak üzere ve üstünde itiraz hakkı olmayan bir vergi kanunuydu yani müdahaleci bir politika yerine daha piyasa yanlısı bir politika gütmeye çalışmıştır (Boratav, 1988:66). Ayrıca kanunla ilgili dikkat çeken maddelerden bazıları şunlardır: Vergi borcu için 15 gün süre verilmesi, bölge komisyonu tarafından eğer gerekli görülürse haciz işlemi yapılabileceği, zamanında ödeme yapamayanlar için haftalık uzatmalar yapılmış ancak geciken 1 hafta için %1, 2 hafta için %2 faiz alınması, hiçbir şekilde ödeme yapamayanların ise Aşkale’de çalışmaya gönderilmesi kararlaştırılmıştır (Yalçın, 2012: 313-354). Varlık Vergisinin uygulama şekli ise tam bir tartışma konusudur. Özellikle gayrimüslimlere negatif yönde ayrımcılık yapıldığı,

komisyonlarda rüşvet verilerek kimi mükelleflere ayrıcalık yapıldığı eleştirilerine maruz kalınmıştır.

En son olarak iki ülkenin Gayri Safi Milli Hasıllarını tablo ve grafik olarak ortaya koymak her iki ülkenin savaş sırasındaki durumunu anlamak açısından faydalı olacaktır. Yine belirteceğimiz üzere özellikle 1960 öncesi verileri bulmak çok zor olduğundan ve en çok kullanılan IMF ve Dünya Bankası veri tabanlarında yer almadığından burada tüm ülkelere ve bölgelere ait temel ekonomik göstergeleri gösteren Maddison Tarihsel Veritabanı'nı (Maddison Historical Database) kullanacağız.¹⁶

Tablo-3

Yunanistan ve Türkiye'nin 1939-1945 Arası GSMH'leri (Milyon Dolar Cinsinden)							
Yıllar	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945
Yunanistan	18.875	16.183	13.796	11.588	9.683	8.129	6.865
Türkiye	31.776	29.855	27.158	28.337	25.721	24.623	21.297

Kaynak: http://www.ggd.net/maddison/Historical_Statistics/horizontal-file_02-2010.xls(00:02, 23.06.2019).

Sadece Türkiye'de 1941 ve 1942 arasında çok ufak bir artış görülmektedir ancak savaş yılları sonunda her iki ülkenin de savaşın başlangıç yılı olan 1939'a göre çok daha gerilediği açıkça belli olmaktadır. Yunanistan'ın 1939 yılında 18,875 milyar dolar GSMH'si 1945 yılında 6,865 milyar dolara gerilemiştir. Bu da sayısal olarak 1945 yılında milli gelir 1939'daki rakamın %36'sıdır. Yani Yunanistan bu 6 sene içinde başlangıca göre tam %64 küçülmüş demektir. Türkiye ise 1939 yılında 31,776 milyar dolar olan milli gelir 1945 yılında 21,227 milyar dolara gerilemiştir. Bu da yine başlangıç noktası alınan 1939 yılına göre tam %33 gerilemiştir. En nihayetinde Yunanistan toplam servetinin yaklaşık 2/3'ünü; Türkiye ise yaklaşık 1/3'ünü savaş etkisiyle yitirmiştir. Savaşa aktif olarak katılan Yunanistan'daki yıkımın savaşa aktif olarak katılmayan Türkiye'ye oranla 2 kat fazla olmuştur çıkarımı rahatça yapılabilir.

¹⁶<https://www.rug.nl/ggd/historicaldevelopment/maddison/maddison-project-board>,
34.05.2019).

(16:45,

Savaş başlangıcında henüz 16 yaşında olan genç cumhuriyet, II. Dünya Savaşı ile birlikte belki de dış politikada ilk önemli sınavlardan birini tecrübe etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün önemle üzerinde durduğu yol haritası olan “Yurtta barış, dünyada barış!” politikasını aktif bir tarafsızlıkla uygulamaya çalışmıştır. Dünya savaşının taraflarınca savaşa girmesi için baskı yapılmış ancak bu baskıyı savuşturabilmiştir. Konunun dış politika tarafı böyle iken, iç politikayı ilgilendiren ekonomi konusunda ise oldukça zorluklar yaşamıştır. Vatandaşlar da oldukça sıkıntı çekmiştir. Türkiye fiilen savaşa girmemiş olsa da ekonomik olarak yıkıcı etkilere maruz kalmıştır. Hükümetler, aktif tarafsızlık politikasını sürdürebilmek için orduyu hazır tutmuş, yetişkin erkek nüfus silah altına alınmıştır. Ülke ekonomisinde karaborsacılık, stokçuluk görülmüş enflasyon oranları artarak temel gıda maddelerinde dahi sıkıntı çekilmiştir. Buna karşı çözüm olarak getirilen Milli Korunma Kanunu ve Varlık Vergisi'nin yanı sıra ortaya konan diğer vergi ya da kanunlar, sorunlara ya çok az çözüm bulmuş ya da çare olmaktan uzak kalmıştır. Türkiye'nin 2. Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllarda siyasi ve ekonomik olarak içinde bulunduğu zor durumu anlatan örnekler de çoğaltılabilir. Ancak bu çalışmanın ana konusu olmadığından buna gerek görülmemiştir. Bu tez çalışmasında, bu kısımla hem Yunanistan hem de Türkiye'nin içinde bulunduğu durum anlatılmaya çalışılmıştır. Bu sayede bir sonraki bölümün ve tezin ana konusu olan Kızılay yardımlarının hangi koşullar altında yapıldığının resmi daha iyi şekilde görülebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK KIZILAYI'NIN YUNANİSTAN'A YARDIMLARI

4.1 Yunanistan'a Yapılan Yardımlar

Türkiye, Lozan Barış Antlaşması ile bağımsızlığını tüm dünyaya ilan etmiş ve 1923'te Cumhuriyet rejimini kurmuştur. I. Dünya Savaşı sonrasında Atatürk'ün "Yurtta barış, dünyada barış!" temelli politikasına da yansımıştır. Yunanistan'ın iç politikalarında da yansımaları olduğu görülebilir. Yunanistan ve Türkiye 1923'ten (iki ülke arasında sadece mübadele anlaşmasının son ihtilaf konusu olduğu düşünülürse) sadece 7 sene sonra 1930'da dostluk anlaşması imzalamışlardır. 30 Ekim'de imzalanan anlaşmalar: Tarafsızlık, dostluk, uzlaşma ve hakemlik anlaşmasıyla deniz kuvvetlerinin sınırlandırılması anlaşmalarına dayanıyor ve anlaşma sonunda Yunan başkanı şöyle demiştir: "*Felsefe yapmıyorum. Artık dünya akıllanmıştır. Bu antlaşmayı gerçekleştirmek için harcadığımız mesai bütünüyle heba olsaydı, insanlığın akliseliminden şüpheye düşecektim*" (Erdem, 2013:93-128).

Yunanistan ve Türkiye'nin diplomatik olarak yakınlaştığı bir dönemde II. Dünya Savaşı'na aktif olarak katılan Yunanistan ile savaşta tarafsızlık politikası izleyen Türkiye farklı taraflarda konumlanmıştır. Yıkıcı etkilerini derinden hisseden ülkelerden büyük kıtlık ve dram yaşayan Yunanistan'a Türkiye'den yardım eli uzanmıştır. Türkiye Yunanistan'a ilk yardım gönderen ülkelerden biridir. Türkiye'nin savaşa girmemesine rağmen büyük ekonomik zorluklar yaşadığı bir zamanda Yunanistan'a yaptığı yardımlar daha büyük anlamlar kazanmaktadır. Esasında Türkiye Yunanistan'a yiyecek ve temel ihtiyaç maddelerinin yanı sıra diğer hususlarda da insani yardımlarda bulunmuştur (Satan ve Balcı, 2017: 2).

- İşgal altındaki Yunanistan ve Bulgaristan'dan gelen mültecilere yardım
- Avrupa'daki Nazi soykırımından kaçan Yahudilere yardım

- Hava, kara ya da deniz yoluyla sınır geçip sığınmacı konumunda olan askerlere yardım
- Çeşitli zamanlarda Kızılhaç tarafından farklı bölgelerdeki esirlere hediye paketleri yollayarak onların hayata tutunmalarını sürdürme, esir değişimleri

Kurtuluş Gemisi ile yapılan yardımlar o günlerde büyük açlık ve felaket yaşayan Yunanistan halkı için bir umut olmuştur. Kurtuluş Gemisi'yle alakalı bir belgesel film de çekilmiştir.¹⁷ “Barışı Taşıyan Vapur – Kurtuluş” isimli belgesel film 2006 yılında çekilmiş olup ayrıca filmin galasına dönemin Türk Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ve Yunanistan Büyükelçisi George Yennimatas da katılmıştır.¹⁸ Kurtuluş Gemisi'nin getirdiği yardımlardan yararlanan bir Yunanistan vatandaşı olan ve belgesel için İstanbul'a gelen 87 yaşındaki Kyriakos Georgiadis, o günlerdeki sefaleti ve geminin gelişiyile ilgili şunları söyler:

*“Açlık ve sefalet hüküm sürüyordu. O kadar çok insan ölüyordu ki gömmekte zorlanıyorduk. Kurtuluş'un yardımları halkıma nefes aldırdı. Vapur geldiğinde herkes sevinç içinde limana koşardı. Tam benim dükkânımın önüne yanaşan gemiden kasa kasa yumurta, fasulye, mercimek, nohut indirilirdi. Belediye, erzakı halka dağıtırdı. Geminin kaptanı ile hiç konuşmadım ama mürettebatına talimat verip erzakın indirilmesiyle bizzat ilgilendiğine hep tanık oldum. Geminin battığını öğrendiğimizde hepimiz çok üzülmüştük. Kurtuluş'u hep minnetle andık.”*¹⁹

Mazower'e göre 300 000'den fazla insanın açlıktan kırıldığı Yunanistan'da insani durumun her geçen gün daha kötüye gitmesi sebebiyle ülke çapında Yunanistan'a bir yardım eli olması amacıyla Türk kamuoyunda kampanya oluşturuldu ve bu kampanya büyük ölçüde Amerikan-Yunan savaş yardım kuruluşu (The American-Greek War Relief Foundation) tarafından finanse edilmiştir. (Mazower, 2001:33). Yapılan yardımlar basına da yansiyarak halk tarafından yakından takip edilmiştir.²⁰

¹⁷Bu belgesel, yapımcı şirket Demo Productions'ın Youtube kanalından <https://youtu.be/LUEQC7zyeIo> adresinden izlenebilmektedir (10:44, 24.05.2019).

¹⁸ 8 Eylül 2006, Hürriyet. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/hic-bir-vapur-soyle-sevilmemisti-5052900> (10:45, 24.05.2019).

¹⁹<http://www.gazetevatan.com/babani-gorunce-sevinc-icinde-limana-kosardik-86765-gundem/>(10:45, 24.05.2019)

²⁰ Featherstone, Kevin, Papadimitriou, Dimitris, Mamarelis, Argris ve Niarchos, Geoggios (2011). *The Last Ottomans: The Muslim Minority of Greece 1940-1949*. Springer (21:03, 01.04.2019), Vatan 5 Eylül 1941.

Mazower, Türkiye'nin Yunanistan'a yardım seferlerini gerçekleştiren Kurtuluş Gemisi'nin de yine bu kuruluş tarafından finanse edildiğini belirtir. Ancak Kızılay'ın Yunanistan'a yaptığı bu yardımlar yeterince araştırılmamıştır. Kızılay ve Türkiye Cumhuriyeti işgal altındaki sefalet içinde bulunan Yunan halkına yardım etmiştir (Keser, 2010:814). Türkiye'nin yaptığı bu yardımlar hem yurtiçi hem de yurtdışındaki basın tarafından da duyurulmuştur.²¹ (Bk. Ek-13).

Türkiye savaş sırasında sadece Yunanistan'a insani yardım göndermekle kalmamış aynı zamanda tarafsız konumu nedeniyle savaştaki diğer devletler de kendi esirlerine, zor durumda kalmış vatandaşlarına ve personellerine yardım için Türkiye ile temasa geçmiştir. Yine bu yardım talepleri de Kızılay aracılığıyla gereken yerlere ulaştırılmaya çalışılmıştır (Koç, 2018: 95-121). Bu yardımlardan bazıları şunlardır:

- İngiltere'nin Ankara büyükelçiliği vasıtasıyla Almanya'da esir düşen İngiliz ordu personeline başka malzemelere ek olarak ayda 100 koliyi geçmemek şartıyla her koli maksimum 5 kilogram olacak şekilde çikolata ve bonbon ihraç edilmesine müsaade edilmiştir. (B.C.A., 030.18.01.02.92.91.10)
- Fransız büyükelçiliği de tıpkı İngilizler gibi Almanya'da esir düşen askerlerine tanesi 3,7 kilogram olan 250 adet yün yorganın yine Kızılay aracılığıyla verilmesi için izin istemiştir. Bu istek de kabul edilip onaylanmıştır (B.C.A., 030.0.010.163.139.8).
- Bu isteklerin artması üzerine Dışişleri, Ticaret, Gümrük ve İhisarlar Vekâletleri ve Kızılay temsilcilerinden oluşan bir komisyon kurulmuş ve bakanlıklarca da izin alınmıştır. İngiltere ve Fransa'nın yanı sıra Polonya, Hollanda, Yugoslavya, Belçika ve diğer devletlerin de elçilikleri aracılığıyla yardım amaçlı malzeme gönderilmesine izin verilmiştir. (B.C.A., 030.0.010.232.563.31).
- Savaşın sonlarına doğru Türkiye, Almanya yani Mihver Devletleri aleyhine politika gütmeye başlamış, hatta 1944'te diplomatik ilişkiler yavaşlatıldığı için bu yardım gönderileri durdurulmuştu. Ancak Kızılay yetkilileri yardımların sevkini devamını talep etmiş ve bu talep kabul görmüş; hatta yardımlar savaş sonrası dönemde de devam etmiştir.

---

²¹ The Glasgow Herald, 6 Ekim 1941, The Daily News, 27 Ekim 1941.

4.2 Kızılay'ın Kurtuluş Gemisiyle Yunanistan'a Yaptığı Yardımlar

1) Birinci Yardım Seferi

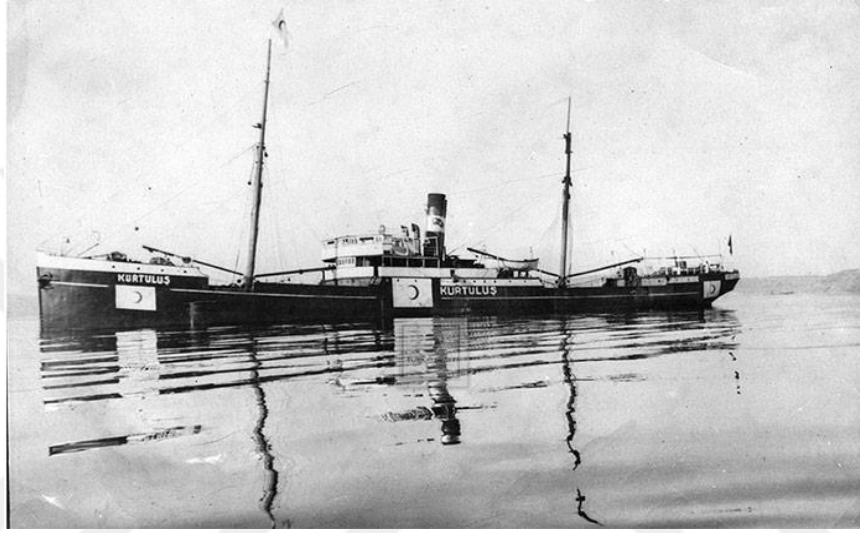
Nazi işgali altındaki Yunanistan aynı zamanda denizden de İngiliz donanmasının ablukasındaydı. İlk aşamada İngiltere bu ablukayı kaldırmada isteksiz davranmıştır. Bu işin en zor yönü yapılacak yardımın birçok tarafın onayına ihtiyaç duymasındandır. Bir yanda Yunanistan'ı işgal eden Mihver devletleri, Almanya'nın işini güçleştirmek için İngiltere tarafından abluka altına alınan Yunanistan ve tarafsız pozisyonda bulunan Türkiye vardır. Ayrıca Yunanistan'daki insani boyutun artık tahammül edilemez hale gelmesi savaşan taraflarda da kamuoyu baskısı oluşturmuştur. En nihayetinde 1941 yılının sonlarına doğru İngiltere Savaş Bakanlığı Kızılay ve Kızılhaç vasıtasıyla belli oranda yardım ulaştırılması için izin vermek zorunda kalmıştır (Balci, 2018: 121). Yunanistan'a yardım için de en uygun ülke tarafsız konumda bulunan ve zaten kamuoyundan da destek alan Türkiye'ydi. Yunanistan'a bu acıklı ortamda başta Türkiye'de ikamet etmekte olan Yunanlılar olmak üzere; TBMM, Gazeteciler Cemiyeti, PTT personeli, belediye işçileri ve de Türkiye'nin her bir yanından vatandaşlar da destek vermiştir (Keser, 2012: 813-826). Kızılay da 1941 yılı Eylül ayları sonlarına doğru Yunanistan'daki bu sefaletin giderilmesi için elinden geleni yapacağını açıklamıştır.

Türkiye bu gelişmeler ışığında Ticaret, Gümrük ve Ulaştırma Bakanlıkları arasında koordineli çalışmak adına bir komisyon kurdu (Kalemler ve Erdem, 2011). Yunan savaş yardım kuruluşu gıda maddelerini Türkiye'den satın almak için United Kingdom Commercial Corporation ile anlaştı. Bu maddelerin tedariki ve Yunanistan'a iletilmesi için ayrıca 3 şirket kuruldu. Yunanistan'a Kızılay tarafından kiralanmış Kurtuluş Gemisi ile ulaştırılacaktı. Yani yardımın Türkiye'deki organizasyonunu ve sorumluluğunu da Kızılay üstlenecekti. Ulaştırılacak yardımların Yunanistan kısmındaki dağıtımında Kızılhaç görev yapacaktı (Elçin, 2009: 32-33). Ayrıca savaş dönemi çok hassas olduğundan ilgili Kızılay personeli de dikkatlice seçilmiş olup, basın mensuplarıyla kesinlikle konuşmamaları, kendilerine verileden başka bir eşya vb. taşımamaları, görüşmelerini sadece resmi yollar

aracılığıyla yapmaları söylenmiş, gemiyle ilgili kontroller, nasıl karaya çıkacakları hakkında da iyice bilgilendirilmişlerdir (Keser, 2010: 165).

Kurtuluş Gemisi ilk seferi için hazırlıklara başladı. Savaş ortamında herhangi bir saldırıda bulunulmaması için geminin her iki tarafına da Kızılay amblemleri yerleştirildi (Keser, 2010: 221). Gemi, seferler için Alman ve İtalyanların sadece gündüz güvenli olarak gördükleri yolda ilerleyecekti.

Resim-14: Kurtuluş Gemisi'nin Bir Görüntüsü

Kaynak: <http://kizilaytarih.org/dosya014.html>

13 Ekim 1941'de İstanbul'dan hareket eden Kurtuluş gemisi aşağıdaki tabloda da belirtildiği üzere 5 ton şeker, 1650 kilo mercimek, 300 kilo süt tozu, 403 kilo nohut, 404 kilo kuru fasulye, 253 kilo kuru soğan, 500 sandık yumurta, 10 ton pirinç unu, 38 ton lakerda ve 45 çuval kara mercimek unundan oluşan yükünü Yunanistan'ın Pire limanına bırakmıştır (Bk. Ek-1). Gemi 24 Ekim 1941'de de İzmir'e geri dönmüştür.

Tablo-4

Kurtuluş Gemisi 1. Seferinde Taşıdığı Yükler

Ürün	Miktar
Nohut	403 kilo
Kuru Fasulye	404 kilo
Kuru soğan	253 kilo

Yumurta	500 sandık
Süt tozu	300 kilo
Pirinç unu	10 ton
Kırmızı mercimek	1650 kilo
Şeker	5 ton
Kara mercimek unu	45 çuval
Muhtelif gıda	5 ton
Lakerda	38 ton
Serum	2 Sandık

(10.000 Adet Tetanos, 1000 adet tetanos aşısı)

Kaynak: KGMA. K. No. 2603, D. No. 1941–1943/. Kızılay Cemiyeti İstanbul Direktörlüğü tarafından Kızılay Genel Müdürlüğüne gönderilmiş olan 26 Aralık 1941 tarih ve 10111 sayılı yazı. (Keser, 2010: 165; Bk. Ekler-11,12).

Yapılan yardımların Yunan halkının yaşadığı açlık ve sefaletin tamamını bitirmeye yetmeyeceği çok açıktır. Ancak kendi ekonomisi de zor durumda olan Türkiye'nin elinden geleni yaptığını belirtmek gerekmektedir. Yunanistan'daki açlık ve sefaletin boyutuna Yunanistan'a giden Kızılay yetkilileri de şahit olmuş ve bunları kaleme almışlardır.²²

2) İkinci Yardım Seferi

27 Ekim 1941'de ikinci seferine çıkan Kurtuluş Gemisi, hemen ertesi gün Çanakkale açıklarında sert bir hava muhalefetiyle karşılaşır ve 29 Ekim gece 22.30 sularında Çanakkale'ye dönmek zorunda kalır. Buradan yola çıkışı ise 9 Kasım saat 15:00 sularındır ve Pire'ye varışı da 10 Kasım'dır (Keser, 2010: 165). Şurası unutulmamalıdır ki zaten gergin olan savaş ortamında geminin hareketi için gerekli rotanın ve güvenlikle ilgili meselelerde görüş birliğine varılması için Türk, Alman, İtalyan, İngiliz ve Yunan yetkililerinin bir araya gelip mutabakata varmaları gerekliydi. Daha sonraki zamanlarda da Kurtuluş Gemisi'nin rotası ile alakalı problemler devam etmiştir.²³

---

²² KGMA, Feridun Demokan Özel Arşivi, D.1, Keser, Ulvi (2010). 'dan aktarılarak. s. 250

²³ Kalemlî, Hüseyin. Ve Erdem, Ufuk (2011) II. Dünya..., s.207

Geminin bu seferinde taşıdığı yükler şu şekildedir: 500 ton kuru bakla, 200 ton nohut, 100 ton kuru fasulye, 35 ton şeker, 4 ton mercimek unu, 3075 paket mercimek komprimesi, 20 sandık yumurta, 5 çuval un, 304 kilo soğan, 114 kilo tuzlu balık ve 51 ton incir ve kuru üzüm ek olarak Türk Konsolosluğu'na verilmek üzere 22 kalem gıda paketi gönderilmiştir.²⁴

Tablo-5

Kurtuluş Gemisi 2. Seferinde Taşıdığı Yükler

Ürün	Miktar
Şeker	5 ton
Mercimek unu	4 ton
Mercimek komprimesi	3075 paket
Kuru bakla	500 ton
Nohut	200 ton
Kuru fasulye	100 ton
Kuru fasulye	350 çuval
Soğan	304 kilo
Yumurta	20 sandık
Un	5 çuval
Tuzlu balık	114 kilo
İncir ve üzüm	51 ton

Kurtuluş Gemisi'yle yardım faaliyetleri sürdürülürken Türk hükümeti Türkiye'de yaşayan Yunanlıların, Yunanistan'da yaşayan akrabalarına yardım gönderebilmesinin önünü açan bir karar çıkarmıştı.²⁵ Fakat bu yardımlar belli şartlar altında yapılabilecekti. Bu şartlar şunlardı:

“Paket gönderecekler bir dilekçe ile ve Gümrük Müdürlükleri yoluyla veya doğrudan Gümrük ve İnhisarlar Vekâletine başvuru yaparlar. Alacakları izin yazısıyla beraber izin verilen eşyaları Yeni Postane Caddesi'nde Kızılay Hanı'nda Kızılay İstanbul Mümessilliğine teslim ederler veya posta yoluyla gönderirler. Bir kişi ayda sadece 5 kilo ağırlığında ve en fazla 10 lira kıymetinde paket gönderebilir. Paketlerin içerisine koyulacak şeyleri Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti tayin ederler. Kızılay'ca bu paketler gidecek vapurun yükünün izin verdiği göre

²⁴ KGMA. K. No. 2603, D. No. 1941- 1943/9-4. Kızılay Cemiyeti İstanbul Direktörlüğü tarafından Kızılay Genel Müdürlüğüne gönderilen 26 Aralık 1941 tarih ve 10111 sayılı yazı.

²⁵ BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 179.235.12. Bakar, Bülent (2008)'den aktarılarak

sıraya konarak Yunanistan'da ilgili makamlara teslim edilir." (Bakar, 2008: 413-444).

Yunanistan'daki durum giderek daha da kötüye gitmiştir. Öyle ki gemideki Türk personeli ellerindeki kumanyaları dahil ne varsa vermişlerdi. Çanakkale'ye girişte kendilerinde yiyecek kalmadığından yetkililerinden yiyecek talep etmişlerdir (Utkugün, 2016:199-219). 16 Kasım 1941'de belirlenen takvime göre Pire limanından ayrılmak zorunda kalan Kurtuluş Gemisi fırtına ve kötü hava nedeniyle 19 Kasım'da İstanbul'a ulaşabilmiştir (Halıcı, 2015: 1196-1217).

3) Üçüncü Yardım Seferi

Kurtuluş gemisi ikinci seferinden döndükten sonra üçüncü seferi için hazırlıklara başlamıştır. Önceki dönüşünden sadece 5 gün sonra 24 Kasım 1941'de içinde 582 ton dökme nohut, 393 ton fasulye, 273 ton soğan, 168 ton patates, 90 fiç tuzlu balık, 80 sandık yumurta, ayrıca İspanya sefaretine gönderilmek üzere 2 koliyle beraber tekrar sefere koyulur (Keser, 2010: 27).

Tablo-6

Kurtuluş Gemisi 3. Seferinde Taşıdığı Yükler

Ürün	Miktar
Soğan	273 ton
Patates	168 ton
Dökme nohut	582 ton
Fasulye	393 ton
Yumurta	80 sandık
Tuzlu balık	90 fiç
2 yardım kolisi	(İspanya sefaretini için)

Kurtuluş Gemisi'nin taşıdığı çeşitli gıda maddelerini Yunanistan'a ulaştırdığı dönemin gazetelerinde ifade edilmiştir (*Cumhuriyet*, 8 Aralık 1941). Dönemin gazetelerine göre geminin yaptığı her seferden 14 000 tanesi çocuk olmak üzere toplam 250 000 kişi faydalanmıştır. İlk dağıtım işlemlerinden edinilen tecrübeye dayanarak getirilen bu yiyecek maddelerinin hastane ve yetimhanelerde pişirildikten

sonra halka dağıtıldığı belirtilmiştir. Daha önce belirtildiğimiz gibi yapılan yardımlar orada bulunan Uluslararası Kızılhaç yetkilileriyle Alman ve Yunan yetkilileri gözetiminde dağıtılıyordu (*Ulus*, 9 Aralık 1941).

Kurtuluş Gemisinin taşıdığı yardımlar herkesin takdirini kazanmıştı. Yunanistan'daki kukla hükümetin başında olan General Tsolakoglu (Çolakoğlu) dahi Aralık 1941'de gazetelere verdiği demeçte:²⁶ “*Halkın felaketini hafifletmeye çalışan ve ırkımızı şiddetli ıstıraplardan kurtarmaya yönelmiş olan çetin ve gözyaşlı gayretler alanında benlik, tamah hırslarının karanlık havası içinde bir ‘Ella-Türk’ grubu, Türkiye’den yurdumuza erzak getirmeye çalışarak felaket içindeki ırkdaşlara dayanışma ve kardeş şefkati duygularının nur saçan örneği gibi yükselmektedir.*” Ella Türk şirketi dönemin şartlarına göre yardım işini yapabilecek kapasiteye sahip olduğunu verilen demeçlerle ifade etmiştir. Kızılay raporundan da anlaşılacağı üzere şirket satın aldığı gıda ürünlerini Yunanistan'ın Pire Limanı'na salimen ulaştırmıştır (Bk. Ek-15).

Kurtuluş Gemisi bu seferini, 4 Aralık 1941 günü Pire'den yola çıkarak 6 Aralık 1941'de İstanbul limanına geri dönerek tamamlamıştır.

4) Dördüncü Yardım Seferi

Seferlerine devam eden Kurtuluş Gemisi, dördüncü seferine 12 Aralık 1941'de başlamış ve 14 Aralık 1941'de Pire limanına varmıştır.²⁷ Geminin İstanbul'a dönüşü ise 22 Aralık 1941'de olmuştur (Halıcı, 2015: 1201).

Tablo-7

Kurtuluş Gemisi 4. Seferinde Taşıdığı Yükler

Ürün	Miktar
Soğan	180 ton
Patates	300 ton
Nohut	812 ton
Kuru fasulye	428 ton
Yumurta	300 sandık
Lakerda	60 ton
Giyecek malzemesi ve ilaç	650 koli

²⁶ KGMA. K. No. 2603, D. No. 1941-1943/9-4. T.C. Atina-Pire Başkonsolosluğu tarafından Kızılay Umum Müdürlüğüne gönderilen İlk kanun 1941 tarihli ve 667/265 sayılı yazı.

²⁷ KGMA. K. No. 2603, D. No. 1941- 1943/9-4. Kızılay Yunanistan delegesi S. İ. Umar tarafından Kızılay Cemiyeti Genel Merkezine gönderilen 25 Aralık 1941 tarihli ve 5 sayılı yazı.

Gemi bu sefere 300 sandık yumurta, 812 ton nohut, 300 ton patates, 180 ton soğan, 428 ton kuru fasulye, 650 koli giyecek malzeme ve ilaç ve 60 ton lakerda yük ile çıkmıştır.

5) Beşinci Yardım Seferi

Beşinci defa Yunanistan'a gitmek üzere yola çıkan gemi 28 Aralık 1941'de İstanbul'dan hareket ederek içindeki 650 ton patates, 1107 ton kuru fasulye, 27 ton uskumru tuzlaması, 9 ton kuruyemiş, 2 ton incir (Noel'de Yunanistan'daki öksüz ve yetimlere verilmek üzere), Türkiye'nin Atina Başkonsolosluğu'na verilmek üzere 25 ton kok kömürü, 950 adet şahsi koli ve İspanya sefareti için 6 koliyle hedefine yani Pire'ye ulaşmaya çalışır ancak yolda yoğun hava muhalefeti nedeniyle aralıklarla Çanakkale limanına uğrayarak 5 Ocak 1942'de Pire limanına yanaşabilmiştir (Kalemli ve Ufuk, 2011: 219).

Tablo-8

Kurtuluş Gemisi 5. Seferinde Taşıdığı Yükler

Ürün	Miktar
Kok kömürü	25 ton
İncir	2 ton
Patates	650 ton
Kuru Fasulye	1107 ton
Şahsi koli	950 adet
Kuruyemiş	9 ton
Uskumru Tuzlaması	27 ton
İspanya sefareti için	6 koli

Gece limana yanaşan gemi şiddetli bir çatışmanın içerisinde kalmıştır. Alman projektörleri etrafı gündüzmüşçesine aydınlatmış ve uçaksavarlar havadaki iki savaş uçağını durdurmak için ateş açmıştır. Mermiler ve toplar Kurtuluş Gemisinin çok

yakınından geçmiş ve gemi 2 saat boyunca büyük tehlikeye maruz kalmıştır (Keser, 2010: 292).

Bu esnada Yunanistan'daki durumda bir değişiklik yoktu. Açlık ve kıtlık aynı şiddetiyle devam ediyordu. Öyle ki Kızılay yetkililerinin yiyecek sevkiyatında kullandığı sandıkları geri istemesi üzerine Yunan yetkililer; bu sandıkların her gün ölen yüzlerce insanın cenazesinde tabut olarak kullanıldığı cevabını vermeleri durumun vahametini göz önüne sermekteydi (*Ulus*, 24 Ocak 1942). Kurtuluş Gemisinin beşinci seferinden sonra 14 Ocak 1942'de İstanbul limanına geri dönmüştür.

6) Altıncı Yardım Seferi

Büyük fedakârlıklarla seferlerine devam eden Kurtuluş Gemisi altıncı sefer için 19 Ocak 1942'de hareket etmiştir. Gemi 1800 ton lakerda, nohut ve soğan, vatandaşlarca gönderilen binlerce koli ve Türk gazetecilerin Yunanistan'daki meslektaşları için topladığı 350 paketi taşımıştır (Keser, 2010: 306).

Tablo-9

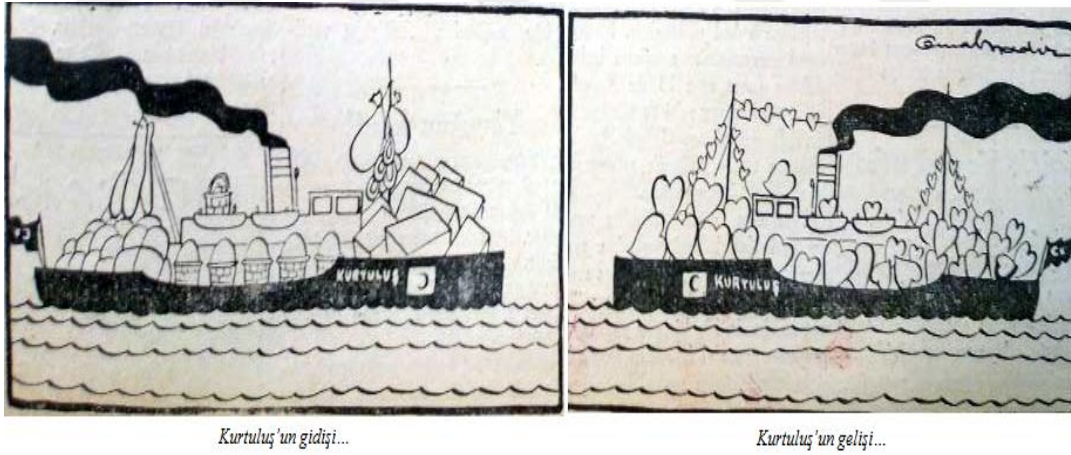
Kurtuluş Gemisi 6. Seferinde Taşıdığı Yükler

Ürün	Miktar
Lakerda	1800 ton
Soğan	
Nohut	
Vatandaşlarca gönderilen yardım malzemesi	1000'lerce koli
Türk gazetecilerin kendi aralarında topladığı yiyecekler	350 paket (her biri 5 kilo)

Kurtuluş Gemisi bu seferinde maalesef Yunanistan'a ulaşamamıştır. 20 Ocak 1942'de hava muhalefeti nedeni ile Marmara Adası yakınlarındaki Hayırsız Ada civarında, Pulatya burnu kuzeylerinde karaya oturmuş ve batmıştır (*Vatan*, 22 İkincikanun 1942). Dolayısıyla gemideki malzemeler de Pire'ye ulaştırılamamıştır. Gemideki personel ise karaya çıkarak kurtulabilmiş ve İstanbul'a getirilmişlerdir (Bk. Ek-17).

Kurtuluş Gemisi dünyanın yaşamış olduğu en ölümcül, en acımasız savaşın ortasında kalmış, açlıktan çaresiz duruma düşmüş Yunan halkına uzanan bir yardım eliydi. Türkiye bu yardımları yaparken I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı gibi ağır savaşlardan yeni çıkmıştı. Dünyayı saran ekonomik krizleri yaşamıştı. Ekonomik krizlerden etkilenen Türkiye tarafından bu yardımların yapılması yardımları daha da anlamlı kılmaktaydı. Kurtuluş Gemisi batması nedeniyle yardımlar belli bir süre aksamış ve yapılan yardımlar başka gemiler aracılığıyla devam ettirilmeye çalışılmıştır.

Resim-15: Kurtuluş Gemisi Karikatürü

Kaynak: Akşam, 21 Ocak 1942. (Cemal Nadir)

4.8 Kızılay'ın Diğer Gemilerle Yardım Seferleri ve Diğer Faaliyetler

Kurtuluş Gemisinin batmasından sonra İngiliz elçiliği ticari ataşeliği tarafından Devlet Denizyollarına ait Dumlupınar Gemisi kiralanarak sefere çıkması

kararlaştırılmıştır.²⁸ Dumlupınar Gemisinin seferleri ve taşıdığı yüklerle ilgili detaylı bilgi aşağıdaki gibidir (Keser, 2010: 292).

4.9 Dumlupınar Gemisi'nin Yaptığı Seferler

1) 21 Şubat 1942'de İstanbul'dan hareket eden Dumlupınar Gemisi rota anlaşmazlıkları nedeniyle ancak 23 Şubat 1942'de Çanakkale'den hareket ederek 24 Şubat 1942'de Pire'ye varabilmiştir. Götürülen yardım malzemeleri ise şöyleydi: 4,22 ton olmak üzere 823 adet Kızılay kolisi, İngiliz sefareti tarafından verilen 88 ton gıda ve yardım maddesi (et konservesi, reçel, peynir, sigara, yün elbise), 5 ton olmak üzere 1000 adet İstanbul Belediyesi kolisi, 1,5 ton olmak üzere 303 adet Basın Birliği kolisi, 1 ton soğan, 3,56 ton domuz eti, 20 ton yumurta, 302 ton patates, 1374,52 ton kuru fasulye, 100 ton incir, 158,7 ton tuzlu balık, 500 çift çorap ve bir çuval un götürülen yardımlardı. Dumlupınar Gemisi 5 Mart 1942'de yola çıkarak 7 Mart 1942'de İstanbul'a dönmüştür.

2) İkinci seferine 25 Mart 1942'de İstanbul'dan yola çıkmış 26 Mart'ta Çanakkale'ye uğramış ve 27 Mart'ta Pire'ye varmıştır. Gemide 225 sandık domuz eti, 440 koli muhtelif gıda maddesi, yaklaşık 31 000 torba incir, 2526 küfe zeytin, 500 sandık yumurta, 3383 çuval fasulye, 1004 ton dökme fasulye, 5 fiç tuzlu sardalye balığı, 20 sandık kuru üzüm, 60 çuval çeşitli gıda maddesi, 9 çuval kuru fasulye, Atina-Pire Başkonsolosluğu gıdaları ve Kızılay'ın kendi bağıışı 500 adet battaniye bulunmaktadır. Gemi 8 Nisan 1942'de İstanbul'a geri dönmüştür.²⁹

3) 24 Nisan 1942'de İstanbul'dan yola çıkılmış gemi Çanakkale'ye uğrayıp 25 Nisan'da da Yunanistan'a hareketle 26 Nisan'da Pire limanına varılmıştır. 1000 ton kuru incir, 26 970 ton kestane, 57 510 ton elma, 150 ton yumurta, 26 787 ton tuzlu lakerda, 4 ton tuzlu kefal, 15 311 ton tuzlu sardalye, 5 150 ton yabancı domuz eti, 395 863 ton dökme fasulyeye ilaveten Yunan milletvekilleri için 13 çuval gıda maddesi ve Yunanistan'daki Türkler için 310 koli ve 46 çuval gıda maddesi ayrıca

²⁸ Kızılay Arşivi, BN: 2599/15, BT: 12 Şubat 1942. Aktaran Halıcı, Şaduman (2015) II. Dünya s.1203

²⁹ KGMA. K. No. 2599, D. No. 1942/9-4. Kızılay Yunanistan'a Yardım Heyeti delegesi Saim İ. Umar tarafından Kızılay Cemiyeti Genel Merkezine gönderilen 8 Nisan 1942 tarih ve 9 (7272) sayılı yazı.

Yunan diplomatlara verilmek üzere 6 koli ile 59 çuvaldan oluşan yükleri taşımıştır. 5 Mayıs 1942'de Pire'den yola çıkan gemi 7 Nisan'da Çanakkale'ye uğramış, aynı günde İstanbul'a ulaşmıştır.³⁰

4) Dumlupınar Gemisi 6 Haziran 1942'de yola çıkmış, 8 Haziran'da Pire'ye varmıştır. Ancak başka bir yardım gemisi limanda demirlediğinden yükünü ancak 16 Haziran'da boşaltabilmiştir. Geminin bu seferki yükleri arasında 2 ton tuzlu yabani domuz eti (23 sandık), 893 kilo sıtma ilacı (38 sandık kinin), 6 500 ton gıda maddesi (129 kap), 449 ton dökme fasulye, 264 ton zeytin (2 740 küfe), 48 ton ceviz (995 sandık), 10 ton yumurta (100 sandık), 9 500 ton tuzlu kefal (46 fiçi), 187 500 ton tuzlu balık lakerdası (2665 fiçi), 120 ton fındık (1 626 çuval), 470 ton incir (3 385 çuval ve 19199 sandık) ve 500 ton kuru üzüm (20 000 çuval) yardım malzemesi vardır. Ayrıca bu maddelere ilaveten Yüksek Mühendis Mektebi'nden 50 koli, Osmanlı Bankası'ndan 36 koli, Doktorlar Birliği'nden 1800 kg, Anadolu Ajansı'ndan 40 koli, Basın Birliği'nden 24 koli ve Türk vatandaşlarından Yunanistan'daki akrabalarına gönderilmek üzere 300 koli, farklı sivil toplum kuruluşlarından da Dumlupınar Gemisine yüklenmiştir. Gemi 8 Haziran'da İstanbul'a dönüş yapmıştır. (Bk. Ek-16).

5) Beşinci seferine 19 Temmuz 1942'de çıkan Dumlupınar Gemisi önce Çanakkale'ye uğramış 21 Temmuz akşamı da Pire'ye ulaşmıştır. 4912 çuval incir, 5280 çuval kuru üzüm, 3 sandık sigara, 18 çuval ayakkabı, 1943 fiçi hamsi, 18 sandık içki, 523 sandık çiroz, 1316 sandık ceviz içi, 100 fiçi sardalye, 8625 çuval fındık içi, 5037 sandık kuru üzüm, 77 sandık tıbbi yardım ekipmanı ile çeşitli gıda malzemesi geminin bu seferinde taşıdığı yüklerdir.

6) Dumlupınar Gemisi son seferini 22 Ağustos 1942'de İstanbul'dan yola çıkarak gerçekleştirmiştir. Geminin bu seferki yükleri arasında 744 fiçi kolyos balığı, 751 fiçi hamsi, 120 fiçi sardalye, 240 sandık çiroz, 178 000 ton fasulye, 10 286 çuval

---

³⁰ KGMA. K. No. 2599, D. No. 1942/9-4. Kızılay Yunanistan'a Yardım Heyeti delegesi Saim i. Umar tarafından Kızılay Cemiyeti Genel Merkezine gönderilen 7 Mayıs 1942 tarih ve 10 (9362) sayılı yazı.

findık içi, 40 000 sandık kuru üzüm, 64 çuval çeşitli ağırlıklarda gıda malzemesi, 1 balya yünlü başörtüsü, 3180 küfe zeytin, 4 balya yünlü palto ve 25 000 ton dökme kok kömürü bulunmaktadır. Türkiye'nin başka yardımları da olmuştur. Örneğin Yunanistan'dan 1000 tane yetim çocuğun gelmesi için gerekli izinler alınmıştır. Hatta Baltalimanı'ndaki Davutpaşa Yalısı çocukların konaklamaları için tadilata alınmış ancak daha sonra Yunan Kızılhaç'ı bu karardan vazgeçmiş, çocuklar gönderilmemiştir (Keser, 2010: 412-456).

Türkiye doğrudan savaşa katılmasa da savaştan en çok etkilen ülkeler arasında yer almıştır. Türkiye ekonomik anlamda yıpranmasına rağmen Kızılay vasıtasıyla Yunanistan'a yardım elini uzatmıştır. Kızılay topladığı bağışları arttırmak için 1943 yılında bir reklam filmi çekme kararı almıştır. Kızılay günümüzde de aynı şekilde bağışlarla ayakta kalmaktadır. Kızılay, zaman zaman yardımları arttırmak için reklam filmleri veya kampanyalar yapmaktadır. Böylece bağışların oranı artmaktadır. Toplanan bağışlar da yardıma muhtaç insanlara ulaştırılmaktadır. Bk. (Ekler- 19,20,21).

4.10 Esir Değişimleri

Uluslararası Cenevre Sözleşmesi uyarınca Türkiye'nin aracı olduğu bir başka konu da İtalya, Almanya ve İngiltere arasında yapılacak olan esir değişimleri idi. Bu da esasında bir yardım faaliyeti olarak görülebilir. Hasta ve yaralı askerlerin mübadelesi 1942 ve 1943 yıllarında değişik tarihlerde gerçekleşmiştir. Buna göre kronolojik olarak 7 Nisan 1942'de 919 İtalyan ve 129 İngiliz esir İzmir Limanı'nda; 10 Kasım 1942'de 162 Filistinli esir ve 305 Alman ve İtalyan esir İstanbul'da; 21 Mart 1943'te 863 İtalyan ve Alman ile 863 İngiliz esir Mersin'de; 18 Nisan 1943'te 1205 İtalyan ve İngiliz İzmir'de; 8 Mayıs 1943'te 1200 İtalyan ve 200 İngiliz İzmir'de; 2 Haziran 1943'te 2269 erbaş ve subaydan oluşan İtalyan esirler ve 455 subay ve er İzmir limanında mübadele edilmişlerdir (B.C.A., 030.0.010.179.236.2; Koç, 2018: 108; Bk. Ek-18).

Türkiye'nin yardımda bulunduğu bir diğer konu da mülteciler konusudur. Özellikle Batı Anadolu kıyılarına mülteci akını olmuş; bu mülteciler Çeşme-Ilıca

kampı, Isparta mülteci kampı, Aydın-Nazilli mülteci kampı gibi kamplara gönderilmişlerdir ve bakımları yapılmıştır. (Sarısır, 2010: 505-527). Buralarda belli bir süre barındırıldıktan sonra ise ülkelerine iadeleri yapılmıştır (Bayram, 2010: 1-12).

Türkiye'nin yardımında bulunduğu bir başka husus ise Yunan adalarına yapılan yardımlardır. Yunanistan sadece anakaradan değil, irili ufaklı birçok adadan oluşan bir ülkedir. Bu adalarda da durum Pire ve Selanik gibi şehirlerden farklı değillerdi. Türkiye bu adalara doğrudan yardımında bulunmasa bile dışardan gelen yardımlara aracılık etmiştir. Örneğin 1942 yılında İsveç bandıralı bir gemi ile İzmir'e getirilen 1000 ton buğday Türkiye'den tahsis edilen motorlar vasıtasıyla Yunanistan'a ulaştırılmıştır.³¹ 1945 yılında artış gösteren açlıktan dolayı Kızılhaç vasıtasıyla gelen yardımları Türk motorları taşımıştır (Cumhuriyet, 15 Mart 1945). Türkiye bütün bu durumlarda zorluk çıkarmamış, aksine şartların el verdiği ölçüde işi kolaylaştırmıştır.

Son olarak doğrudan bir yardım sayılmasa da Türkiye tarafından Yunanistan'daki açlık ve sefalet tüm dünya kamuoyuna duyurulmuştur. Türkiye'den Yunanistan'a giden hem Kurtuluş hem de Dumlupınar Gemilerindeki Kızılay heyetinde bulunan Feridun Demokan, Yunanistan'daki bazı gazetecilerle anlaşarak Yunanistan'daki bu büyük felaketin fotoğraflarını çektirir. 120 fotoğraftan oluşan albüm tamamlanınca bu albümü Alman kuvvetlerinin sıkı kontrollerine rağmen İstanbul'a getirmeyi başarır. İstanbul'da bunu İngiliz bir albaya teslim eder ve o da resimleri ABD'ye yollar. Fotoğraflar 3 Ağustos 1942'de Life dergisinde yayınlanması büyük yankı uyandırır. Bir kampanyaya dönüşen bu olaydan sonra büyük miktarlarda yardım toplanmış ve toplanan yardımlar Yunan halkına ulaştırılmıştır.³²

---

³¹ BCA, F. No: 030.10.00.00, K. No: 169, K. No: 177, K. No: 2

³² <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/yunan-halkini-acliktan-kurtaran-feridun-demokan-in-buyuk-kumari-4482681> (21:45, 22.06.2019).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dünyanın en kanlı ve en şiddetli savaşı olan II. Dünya Savaşı birçok ülkeyi etkilemiştir. Savaşa katılan veya katılmayan birçok ülkeyi derinden sarsmıştır. Savaşa aktif olarak katılan ülkeler hem can hem de mal kaybına uğramıştır. Asker ve sivil milyonlarca insan hayatını kaybetmiş, ülkelerin ekonomileri ve kaynakları harap olmuştur. Özellikle Nazi Almanya'sı sadece Yahudi soykırımıyla sınırlı kalmamış, işgal ettiği ülkelerin kaynaklarına çökmüş ve bu kaynakları savaşta kullanmış ya da kendi ülkesine göndermiştir. İşgal ettiği yerli halka ne olacağını hiç düşünmemiştir. Bu davranış Yunanistan'da büyük bir trajediye dönüşmüştür. Halk yiyecek bulamamış ve sadece yiyecek değil diğer temel ihtiyaç maddelerinde de kıtlıklar yaşanmıştır. Yiyecek bulamayan insanlar hayatını kaybetmeye başlamıştır. Yunanistan sokaklarında ölüm kol gezmeye başlamış, sokakta insan cesedi görmek sıradanlaşmıştır. İşgal kuvvetleri ise bunlara adeta göz yummuş ve insanlar ölüme terkedilmiştir. Sadece açlıktan ölümler değil, yetersiz beslenmeye bağlı hastalıklar da baş göstermiştir. Ayrıca yeterli temizlik malzemesi de olmadığından pislikle beraber bulaşıcı hastalıklar da çoğalmıştı. İnsanlar bu hastalıklardan dolayı da hayatını kaybetmekteydi. Almanya yardım etmek bir yana olsun, gelen yardımları dahi engellemeye çalışmıştır. Yardım gemilerinin rotası, limana yanaşması, limandan yüklerin indirilmesi ve mürettebat konusunda da çoğu zaman sorun çıkarmışlardır. Yardım gemileri bazen savaşın tam ortasında kalmıştır. Bunlardan dolayı bazen gemilerdeki yardım malzemeleri bozulmuştur ya da kullanımı çok güç hale gelmiştir. Bütün zor koşullara rağmen Türkiye savaşta tarafsız kalarak Yunanistan'a nazaran daha az etkilenmiş ve zor durumda olan Yunanistan'a dostluk elini uzatmıştır. Ancak savaşın yıkıcı etkileri taraflı tarafsız her ülkeyi büyük ölçüde etkilediğinden Türkiye'den yapılan yardımlar da çok kısıtlıydı. Ülkemizde de ekonomi çok büyük darbe almış, örneğin büyükşehirlerde ekmek karneyle dağıtılmaya başlanmıştı. Yine de Türkiye, Kızılay aracılığıyla elinden gelen gayreti göstermiştir. Örneğin yardım için gelen Kurtuluş Gemisi batmış mürettebat zor kurtulmuştur. Yardımlar başka gemilerle ulaştırılmış ve bütün zorlu şartlara rağmen yine de yardımlara devam edilmiştir.

Türkiye'nin savaştığı Yunanlılara karşı daha bunun üzerinden 20 sene geçmeden yaptığı yardım gerçekten takdire şayandır. Sadece insani değerler gözetilerek yardımlar yapılmış; Türk halkı elindekinin bir kısmını şimdi komşusu olan Yunan halkıyla paylaşmıştır. Yapılan bu yardımların aracısı ise Kızılay olmuştur. Tüm bunların Yunanistan'ın yaşadığı drama tamamıyla çare olması tabii ki düşünülemez. Ancak yapılan yardımlar birçok insanın hayatının kurtarılmasına vesile olmuştur. Yardımlar dehşetli savaş ortamında oldukça zor koşullarda yapılmaya çalışılmıştır. Hatta Feridun Demokan'ın hikâyesinde de anlatıldığı gibi Kızılay çalışanları kendi canları pahasına, belki de yıllarca işgal devleti hapisanelerinde kalmayı göze alarak fedakârlıklarda bulunmuşlardır. Yardımlar Yunan halkı ve yöneticileri tarafından da memnuniyetle karşılanmış şükran ve minnet duygularını dile getirmişlerdir.

KAYNAKÇA

I- ARŞİV BELGELERİ

T.C. Resmî Gazete, 12.11.1942, Sayı: 5255.

T.C. Resmî Gazete, 19.02.2009, Sayı: 27146.

B.C.A. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

-B.C.A. 030.18.01.02.92.91.10.

-B.C.A. 030.0.010.163.139.8.

-B.C.A. 030.0.010.232.563.31.

-B.C.A. 030.10.179.235.12.

- B.C.A. 030.10.00.00, 169. 177.2.

-B.C.A. 030.10.179.236.1

KGMA: KIZILAY GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ARŞİVİ

KGMA. K. No. 2603, D. No. 1941–1943/9–4. Kızılay Cemiyeti İstanbul Direktörlüğü tarafından Kızılay Genel Müdürlüğüne gönderilen 26 Aralık 1941 tarih ve 10111 sayılı yazı.

KGMA, Feridun Demokan Özel Arşivi, D.1.

KGMA. K. No. 2603, D. No. 1941–1943/9–4. T.C Atina-Pire Başkonsolosluğu tarafından Kızılay Umum Müdürlüğüne gönderilen İlk kanun 1941 tarihli ve 667/265 sayılı yazı.

KGMA. K. No. 2603, D. No. 1941- 1943/9–4. Kızılay Yunanistan delegesi S. İ. Umar tarafından Kızılay Cemiyeti Genel Merkezine gönderilen 25 Aralık 1941 tarihli ve 5 sayılı yazı.

KGMA. K. No. 2599, D. No. 1942/9–4. Kızılay Yunanistan'a Yardım Heyeti delegesi Saim İ. Umar tarafından Kızılay Cemiyeti Genel Merkezine gönderilen 8 Nisan 1942 tarih ve 9 (7272) sayılı yazı.

KGMA. K. No. 2599, D. No. 1942/9–4. Kızılay Yunanistan’a Yardım Heyeti delegesi Saim i. Umar tarafından Kızılay Cemiyeti Genel Merkezine gönderilen 7 Mayıs 1942 tarih ve 10 (9362) sayılı yazı.

KGMA, BN: 2599/15, BT: 12 Şubat 1942.

KGMA, K. No.11620, 08 Haziran 1942.

II- GAZETELER

Akşam, 21 Ocak 1942.

Cumhuriyet, 4 Birinciteşrin 1941.

Cumhuriyet, 8 Aralık 1941.

Cumhuriyet, 15 Mart 1945.

Hürriyet, 27 Mayıs 2006.

Ulus, 9 Aralık 1941.

Ulus, 24 Ocak 1942.

Vatan, 22 İkincikanun 1942.

Vatan, 5 Eylül 1941.

III- BASILI ESERLER

Ada, Hüsnü (2011). *Osmanlı Devleti'nin Hizmetinde ilk Modern Osmanlı Sivil Toplum Örgütü: Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti (1868-1911)*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü, Doktora Tezi.

Akor, Mahmut, (2013) *I. Dünya Savaşında Anadolu'daki İngiliz Esirleri ve Esir Kampları*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Altınörs, Mehmet Nur (2017). “Turkish Foreign Policy during World War II”, *Asian Journal of Social Science Studies*, Ankara.

Âmini, Kaiwana (2017) *İnsani Yardımların Etkililiği*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Anderson, Robert. B, Bomberger, Wiliam. A ve Makinen, Gail E. (1988). *The*

Armaoğlu, Fahir (1999) *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, İstanbul: Alkım Yayınevi.

- Arslan, İhsan (2015) “Hz. Peygamberin Savaşlardaki Tavrı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.8, S.36.
- Aslan, Davut Han ve Selçuk, Buğra (2014). Reflections of the Second World War on Turkey’s Foreign Policy. *Kwartalnik Naukowy Uczelni Vistula*.
- Badamchi Kabasakal, Devrim (2017) “Jean- Jacques Rousseau’nun Eğitim Anlayışının Temelleri: Birey Emile Mi, Vatandaş Emile Mİ?”, *Beytülhikme Philosophy Circle*.
- Bakar, Bülent (2008). Zor Zamanlarda İyi Komşuluk Örneği: İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’den Yunanistan’a Yapılan Yardımlar. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*.
- Bal, Faruk, Ed. (2018) *Kızılay Arşivi Belgelerinde Birinci Dünya Savaşı*, İstanbul: Seçil Ofset.
- Balcı, Meral (2018). Turkey's Aid to Greece During The Second World War İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'nin Yunanistan’a Yaptığı Yardımlar. *International Relations & Law*.
- Bamberg, Chris (2014). *The Second World War: A Marxist History*. London: Pluto Press. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/j.ctt183p2zz>, (10:58, 24.05.2018).
- Bayram, Akça (2010) “II. Dünya Savaşı Yıllarında Ege Adaları’ndan Batı Anadolu Sahillerine Sığınan Mülteciler Meselesi,” *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Bebiş, Hatice ve Özdemir, Serpil (2013), “Savaş, Terör ve Hemşirelik”, Ankara: *F.N: Hem Dergisi* C.21, S.1.
- Boratav, Korkut (1988). *Türkiye iktisat tarihi, 1908-1985* (Vol. 1). İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Bourke, Joanna (2001). “*The Second World War: a people's history*”. Oxford University Press.
- Bülbül, İrfan (2006). İkinci Dünya Savaşı’nın Türkiye’de Sosyal Hayata Olumsuz Yansımaları. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*.
- Christidis, Christoforos (1971), *Years of Occupation, 1941-1944. Testimonies of Notebook*. Introduction-supplements-notes, Athens.
- Cihan, Ahmet ve Doğan, İlyas (2002) “Osmanlı Toplumsal Yapısı ve Sivil Toplum”, Ankara: TÜRKLER, C.10.
- Çapa, Mesut (2002) *Kızılay*, TDVİA, C.25.

- Çapa, Mesut (2010) *Kızılay (Hilal-i Ahmer Cemiyeti)*, Ankara: Özel Matbaası.
- Çay, Abdulhaluk (2009), *Türkler 'den Önce Anadolu Haçlı Seferleri ve Anadolu'da Haçlı Devletleri*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Projesi.
- D. Glinos, 'What is the National Liberation Front (EAM), and what does it want?' in *British Policy towards Wartime Resistance in Yugoslavia and Greece*, London 1975.
- Demand for Money, "The Reform Effect," and the Money Supply Process in Hyperinflation: The Evidence from Greece and Hungary II Reexamined. *Journal of Money, Credit and Banking*.
- Demirkent, Işın (1996). *Haçlılar*, TDVİA, C.14.
- Deringil, Selim (2004). "Turkish foreign policy during the Second World War: An active neutrality". Cambridge University Press.
- Dounias, Minos (1987), "After 120 years of free life, we are still slaves". *Minos Dounias's Notebook of Occupation*, Literary editing and presentation: Kir. Delopoulos, Athens, Estia.
- Duda, Hilal Ünalmiş (2008) *Uluslararası Örgütler Bağlamında Global Sağlık Politikaları*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Dunant, Jean Henry (1964). *Bir Solferino Hatırası*, Çev. Nermin Arpacıoğlu, Ankara: Türkiye Kızılay Derneği.
- Düzcü, Levent ve Sezer, Cemal (2016) *Doktor Besim Ömer ve Dokuzuncu Washinton Konferansı*, Ankara: Dizgi Tasarım
- Erdem, Nilüfer (2013). Yunan Tarihçilerinin Gözüyle 1930 Türk-Yunan Dostluk Antlaşması ve Venizelos'un Bu Sürece Katkıları. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Dergisi*.
- Hacıfettahoğlu, İsmail (2009) *Millî Mücadele'de Hilal-i Ahmer*, Ankara: Türkiye Kızılay Derneği Yayınları.
- Haçın, İlhan (2014) "1939 Erzincan Büyük Depremi", Sivas: *Cumhuriyet Üniversitesi Dergisi*.
- Halıcı, Şaduman (2015) II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'den Yunanistan'a Uzanan Dostluk Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar'ın Yardımları. *Belgi Dergisi*.
- Hasan Ali Yücel Klasikleri Dizisi, Jean Jacques Rousseau (2006) *Toplum Sözleşmesi*, (Çev) Vedat Günyol, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

- Hionidou, Violetta, and Lecturer Violetta Hionidou (2006). *Famine and death in occupied Greece, 1941-1944* (Vol. 42). Cambridge University Press.
- Işık, Alper (2017) “Uluslararası Silahlı Çatışmalar Hukukunda Hastanelerin Tıbbi Personelin ve Tedavi Görenlerin Korunması”, *İstanbul: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kam Hukuku Anabilim Dalı*.
- İzğöer, Ahmet Zeki ve Tuğ, Ramazan (2013) *Padişahın Himayesinde Osmanlı*.
- Kalemlı, Hüseyin ve Erdem, Ufuk (2011). II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'nin Yunanistan'a Kurtuluş ve Dumlupınar Vapurları ile Gönderdiği İnsani Yardımlar. *AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*.
- Keleş, Erdoğan (2009).” *Kırım Savaşı'nda (1853-1856) Karadeniz ve Boğazlar Meselesi*”, *Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Keser, Ulvi (2010) *Kızılay belgeleri ışığında, Yunanistan'da ölüm, açlık, işgal, 1939-1949*. Türkiye Kızılay Derneği.
- Keser, Ulvi (2012) Açlık, İşgal, Ölüm ve Yunanistan'da Hayat Kurtaran Gemiler 1939-1945, *The Journal of Academic Social Science Studies*.
- Kızılay Cemiyeti 1911-1913*, Ankara: Türk Kızılay'ı Yayınları.
- Koç, Nurgün (2018). II. Dünya Savaşı'nda Alman İşgali Altındaki Ülkelere Türkiye Üzerinden Yapılan Yardımlar. *Bilig*.
- Kondonassis, A. J. (1977). The Greek inflation and the Flight from the Drachma, 1940–1948. *Economy and History*.
- Köprülü, Fuad (1991). *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kuran, Selami ve Kahraman, F. Şeyda Türkay (2017) Silahlı Çatışmalarda Kültürel Varlıkların Korunması Hukuki Rejiminde Bir İstisna Olarak “Askeri Gereklilik”: Antlaşmalarla Getirilen Düzenlemeler, C.23, S.1, İstanbul: *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmalar Dergisi*.
- Küçük, Cevdet (1988) *Abdülaziz*, İstanbul: TDVİA, C.1.
- Macar, Elçin (2009) *İşte Geliyor Kurtuluş: Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'nda Yunanistan'a Yaptığı Yardımlar (1940-1942)*, İzmir: İzmir Ticaret Odası Kültür Sanat ve Tarih Yayınları.
- Mazower, Mark (2001). *Inside Hitler's Greece: the experience of occupation, 1941-44*. Yale University Press.
- Metintaş, Mustafa Yahya ve Kayıran, Mehmet (2008). Refik Saydam Hükümetleri Döneminde Türkiye'nin Ekonomi Politikası (1939-1942). *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.

- Neelsen, Sven ve Stratmann, Thomas (2011). Effects of prenatal and early life malnutrition: Evidence from the Greek famine. *Journal of Health Economics*.
- Okan, Oya (2011) Şehir, “Tarih, Sosyoloji: Korkut Tuna’nın Şehir Yaklaşımı”, İstanbul: *Sosyoloji Dergisi*, S.22.
- Özaydın, Zuhâl (1987) *Osmanlı Hilal-i Ahmer Salnamesi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Deontoloji Anabilim Dalı ve Tıp Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Pazarcı, Hüseyin (1989) *Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Polat, Mehmet (2007) *Hilal-i Ahmer Teşkilatı’nın Kuruluşu ve Teşkilatlanması*, Elâzığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Runciman, Steven (2008) *Haçlı Seferleri Tarihi*, (Çev. Fikret İşıltan), Ankara: I. Cilt, T.T.K Yayınları.
- Sarınay, Yusuf, Vd. (2007) *Osmanlı Belgelerinde Millî Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk*, Ankara: T.C Başbakanlık Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No: 88
- Sarısır, Serdar (2010). II. Dünya Savaşı yıllarında Anadolu Sahillerine Sığınan Yunanlı Sivil Mülteciler. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*.
- Satan, Ali ve Balcı, Meral (2017, September). Refugee Policies of Turkey during World War II. In *ICPESS (International Congress on Politic, Economic and Social Studies)*.
- Saygılı, Sefa (2010) *Türk Kızılay’ının Kurucusu Abdullah Bey*, Ankara: Türkiye Kızılay Derneği Yayınları.
- Sevim, Ali, (2003). *Malazgirt Muharebesi*, TDVİA, C.27.
- Seydi, Süleyman (2016) *İkinci Dünya Savaşı*, TDVİA, C.1.
- Tağmat, Çağla Derya (2010). Yunanistan’da Büyük Açlık ve Ege’de Yardım Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar Vapurları (1941-1942). *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*.
- Taşdemir, Hakan, Müderrisoğlu, Ruhsar ve Tülüce, Hicran (2003) “12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmesine Ek Uluslararası Silahlı Çatışmaların Kurbanlarının Korunmasına İlişkin 1 No’lu Protokol (I: Ek Protokol)”, Ankara: *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Thermos, Elias (1968). From Antartres to Symmorites: Road to Greek Fratricide. *The Massachusetts Review*.

- Torun, Serap (2008). *Kırım Savaşı'nda Hasta Bakımı ve Hemşirelik*, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Adana.
- Uluğtekin, Murat ve Gül, M. Gül (2013) *Osmanlı'dan Cumhuriyete Hilal-i Ahmer İcraat Raporları 1914- 1928*, Ankara: Türk Kızılay'ı Yayınları,
- Uluğtekin, Murat ve Karal Akgün, Seçil (2002). *Hilali Ahmerden Kızılay'a*, Ankara: TDV Yayınları.
- Utkugün, Ceren (2016). İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'den Yunanistan'a Yapılan İnsani Yardım Faaliyetleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Vanderlippe, J. M. (2001). A Cautious Balance: The Question of Turkey in World War II. *The Historian*.
- Yalçın, Osman (2011). İkinci Dünya Savaşında İsmet İnönü ve Churchill Arasında Yapılan Adana Görüşmesi, Anka: *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*.
- Yalçın, Osman (2012). Varlık Vergisi Kanunu ve Uygulaması (Act of Wealth Tax and its Practice). *Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD)*.
- Yenal, Oktay (2010). *Cumhuriyet'in İktisat Tarihi* (Vol. 2028). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Zeannas A., (1964) *The Occupation. Memoirs, Letters*, Athens, Estia

IV- İNTERNET KAYNAKLARI

- ABD Ulusal Arşivleri, https://www.gale.com/binaries/content/assets/gale-us-en/primary-sources/archives-unbound/primary-sources_archives-unbound_world-war-ii-occupation-and-the-civil-war-in-greece-1940-1949_records-of-the-u.s.-state-department-classified-files.pdf, (13:57, 24.05.2019).
- Anglo-French-Turkish Treaty of 1939. (n.d.) The Great Soviet Encyclopedia, 3rd Edition. (1970-1979).<https://encyclopedia2.thefreedictionary.com/Anglo-French-Turkish+Treaty+of+1939>, (11:31: 01.04.2019)
- Barışı Taşıyan Vapur: Kurtuluş (2006) <https://youtu.be/LUEQC7zyeIo>, (13:59, 24.05.2019).
- EncartaWebansiklopedisi,https://www.webcitation.org/5kyWIMBTY?url=http://encarta.msn.com/encyclopedia_761572872_11/Greece.html, (14:00, 24.05.2019).

Foreign Office Files, The Public Record Office, London, No. 371/E5 i66/188/44, www.nationalarchives.gov.uk/records, (13:58, 24.05.2019).

Hürriyet:<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/yunan-halkini-acliktan-kurtaran-feridun-demokan-in-buyuk-kumari-4482681>, (14:01, 24.05.2019).

Maddison Tarihsel Veritabanı:

http://www.ggdc.net/maddison/Historical_Statistics/horizontal-file_02-2010.xls, (14:02, 24.05.2019).

Kızılay Tarih, <http://kizilaytarih.org/dosya014.html>. (21:09, 23.06.2019).

http://www.wikiwand.com/tr/Uluslararası_Kırmızıay_Hareketi, (10:00, 01.09.2018).

<http://kizilaytarih.org/kurucular.html>, (13:53, 16.03.2019).

<https://www.turkcebilgi.com/kırmızıay>, (16.03.2019, 15.58).

<http://www.ifrc.org/en/who-we-are/history/>, (21:47, 30.07.2018).

<http://blog.milliyet.com.tr/stk-larin-tarihi/Blog/?BlogNo=195433>, (20:50, 30.10.2018).

http://www.wikiwand.com/tr/Uluslararası_Kırmızıay_Hareketi, (22:27, 30.07.2018).

http://www.wikiwand.com/tr/Uluslararası_Kırmızıay_Hareketi, (10:00, 01.09.2018).

<https://www.cnnturk.com/2009/tarihte.bugun/08/22/tarihte.bugun.22.agustos/540227.0/index.html>, (21:03, 01.09.2018).

https://www.google.com/search?q=kırmızıay+ilk+yardımcıları&rlz=1C1SQJL_trTR787TR787&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjvOPIwvDfAhWkposKHbcDAhAQ_AUIDygC&biw=1366&bih=657#imgrc=eBkHNTkUozDkCM, (22:35, 15.01.2019).

<http://www.redcross.org.cy/tr/about-us/international-red-cross>, (21:48, 30.07.2018).

<http://kizilaytarih.org/galeri-fotograflar.html> (9:45, 1.4.2019).

EKLER

Ek-1: Yunanistan Pire Limanı

Kaynak: [https://www.google.com/search?biw=1920&bih=969&tbm=isch&sa=1&ei=BpM-XdnsLoGl1fAPv965eA&q=Pire+liman%C4%B1+&oq=Pire+liman%C4%B1+&gs_l=img.3...35i39j0i30j0i5i30j0i24i7.8462.9315.10101...0.0..0.179.785.0j6.....0....1..gws-wiz-img.VFIMFCR5Q_M&ved=0ahUKEwjZh8j3wNnjAhWBUhUIHT9vDg8Q4dUDCAY&uact=5#imgrc=_ \(9:30, 1.4.2019\).](https://www.google.com/search?biw=1920&bih=969&tbm=isch&sa=1&ei=BpM-XdnsLoGl1fAPv965eA&q=Pire+liman%C4%B1+&oq=Pire+liman%C4%B1+&gs_l=img.3...35i39j0i30j0i5i30j0i24i7.8462.9315.10101...0.0..0.179.785.0j6.....0....1..gws-wiz-img.VFIMFCR5Q_M&ved=0ahUKEwjZh8j3wNnjAhWBUhUIHT9vDg8Q4dUDCAY&uact=5#imgrc=_ (9:30, 1.4.2019).)

Ek-2: Atatürk Derne'de Hilal-İ Ahmer Çadırı Önünde- Trablusgarp Savaşı- 1911

Kaynak: <http://kizilaytarih.org/galeri-fotograflar.html> (9:41, 1.4.2019).

Ek-3: Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezi Heyeti- 1912

Kaynak: <http://kizilaytarih.org/galeri-fotograflar.html> (9:42, 1.4.2019).

Ek-4: Hilal-i Ahmer Sanat Evi- 1912

Kaynak: <http://kizilaytarih.org/galeri-fotograflar.html> (9:41, 1.4.2019).

Ek-5: Hilal-i Ahmer Yararına Rozet Satışı- 1912

Kaynak: <http://kizilaytarih.org/galeri-fotograflar.html> (9:41, 1.4.2019).

Ek-6: Hilal-i Ahmer Yararına Bağış Toplayan Çocuklar

Kaynak: <http://kizilaytarih.org/galeri-fotograflar.html> (9:43, 1.4.2019).

Ek-7: Çanakkale'de Hilal-i Ahmer

Kaynak: <http://kizilaytarih.org/galeri-fotograflar.html> (9:41, 1.4.2019).

Ek-8: Hilal-i Ahmer Hastanesi- 1915

Kaynak: <http://kizilaytarih.org/galeri-fotograflar.html> (9:41, 1.4.2019).

Ek-9: 1920'li Yıllara Ait Malzemeler, Kızılay Müzesi

Kaynak: <http://kizilaytarih.org/galeri-fotografilar.html> (9:41, 1.4.2019).

Ek-10: Kıbrıs Depremi İçin Toplanan Yardıma Ait Belge-1940

TÜRK KIZILAYI ARŞİVİ

1415/7

N: 4519 *

162 Muhasebe Makbuzu

LIRA Kr.

"39/18/10" £

☾

Türkiye Kızılay Cemiyeti

UMUMİ MERKEZİ

Kıbrıs Konsolosluğumuz vasıtasile Kıbrısın kasaba ve köyleri yardım komite-
leri tarafından zelzele felaketzedelerine yardım olarak.

Yukarıda yazılı otuz dokuz Sterlin on sekiz şilin on peni

almıştır.

Muhasebe müdürü M. REİS

Ankara, 20/6/1940

Mahsup No.

Yardıma = Kıbrıs'ta yaşanan deprem için yard

Kaynak: Kızılay Genel Müdürlük Arşivi

Ek-11: Tetanos ve Kangren Aşılarına dair yazı, 1940

KIZILAY CEMİYETİ
GENEL MERKEZİ

2598/3
TÜRK KIZILAY ARŞİVİ

Evrak No
Dosya No.

Yazıldığı tarih	Müsveddeyi yapan	Tebyiz eden	Tebyiz tarihi	HÜLÂSA
	<i>[Signature]</i>	S. Meral	5/12/40	<i>[Signature]</i> Teberruâ

Muhasebe:
Yüksek Reisliğe

Umumî Merkezimiz İdare Hey'etinin 10/11/-
1940 tarih ve 4199 No.lı kararile Yunanistan Kızı-
lhaçına teberruâ gönderilen esya arasında bu-
lunan ve Merkez Hıfzıssıhha Müessesesinden satın
alınan (10.000) aded tetanos ve 1000 aded kangren
serumlarının bedeli olan (2900) ikibin dokuzyüz
liranın mezkûr müesseseye tesviye olunmasına yük-
sek müsaadelerinizi maallhtiram arz ederim.

MUHASEBE MÜDÜRÜ

0.6.

ÖDENDİ
No 5443
Tarih 9 Eylül 1940

A. Kural Bölümü İstanbul Ankara

Kaynak: Kızılay Genel Müdürlük Arşivi

Ek-12: Yunanistan'a Gönderilen Serum Sandıklarına Ait Rapor,1940

TÜRK KIZILAYI ARŞİVİ
2538/8

TÜRKİYE
KIZILAY CEMİYETİ
Sıtma, Firengi ilaçları, Oyunkâğıtları monopolları ve Afyonkarahisar Madensuyu
DEPOSU DİREKTÖRLÜĞÜ
Yenipostane karşısında Mimarvedat Caddesi KIZILAY hani

TELGRAF ADRESİ:
DEPO-İSTANBUL
Telefon: { 22653 DİREKTÖR
          { 23290 MUHASEBE

İstanbul, 26/11/1940

№ 8580

Kızılay C. Umumi Merkezi Yüksek Reisliğine
ANKARA

20/11/1940 tarih ve 23149 numaralı emirnameleri karşılığıdır:

Etimesğut Merkez Anbarından Yunan Salibiahmerine gönderilmek üzere Depomuza gelen iki sandık Serum anti-tetanik ve 2 sandık Serum Anti-Gangreno alınmış, Yunan Başkonsolosluğu ile vaki temasımızda mezkûr sandıkların Pityon Gümrük Müdüriyeti vasıtasile Selânik Salibiahmer Reisliği adına sevk edilmesi bildirilmiş olduğundan ol-veçhile hareket edilmiş ve 16-19/11/1940 tarihinde 3/784 ve 4/785 numaralı seyriserilerle sevk edilmiştir.

Sevk masrafı tutarı bulunan 10 lira 21-22/11/1940 tarih ve 1200,1522 numaralı tediyelerle ödenmiş ve meblağı mezbur Umumi Merkezleri cari hesabına borç kaydedilmiştir.

Keyfiyeti derin saygılarımızla arz ederiz.

Satış BÜ. Direktörü
[Signature]

KAY UMUMİ MERKEZ EVRAKI KAYDOLUNMUŞTUR	
Tarih	No.
29 Aralık 1940	31243

[Handwritten]
Anbar. S.
2/12/40

Kaynak: Kızılay Genel Müdürlük Arşivi

Ek-13: Kızılay Yardım Elini Uzatıyor-1941

SEYİRLER

1941

1. 10. 1941

2. 10. 1941

3. 10. 1941

4. 10. 1941

5. 10. 1941

6. 10. 1941

7. 10. 1941

8. 10. 1941

9. 10. 1941

10. 10. 1941

11. 10. 1941

12. 10. 1941

13. 10. 1941

14. 10. 1941

15. 10. 1941

16. 10. 1941

17. 10. 1941

18. 10. 1941

19. 10. 1941

20. 10. 1941

21. 10. 1941

22. 10. 1941

23. 10. 1941

24. 10. 1941

25. 10. 1941

26. 10. 1941

27. 10. 1941

28. 10. 1941

29. 10. 1941

30. 10. 1941

31. 10. 1941

VATAN

SEYİRLÜL 1941
CUMA

Yıl: 2 — Sayı: 371   SİYASİ SABAH GAZETESİ   Fiyah 5 Kuruş

Kızılay, Yunan halkına el uzatıyor

Avrupada milyonlarca açın derdine çare bulmak üzere ilk insanca adımı Türk milleti atmıştır

Bu harbin zaman hesapları

1919 harbinin her saniye geçen harbin iki üç yıla beraberdir. Çankırı bu harbindeki tahrip faaliyetleri geçen harbin detayları kesifir.

Yazar: Ahmet Emin YALMAN

Harbinin üçüncü yılının başlarında. Bir önceki yılın sonuna kadar Yunan milletinin verdiği maddesi gözetilmeden önce harbin bir üçüncü yılı olmasına imkan yoktu. Fakat bugün İngilizler ve Amerikalılar bir dördüncü yılın başına çok hızlı bir şekilde geçmiş oluyor. Herkes bunu işine yaramaz. Hükümetler besleme koyuyor. Amerikalılar demokrasinin ne zaman geleceği tahmin ediliyor. Bir önceki yılın sonuna kadar, fakat 1941 senesinde muhtemeldir.

İnsan öyle geliyor ki, ikinci dünya harbi birinci ile yarış tutuyor. Midedet bakımından geri kalmış bir görünümüyor.

Fakat doğrusu acıdır. İkinci dünya harbi bu yarışta önde değildir. Çünkü bu harbin her saniye geçen harbin iki senesi, üç senesi demektir. Midedet yirmi beş seneye eşitlenince kat kat kesifir. Tazyakelerin sırası üç, dört mülk artmıştır. Miktarları geçen harbin yüzlerce kere çoktur. Tahrip faaliyetleri ikinci beş seneye eşitlenince...

Nüfus tezkerenizi yanınıza almayı unutmayınız!

Örfi İdare Komutanının emriyle bu sabahdan itibaren her erkek vatandaş talep vukuunda nüfus tezkeresini ibrazına mecbur bulunmaktadır.

bu emir hükmüne her erkek ödemeli nüfus tezkeresini teslim etmesi ve nüfus tezkeresini yanına alması ve nüfus tezkeresini yanına alması ve nüfus tezkeresini yanına alması...

Sovyetlere göre

Sovyet taarruzu

200 kilometrelik bir cephe üzerinde

HARP VAZİYETİ

Mütekabil taarruzlar

Millî Şef

Balıkesirde

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı

Oduun flatlerini arttırmak için bir sebep gülmüyor

AKŞAM

Lig maçlarında Beşiktaş Vefayı, Galatasaray Süleymaniyye, Fener Kasımpaşayı yendi

Sene 23 - No. 7012 - Fiyat her yerde 5 kuruş PAZARTESİ 28 Teğrirmev 1940 Bahibi: Necmeddin Sadak - Nefriyat müdürü: Şevket Rado - Akşam matbaası

İngiliz bombardıman tayyarelerinin bir örneği arasında tayyarelerin bir kısmının telegraf hatlarında keşif yapıldığı bildirildi.

B. Hull çok mühim bir nutuk söyledi

Amerika, medeniyetin esaslı prensiplerini müdafaa etmeğe karar vermiştir dedi

Washington 27 (A.A.) - Hacıbir Nöron B. Hull, dün Amerikan bahari meclisinde hakkında çok mühim bir nutuk söyledi. B. Hull demekte ki:

"Güçlendirilmiş meclisler çok nadirdir. Her üç yüzyıla bir defa ortaya çıkıyor. Bu meclisler, Amerika'nın medeniyetini müdafaa etmeğe karar vermiştir. Bu prensipler, ahlak, adalet ve hürriyetin esaslarıdır."

Dokümanlar, konuşmalar ve bildiriye atılarak hazırlanmıştır. Bu arada, Amerika'nın medeniyetini müdafaa etmeğe karar vermiştir. Bu prensipler, ahlak, adalet ve hürriyetin esaslarıdır."

Alman-Fransız sulhu yakını

Mussolini'niz müzakere için mi nasıldı?

Stokholm 27 (A.A.) - Reuters Dışişleri Bakanlığı, Stockholm, Berlin ile alman hükümeti arasında müzakere için mi nasıldı? Berlin, Fransız hükümeti ile görüşmelerin başlamasına istekli olduğunu bildirdi. Fransız hükümeti de görüşmelerin başlamasına istekli olduğunu bildirdi. Bu görüşmeler, Alman-Fransız sulhuna yakını olduğunu göstermektedir.

Berline yeni bir taarruz yapıldı

Margandiz garajları, bir tayyare fabrikası ve bir elektrik santrali bombalandı

Londra 27 (A.A.) - İngiliz hava kuvvetleri, Berlin'e yeni bir taarruz yaptı. Margandiz garajları, bir tayyare fabrikası ve bir elektrik santrali bombalandı. İngiliz hava kuvvetleri, Berlin'e yeni bir taarruz yaptı. Margandiz garajları, bir tayyare fabrikası ve bir elektrik santrali bombalandı.

BU SABAHKI TELGRAFLAR

İtalya ile Yunanistan arasında hali harp başladı

Yunanistanda umumi seferberlik ilan edildi

İtalyan metnibini Yunan hükümeti reddetti

Anadolu ajansı bu sabah saat altıta aşağıdaki haberi almıştır:

Atina 28 (A. A.)

İtalya tarafından bu gece nota ile tebliğ edilen mektup Yunanistan'ın kabul etmediği. Sabah saat altıta İtalya ile Yunanistan arasında hali harp başladı. Yunanistanda umumi seferberlik ilan edildi. İtalyan metnibini Yunan hükümeti reddetti. Anadolu ajansı bu sabah saat altıta aşağıdaki haberi almıştır.

Cumhuriyet bayramı bugün öğleden itibaren başlıyor

Başvekil saat 13 de radyoda bir açış nutku söyleyecek

Cumhuriyet bayramı bugün öğleden itibaren başlıyor. Başvekil saat 13 de radyoda bir açış nutku söyleyecek.

Başvekil saat 13 de radyoda bir açış nutku söyleyecek.

Yunan - Arnavud hududunda hadiseler

Atina ajansı, İtalyan haberlerini tektip ediyor

Roma 27 (A.A.) - İtalyan ajansı bu gece saat 23 de aşağıdaki haberi tektip ediyor: Yunanistan ile Arnavudistan arasında hali harp başladı. İtalyan haberlerini tektip ediyor.

Bir bomba daha patladı

Yunanistan'da bir bomba daha patladı. Yunanistan'da bir bomba daha patladı.

29 CUMHURİYET BAYRAMI

Göbel's in nutku

İngilizlere yenilinceye kadar harbe devam edilecek diye

Yunan 27 (A.A.) - D. N. H. Göbel, Yunan meclisinde konuşarak, İngilizlere yenilinceye kadar harbe devam edilecek diye konuştu.

B. Eden, Mısırda mütevazilerine devam ediyor

Yunan 27 (A.A.) - İngiliz Hacıbir B. Eden, Mısır'da mütevazilerine devam ediyor.

İngiliz parlamentosunun toplanması isteniyor

Londra 27 (A.A.) - İngiliz parlamentosunun toplanması isteniyor.

Birlik katedi

En mühim ilerden biri

Yeni Türk Hava Kuvvetleri

Ek-15: Hariciye Vekâletine Gönderilen Yazı, Ella-Türk,1941

2593/8

T. C.
Hariciye Vekâleti
Birinci Daire Umum Müdürlüğü
Şube 1.

Ankara 1941
Hulâsa

U. No. 20944
H. No. 90
Lef: _____

Kızılay Cemiyeti Reisliğine

Ella-Türk Şirketinin faaliyetile, bu şirket tarafından Yunanistanın Türkiyeden tedariki derudğ olunan yiyecek maddelerine ve bunların bedellerinin tesviyesi suretine mütedair olarak Atins-Pire Baş Konsolosluğumuzun 18 İlkkânun 1941 tarih ve 667/365 sayılı yazısının bir suretinin malûmat husûlû rızında ilişik olarak gönderildiğini arz ederim.

Hariciye Vekili
Benavli

AR.

KIZILAY UMUMİ MEMUR ETİBİ	
KAYDOLUNMUŞTUR	
Tarih	No
22 Haziran 1941	1336

TÜRK KIZILAYI ARŞİVİ

ORA

Kaynak: Kızılay Genel Müdürlük Arşivi

Ek-16: Dumlupınar Gemisi ile Taşınan Malzemeler,1942

2599 / 52

TÜRKİYE
KIZILAY CEMİYETİ
İstanbul mümessilliği

Telefon : 21763

Nº 524

İstanbul: 8/6/942
Öz: Dumlupınar'ın dördüncü seferi Hk.

Umumi Merkez Yüksek Riyasetine
ANKARA

1- Dumlupınar vapurunun 6/6/942 Cumartesi günü saat 14 de hareketle Çanakkale'den 7/6/942 Pazar günü saat 11 de çıkması temin edildiği.
2- Tel eariniz veçhile 38 sandık kininin vapura tahail edildiği.
3- 20/4/942 tarih ve Mt. 6367/351 sayılı mektubunuzda muhtelif teşekküller tarafından Yunanistan'a gönderileceği bildirilen kolilerden vapurun bu seferinde:
A- Turing Kurumu tarafından 12 koli.
B- Yüksek Mühendis mektebi tarafından 50 koli.
C- Osmanlı Bankası tarafından 36 koli.
D- Etibba Birliği tarafından 1800 kilo gıda maddesi.
E- Anadolu Ajansı tarafından 40 koli.
F- Basın Birliği tarafından beheri 12,5 kiloluk 24 koli.
4- Türk vatandaşlar tarafından Yunanistan'daki akrabalarına hediye olmak üzere 300 koli gönderildiği.
5- Dumlupınar'ın bu dördüncü seferine âid üç adet konşimento ile bir listenin ilişik takdim edildiğini arz eyler, derin saygılarımı sunarım.

İlişigi
3 konşimento
1 Liste.

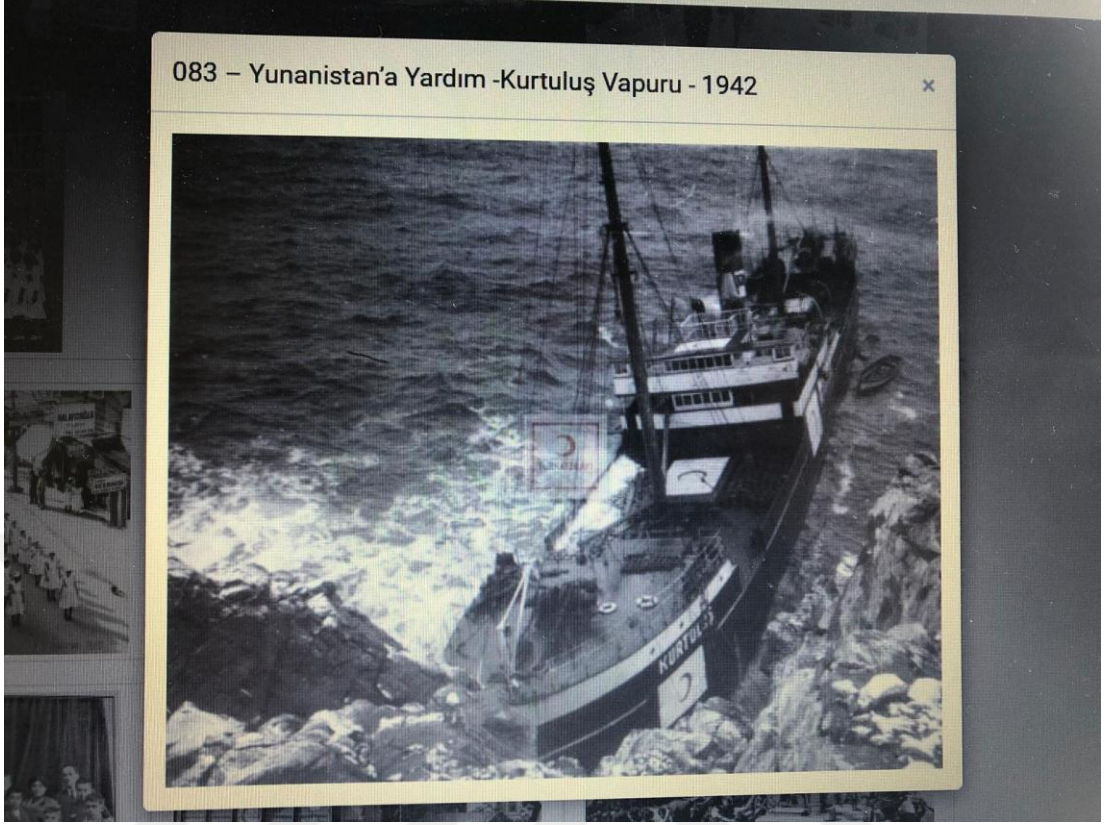
Mümessil
İ. Cemal Akan
J. Cemal Akan

KIZILAY Ü. M. İ. MERKEZ ENFAN
YERİNDEN ALINMIŞTIR
Tarih: 10 Haziran 1942 No: 11630

TÜRK KIZILAYI ARŞİVİ

Kaynak: Kızılay Genel Müdürlük Arşivi

Ek-17: Kurtuluş Gemisi Karaya Oturmuş Halde Yardım Bekliyor-1942

Kaynak: <http://kizilaytarih.org/galeri-fotograflar.html> (9:45, 1.4.2019).

Ek-18: Esir Değişimlerinde Kızılay, 1943

T. C.
Hariciye Vekâleti
Uçuncü Daire Umum Müdürlüğü
Şube 4.
U. No 5401
H. No 118
Lef

Ankara, 12 Nisan 1943
Hulâsa

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Yüksek Başvekâlete

İngiltere Büyük Elçiliğinden alınan mektupta İngiliz harp esirleriyle sivil enternelerin 21 mart 1943 tarihinde Mersin'de İtalyan esir ve enternelerle yapılan mübadelesinde Hükümetimizce gösterilen müzaheretten dolayı İngiltere Hükümetinin hararetli teşekkürlerinin arzına Hariciye Nazarı tarafından memur edildikleri bildirilmekte, bu mübadelelerin Makamlarımızın ihtimam ve gayreti sayesinde, havanın muhalefetine rağmen, çizilen program dairesinde büyük muvaffakiyetle cereyanından dolayı alâkadar Britanya Makamlarının takdir ve minnettarlık duygularının da mübadelede kıymetli yardımları sebbeden askerî ve mülkî bütün memurlarımıza ve bilhassa esirlerin murakaba ve sıhhi bakımları işini büyük liyakatla başarmış olan Kızılay Cemiyeti ile işin mesuliyetini bizzat üzerine alarak çalışmış olan mezkûr Cemiyet U.Müdürü Dr.Remzi Gönenc'e ibrâğı Vekâletimizden reca ve iltimas edilmektedir.

Keyfiyeti yüksek ittilaglarına derin saygılarımla arz ederim.

10.
Hariciye Vekili
14.4.1943

2-R
Yüksek Başvekâlete arzedilmiş ve ayrıca Genelkurmay Bs., M.K., Dahiliye, Vekâlet, Gümrük ve İnhişarlar, Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâletlerine Kızılay Cemiyeti Umumi Merkezi Reisliğine yazılmıştır.

030	10			179	236	1
-----	----	--	--	-----	-----	---

Kaynak: Kızılay Genel Müdürlük Arşivi

Ek-19: Kızılay Reklam Filmine Ait Belge-1943

DEVLET ARŞIVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞIVI

12
5

ANKARA
YENİŞEHİR 19.2.43

TÜRKİYE KIZILAY CEMİYETİ
UMUMİ MERKEZİ

TELGRAF ADRESİ, KIZILAY

No: 32 Neş.Md.

31687 20 Mart 1943

Cumhuriyet Halk partisi
Genel Sekreterliğine
ANKARA

Kızılay menfaatine şehir sinemasında gösterilmek üzere türkçe sözlü iki filimin tedariki Balıksır Merkezimizden rica edilmektedir.

Halk arasında Kızılay'a olan sevgi ve alâkayı daha kuvvetlendirmek maksadile bu filimlerden iki serinin, bilahire iade edilmek üzere, Umumi Merkezimize verilmesi hususunda yüksek müsadelerininiz saygılarımızla rica ederiz.

KIZILAY C. UMUMİ MERKEZİ
REİSİ
Rana Karahan

490 01 1207 1 3

Kaynak: Kızılay Genel Müdürlük Arşivi

Ek-20: Türk Kızılayı'nın 151. Yıl Reklam Filmi-5 Şubat 2019.

Kaynak: <https://www.google.com/search?q=k%C4%B1z%C4%B1lay+reklam+filmi+2019&tbm=isch&source=univ&sa=X&ved=2ahUKEwjB1t-KxtnjAhXAwcQBHXAqBz8QsAR6BAgGEAE&biw=1920&bih=969> (9:50,1.4.2019)

Ek-21: Türk Kızılay'ının 151. Yıl Reklam Filmi-5 Şubat 2019

Kaynak:

<https://www.google.com/search?q=k%C4%B1z%C4%B1lay+reklam+filmi+2019&tbm=isch&source=univ&sa=X&ved=2ahUKEwjB1t-KxtnjAhXAwcQBHXAqBz8QsAR6BAgGEAE&biw=1920&bih=969> (9:50,1.4.2019)